

PIŠE: SONJA BISERKO

Kolektivno poricanje

Smrt Slobodana Miloševića je bila važan katalizator stanja duha u Srbiji. Ponašanje Koštunićine vlade je jasno ilustriralo povezanost njegove politike, ideologije i simpatija za Miloševićev režim. Istovremeno i njegovu zavisnost od podrške SPS i nespremnost da se distancira od Miloševićeve politike. Međutim, reakcije su reflektovale i nešto mnogo dublje od toga, odnosno suštinski odnos prema programu koji je svojevrstno imao plebiscitarnu podršku, znači i Koštunićinu, i svih koalicionih partnera. Srbija se "opraštala" od čoveka koga je istovremeno i obožavala i mrzela, jer su od njega očekivali nemoguće. Sve pojedinačne i grupne tlapnje prenete su na državu, odnosno na njega. Odricanjem od sopstvene odgovornosti, odbačene su sve vrednosti i kriteriji. To neminovno vodi ka relativizaciji odnosa između dobra i zla. Zato je odlazak Miloševića u Hag, gde je u toku četiri godine procesa njegova politika, koja je završila u zločinu ogoljena, pokrenuo odbrambeni mehanizam gotovo cele zajednice - kolektivno poricanje. Upravo je njegov smrt to najbolje manifestovala. Neodgovorna savest se pokušava umiriti novim modelom isključivosti - u ovom slučaju pojednostavljenom i jednostranom interpretacijom Miloševića i njegove epohe.

Miloševićovo ponašanje tokom procesa u Hagu pokazuje da je njegov kraj ovakav kakav je bio logičan. Nakon neuspelog pokušaja da strategijom odbrane omalovaži i diskredituje Sud, kao da je "organizovanjem vlastite smrti", odgovornost za nju prebacio na međunarodnu zajednicu. Mnogi izveštaji koji su objavljeni nakon njegove smrti navode na zaključak da su i on sam i njegovo okruženje "provocirali komplikacije srčano-vaskularnog obolenja, širili evidentno lažne podatke o nepravilnom lečenju, vršili pritisak na ljudske emocije, kako progresivne tako i reakcionarne javnosti", kao i da se "Milošević, preplašen odmazdom, igrao, igrao, pa u igri preterao".¹ I Vilijam Montgomeri, bivši američki ambasador u SCG, navodi sličnu tezu. "Ubeđen sam da je Milošević smatrao da je najgora moguća alternativa da se suđenje okonča neizbežnom presudom o krivici i doživotnom zatvorskom kaznom, daleko do kuće i od očiju javnosti. Njegova udovica Mira Marković je ustvari predviđala njegovu smrt na sastanku u mojoj rezidenciji u Beogradu 2003".² Mitropolit Amfilohije je molio Miloševića, dok je još bio u Centralnom zatvoru

u Beogradu, pre isporučenja Hagu, da se ubije. Njegova smrt je dakle, prizivana i sugerisana od strane radikalnih i "iskrenih" srpskih nacionalista, a sve u ime nacionalnih interesa.

Njihov odnos, kao i odnos celog društva, prema Miloševićevoj smrti i po reakcijama i po suštini, bio je veoma ambivalentan. Najupečatljivija reakcija je svakako opšte olakšanje zbog toga što je smrt prestigla presudu. Proces protiv njega se neumitno približavao kraju, Milošević je već davno izgubio bitku. Njegova odbrana bila je neuverljiva i neprofesionalna. Izabrao je da se brani politički, što je imalo eho samo u Srbiji i u antiglobalističkim krugovima u svetu. Njegova smrt je čak i u nekim pravnim krugovima dočekana kao pobeda. Jedan od brojnih advokata i pravnik, Toma Fila, je to izrazio na sledeći način: "Sve što se dešavalo na suđenju Miloševiću nema nikakvu procesnu vrednost a dokazivanje bi moralo da se ponovi za svaki novi slučaj"³. Mirjana Marković, Miloševićeva supruga, je, između ostalog, rekla i da se Hag "našao u nevolji, pa su zaključili da je najbolje da ga fizički nema", jer bi to po njihovom mišljenju "bilo elegantno rešenje".⁴

S druge strane, srpski nacionalisti su iskoristili njegovu smrt kao povod za pojačavanje antihaške kampanje, dovodeći u sumnju položaj Srba u Hagu, ali pre svega, i isporuku Ratka Mladića⁵. Brojni "patriotski" mediji osvanuli su sa naslovima koji su maksimalno koristili sumnju spretno lansiranu iz Beograda da se radi o namernom trovanju, jer je Tribunal navodno, u čorsokaku jer nema dovoljno dokaza protiv Miloševića.

Mediji su imali posebnu ulogu u stvaranju atmosfere i profilisanju Miloševića kao državnika i bivšeg predsednika Jugoslavije, sa veoma ograničenim podsećanjem na žrtve njegove politike i u susedstvu i u samoj Srbiji. O njemu se govorilo kao o heroju, čoveku koji je imao određene sposobnosti i kao o istorijskoj ličnosti. Tabloidi i provladini mediji imali su isti ton, a elektronski su vršili direktan prenos, od dolaska kovčega na surcinski aerodrom, do njegovog izlaganja u Muzeju revolucije, oproštaja pred Saveznom skupštinom, a zatim i samu sahranu u Požarevcu. Oni koji bi se kritički osvrnuli na njegov život dobili su malo medijskog prostora.

Mediji su danima sugerisali da je Milošević u Hagu ubijen, pa su na prvim stranama dominirali naslovi poput: "Ubijen", (*Kurir*), "Spremao se da pobedi tribunal", (*Kurir*), "Dačić: Milošević ubijen" (*Politika*), "Ubio ga sud u Hagu (*Večernje novosti*), "Milošević je otrovan" (*Glas javnosti*), "Hag ubio Miloševića" (*Glas javnosti*). Komentari su sugerisali da je "Hag dobio dosad najveću žrtvu i moguću 'tačku na i' opravdanosti svog daljeg postojanja"⁶.

Pod pritiskom, s jedne strane evropske Srbije i Evrope, i s druge, većinske Srbije, frustrirane i preplašene odgovornošću koja je čeka, vlada je izabrala srednje rešenje: nije učestvovala u ceremonijalu ispraćaja, ali je obezbedila svu logistiku. Zaključak je da je Milošević imao paradžavnu sahranu. Ne samo zato što njegova

Socijalistička partija podržava Koštuničinu manjinsku vladu u parlamentu, već i zbog opšte ambivalencije prema ulozi i delu Slobodana Miloševića.

Kovčeg Slobodana Miloševića je bio izložen u Muzeju revolucije, što je samo po sebi simbolično, jer je taj muzej i simbol "druge" Jugoslavije koju je on razbio. Nije slučajno da su ga vezali za taj simbol, jer su hteli da ga isprate kao komunistu, što implicira da su komunisti odgovorni za ratove i ratne zločine. Majstor razaranja je ožaljen i sahranjen bez prisustva porodice, državnih počasti i predstavnika države, u bašti, "kao kanarinca", pod lipom u porodičnoj kući njegove supruge Mirjane Marković u Požarevcu. Ostavio je Srbiji u nasleđe siromaštvo, kriminal, korupciju i bezakonje⁷. Srbiju je pretvorio u zatvor ne samo zbog sankcija, već i zbog pogubnog ispiranja mozgova gotovo dve decenije.

"Mučnu amatersku predstavu"⁸ u Požarevcu koordinirala je porodica iz Moskve preko Milorada Vučelića, jednog od pretendena na mesto njegovog naslednika u Socijalističkoj partiji. Nad grobom su čitana pisma sina Marka⁹ i supruge Mirjane¹⁰, dok se ćerka Marija oglasila iz Crne Gore zahtevajući da joj se otac sahrani u Lijevoj Rijeci, u svom rodnom mestu.¹¹ Ruski general, Leonid Ivašov, takođe u porodičnoj režiji, je nad grobom rekao da u rukama ima veliko srce, koje je bilo u zatvorskoj ćeliji, poklon od supruge Mirjane. "Po njihovoj želji doneo sam ga iz Moskve i spuštam ga u ovu svetu grobnicu. Zbogom veliki Slovenu, zbogom vojnice Slobodane".¹² Sahrani su prisustvovali samo oni kojima je porodica to dozvolila: partijski drugovi (ne svi), radikali kao najbližija partija, penzioneri u generalskim uniformama, nekoliko haških optuženika, brojni komunisti sa Istoka, među kojima najviše Rusa, poput Grenadija Zjuganova, zatim Remzi Klark i Peter Handke, te bliski rođaci i komšije. Sahrani je uz zvuke ruskih pesama "Podmoskovske večeri" i "Rjabinuška".

Komentari istaknutih ličnosti i političara kretali su se u okviru koji su postavili premijer Vojislav Koštunica i patrijarh Pavle - da njegova smrt ne bude povod za promišljanje o njegovom nasleđu. Vojislav Koštunica je rekao da se "u našem narodu poštuje običaj da se u ovakvim trenucima političke i sve druge razlike ostavljaju po strani".¹³ A patrijarh Pavle je poručio: "Očekujemo u ovom trenutku od državnih organa i od sveukupnog našeg naroda da budu na visini svoje odgovornosti pred Bogom, istorijom i tragičnim krajem Miloševićevog zemnog života", te da svako ima "neotuđivo pravo na grob i dostojnu sahranu, pogotovo ljudi koji su, kao Slobodan Milošević, obeležili sobom svoje vreme i sudbinska događanja u životu kako srpskog, tako i drugih naroda ove smutne epohe".¹⁴

Porodica i bliski saradnici su ponavljali tezu o ubistvu, na primer, supruga Mirjana Marković, je izjavila de je "Tribunal ubio njenog muža"¹⁵, a šef pogrebne ceremonije Milorad Vučelić da je "to velika tragedija za srpski narod, porodicu Miloševića, za SPS i sve iskrene patriote i ljude dobre volje u Srbiji"¹⁶; Zdenko Tomanović, savetnik

Miloševića, "obelodanio" je da mu je "Milošević rekao da su pokušavali da ga otruju u zatvoru"¹⁷, a Momir Bulatović, bivši savezni premijer koji je poslednji video Miloševića, svoje slutnje da je Milošević "nekako znao šta će se desiti. Mislim da je slutio kraj. Nekako sam i ja znao da ga više nikada neću videti".¹⁸

Radikali, najjača partija u Srbiji, su iskoristili smrt Miloševića za diskreditaciju Tribunala u očima javnosti, jer, kako kažu, "Haški tribunal je uz pomoć domaćih satrapa ubio Slobodana Miloševića", i da "Tužilaštvo i lažne sudije Haškog tribunala snose najveću odgovornost za njegovu smrt..". Radikali zato više neće dozvoliti maltretiranje porodica srpskih rodoljuba "koje su do sada činili Boris Tadić i Vuk Drašković i čelnici vlade Srbije, kao i okupacione medijske ekspoziture u našoj zemlji"¹⁹. Tomislav Nikolić je zlokobno najavio da Miloševićeva smrt "otvara pitanje ostalih tragičnih smrti u Haškom tribunalu" kao i "pitanje saradnje po svaku cenu".²⁰ Izneo je i zabrinutost za sudbinu svog lidera Vojislava Šešlja, jer oni žele da on "presudu ne dočeka živ".²¹ Ovakve izjave i špekulacije da je Slobodan Milošević otrovan u Haškom tribunalu, dovele su do toga da su haški zatvorenici svih nacionalnosti protestovali sa zahtevom da specijalna komisija ispita uslove u kojima žive i kvalitet zdravstvene nege. Tražili su od Saveta bezbednosti da formira nezavisnu stručnu komisiju koja bi kontrolisala njihov boravak u Sheveningenu, "jer se posle smrti Slobodana Miloševića ne osećaju bezbedno."²²

Nisu izostale ni reakcije onih koji su, u suštini, bili pravi ideolozi Miloševićevog projekta, neki od njih su bili i svedoci odbrane u Hagu. To ne predstavlja iznenađenje, s obzirom da oni nikada nisu odustali od svojih uverenja. Za raspad Jugoslavije, kao i za smrt Miloševića, odgovorna je isključivo međunarodna zajednica. Mihajlo Marković, akademik i glavni ideolog SPS, potencirao je da je "ovo još jedan dokaz da Haški tribunal nije pravna već politička institucija"²³, a profesor Smilja Avramov, najveći promoter teorija zavere, rekla je : "To nije Tribunal, to je mrtvačnica! To je mesto gde ubijaju Srbe! Milošević je šesti Srbin koji je dočeka smrt u tom sudu".²⁴ Čedomira Popova, akademika i istoričara, je ražalostila smrt Miloševića, jer je "tako velika istorijska ličnost otišla na nedostojan način kakav nije zaslužila". Njihova nada je da će istorija dati drugačiju ocenu Miloševića i Srbije, pa Popov zato izražava uverenje da će "odgovorne za Miloševićevu smrt identifikovati istorija i onaj deo srpskog naroda koji nije izgubio svest o nacionalnom interesu i dostojanstvu".²⁵

Međutim, Dobrica Ćosić, glavni inspirator srpskog nacionalnog projekta i simbol antievropske orijentacije, nije bio raspoložen da se oglasi povodom Miloševićeve smrt: "Verujte, bolestan sam i ne mogu ništa da vam kažem. Čuo sam da je Slobodan Milošević umro, ali ne mogu da pričam".²⁶ Međutim, u svom poslednjem obraćanju javnosti u novogodišnjem izdanju NIN on je rekao. "Sada kada je Milošević iza šengenskih rešetaka i kada mu sudi Haški tribunal, politički sud koji nije sud

istine i pravde, ja neću da govorim o politici Slobodana Miloševića”.²⁷

Jedan deo političke elite, koja promovise približavanje Evropi, pokušao je da relativizuje odnos establišmenta i javnosti prema Miloševiću. Predsednik državne zajednice Svetozar Marović dao je uopštenu izjavu: “Vijest o smrti čovjeka uvijek je tužna vijest. Posebno kada je to vijest o smrti bolesnog čovjeka u zatvoru koji je tražio pomoć”.²⁸ Jedini predstavnik vlade koji je ukazao na prirodu Miloševićevog režima bio je Vuk Drašković: “Postiđen sam reakcijama u Srbiji na smrt Miloševića. Žalost njegovih sledbenika za čovekom koji je odgovoran za nebrojene zločine i koji je lično naređivao mnoga ubistva pretvorena u hvalospeve umrlom i njegovoj politici, koja je proizvodila samo smrt, nesreću i mržnju.”²⁹ Kao promotor proevropske orijentacije u vladi, Drašković je iskoristio ovu priliku da apeluje na svet da se Srbija odmah primi u EU i NATO.

Reakcije zvanične i nezvanične Rusije bile su predvidive. Ponovo su Srbija i smrt Miloševića poslužili da se Rusija suprotstavi manje više unisonom tretiranju uloge Slobodana Miloševića na Zapadu. Reakcije u Beogradu, posebno ljudi bliskih njemu, pokazale su koliko su i Milošević, i mnogi drugi, računali na Rusiju. Špekulacije da bi Milošević eventualno mogao da bude sahranjen u Moskvi brzo su nestale, a rusko Ministarstvo spoljnih poslova se zadovoljilo kritikom Haškog tribunala, pre svega, zato što, kako su istakli, “uprkos njihovim garancijama nije Miloševiću omogućio lečenje u Rusiji”.³⁰ Osim toga, ruska Duma je donela i rezoluciju koja je jednoglasno usvojena (sa 437 glasova) u kojoj se kaže da “Međunarodni tribunal za bivšu Jugoslaviju nije uspeo da realizuje ideju svog stvaranja”. Traženo je da se obustavi istraga po svim predmetima koji se sude u Tribunalu, jer odluke suda “odlikuje stepen ispolitiziranosti i neobjektivnosti”.³¹

U prvim reaganjima na Miloševićevu smrt, svetski zvaničnici su uglavnom navodili da Srbija sada mora potpuno da raskine sa prošlošću i da se okrene budućnosti, kao i da nastavi saradnju sa Tribunalom. Havijer Solana je izjavio da se nada da će taj događaj “definitivno okrenuti Srbiju i Crnu Goru gledanju na budućnost.”³² Kondoliza Rajs je izjavila da je Milošević “dugo vremena bio jedan od najvećih demonskih sila u Evropi. Milošević je bez sumnje odgovoran za mnogo, mnogo, mnogo ljudi i politiku koju je vodio i koja je dovela do raspada zemlje”.³³ CNN je sazeo reakcije u jednu rečenicu: “Milošević - arhitekta balkanskog pokolja.”³⁴ Ričard Holbruk, tvorac Dejtonskog sporazuma, je izjavio - “Pravda je zadovoljena. On (Milošević) je monstrum koji je započeo četiri rata i proveo poslednjih pet godina života u zatvoru, što je odgovarajuće stroga pravda.”³⁵ Stjepan Mesić, hrvatski predsednik, kao i drugi političari u regionu, uglavnom su izjavljivali da je “šteta što nije doživeo završetak procesa i dobio ono što zaslužuje”.³⁶

Miloševićevom smrću Haški tribunal je doživeo najveći udarac, jer je za nepunih nedelju dana izgubio

glavnog optuženika Slobodana Miloševića i krunskog svedoka Milana Babića. To je ogromna frustracija za sve ljude koji su bili angažovani na tom slučaju, kako moralna i intelektualna, tako i zbog uloženog truda i vremena. Karla del Ponte je povodom smrti Miloševića izjavila da je “žalosna zbog svih žrtava i preživelih, koji očekuju da pravda bude zadovoljena”.³⁷ Ona je, kao što se i očekivalo, ubrzo povećala pritisak na srbijansku vladu da isporuči Ratka Mladića,

Domaći analitičari su posebno razvijali tezu o obesmišljanju Haškog tribunala. Tako Bratislav Grubačić, direktor biltena VIP, kaže da je “to jako loše za Hag”, jer veliko je pitanje kako će Tribunal nastaviti sa procesima i da je teško očekivati, “da će se neko skoro odlučiti za dobrovoljni odlazak”.³⁸

Po mnogim analitičarima, Miloševićeva smrt i obustavljanje suđenja protiv njega takođe su naneli težak udarac slučajevima koje su Hrvatska i Bosna pokrenule pred Međunarodnim sudom pravde. Presuda Miloševiću za genocid mogla je značajno da ojača te slučajeve. Ta teza posebno je zastupana u Srbiji. Tibor Varadi, pravni stručnjak tima SCG, tvrdi da je njegova smrt dovela BiH u još teži položaj, jer da je Haški tribunal utvrdio njegovu krivicu, “onda bi Međunarodni sud pravde eventualno mogao da se osloni na tu odluku. Tužiocu je izmakao mogući oslonac”.³⁹

Manji broj političara i javnih ličnosti mlađe generacije u Srbiji, koja je u zemlji platila najveći ceh Miloševićeve avanture, je na smrt Miloševića reagovao racionalno i bez strasti. Oni iz dubine duše razumeju njegovu destrukciju i od nje su se branili instinktivno – što su osećali kao način sopstvenog preživljavanja. Bojan Kostreš, predsednik Skupštine Vojvodine, je umesto Miloševiću, poštu odao njegovim žrtvama Zoranu Đinđiću, Ivanu Stamboliću i Veselinu Boškoviću. Uzeo ih je kao simbol “žrtve i patnje svih koji su ovde i u okruženju propatili zbog vladavine tog čoveka”. Za Gorčina Stojanovića, režisera, “Slobodan Milošević je personifikacija jednog načina mišljenja, jednog amalgama gluposti, ograničenosti, primitivizma, nazadnjaštva – koji pod određenim uslovima postaje zlo”. Međutim, on smatra da je sve ono što Milošević reprezentovao i “dalje je na snazi u Srbiji”.⁴⁰ Marko Vidojković, pisac, rekao je da mu nije žao što je Milošević umro, jer bi to bilo kao kad bi “nekome bilo žao zbog Hitlerove smrti”, te da bi za Srbiju i njeno zdravlje “bilo bolje da je doživeo izricanje presude”.⁴¹ Čedomir Jovanović, predsednik najmlađe stranke u Srbiji, LDP, izjavio je da je “neprihvatljivo tretirati Miloševića kao državnika”, jer njegova smrt “ne može abolirati ni njega ni njegovu politiku”. Slobodan Milošević je “najveća i najskuplja politička greška savremene Srbije i najveća zabluda koju danas živimo”.⁴²

Pitanje za srbijansko društvo da li je Milošević bio moguć bez atmosfere koju su godinama stvarali srpska Akademija nauka, umetnosti, Udruženje književnika, politička i vojna elita, uz pomoć SPC i medija – ostaje i dalje otvoreno. Milošević je tek bio izraz volje srpske elite, koja

je njegovim izborom, pokazala suštinsko nerazumevanje vremena i dominantnih procesa u Evropi i u svetu. Čini se da je ta elita već "cementirala" interpretaciju nedavne prošlosti. To je možda najbolje formulisao Dobrica Ćosić kao svoj testament srpskom narodu: "Svi ti ratovi na Balkanu s kraja XX veka su završeci Drugog svetskog rata i počeci novog rata protiv Evrope u kojima je, na svoju nesreću, agresijom NATO na Srbiju 1999 godine učestvovala i sama Evropa. Vinovnici su isti i žrtve su iste".⁴³ Upravo je tome poslužila Miloševićeva smrt.

Podizanje optužnice 1999, protiv Slobodana Miloševića delegitimisalo ga jekao političkog aktera i doprinelo njegovom padu 2000 godine. Izručenje u Hag, s druge strane, otvorilo je politički prostor reformskoj vladi Zorana Đinđića. Bez obzira što nema presude, iza njega ostaje "pravno nasleđe"⁴⁴, jer tokom četiri godine procesa prikupljena ogromna dokumentacija koja je mogla ostati neotkrivena. Prikupljena dokumentacija će poslužiti u drugim slučajevima - Ratka Mladića, Radovana Karadžića i drugih brojnih vojnih i policijskih komandanata, na primer.

Srbiji predstoji dug period preispitivanja i istraživanja uzroka koji su doveli do izbora tog političkog projekta: još uvek nezavršeno državno pitanje (granice), samoizolacija, devastirano društvo i ogroman gubitak ljudskog potencijala koji je doveo Srbiju do tako pogubnih posledica.

Milošević, kao svojevrtni fenomen na kraju XX veka, će svakako još dugo u Srbiji, a i u svetu, biti tema za proučavanje i osporavanje, ne samo među svojim sledbenicima i savremenikima, već i među brojnim istraživačima i istoričarima. Milošević nije imao šansu da pobedi Haški tribunal i zato je na neki način njegov ovakav kraj, logičan. Za Srbiju je mnogo pogubnije što je Milošević otišao bez presude, jer bi ona sama po sebi mogla da bude početna tačka unutrašnje diferencijacije.

Napomene:

1 Jurij Bogolomov, "Igrao pa preterao", *Danas*, 16. mart 2006, preneto iz Ruskih novosti

2 Vilijem Montgomeri, "Moje poslednje sećanje na Slobodana Miloševića", *Danas*, 18-19 mart 2006.

3 *Blic*, 14. mart 2006.

4 Mirjana Marković, "Želim da ga vratim kući", *Večernje novosti*, 13. mart 2006.

5 Penzionisani general Ninoslav Krstić, direktor NVO Forum za bezbednost i demokratiju je izjavio da je "bolje da general Mladić umre kod nas, nego u Hagu...ne vidim kako sada Vlada da pozove nekoga da se dobrovoljno preda, a tamo Srbi ili umiru ili se samoubijaju", "Cijanid!", *Press*, 20. april 2006.

6 *Kurir*, "Ode Sloba", 12. mart 2006

7 Dimitrije Boarov, "Od mita do ambisa", *Danas*, 13. mart 2006: "Niko u srpskoj istoriji osium Miloševiću i njegovim, nije uspelo da u svega nekoliko godina toliko brzo osiromaši Srbiju, da razbije socijalni sistem i sve privredene institucije, kriminalizuje celu finansijsku i spoljnotrgovinsku sferu, srpske seljake dovede do ivice gladi, penzionere do samoubilačkog očajanja, a radnike otera u sivu ekonomiju".

8 *Danas*, 20. mart 2006.

9 Marko u svom oproštaju od oca kaže: "Neka sloboda i mir zamene nasilje. Progon i poniženje koji vladaju. Izdajnici i kukavice pravdaju izdaju otadžbine interesima nacije. Rodoljubi i heroji za njom ginu kao ti. Umreti za otadžbinu znači živeti. Tata, kada tvoje srce više ne kuca, moje samo otkucava. Budi najzad spokojan i slobodan, došao si kući. Ovde ćeš biti sa nama zauvek. Iako tvoje srce više ne radi daće mo ti naše da zauvek ostane sa Tobom". *Danas*, 20. mart 2006

10 Supruga Mirjana je napisala: "Nisam tu uz tebe, u našoj zemlji u našoj kući. Zlikovci koji su te ubili u haškoj tamnici hoće moju glavu, a možda i glavu naše dece. Ubili su te zlikovci koje je ostvarenje naših ideala lišilo privilegija koje su stekli radom drugih ljudi (...). Ja ću ostati tamo gde si me ti ostavio...Čekala sam te pet dugih, teških, strašnih haških godina i nisam te sačekala. Sad čekaj ti mene", *Danas*, 20. mart 2006.

11 Marija je ocenila da je sahrana "skandalozna" i da se nigde "na svetu ljudi ne sahranjuju u svom dvorištu", *Večernje novosti*, 20. mart 2006.

12 *Danas*, 20. mart 2006.

13 *Balkan ekspres*, 12. mart 2006.

14 *Politika*, 15. mart 2006.

15 *Balkan ekspres*, 12. mart 2006

16 *Balkan ekspres*, 12. mart 2006

17 *Press*, 12. mart 2006

18 *Press*, 12. mart 2006

19 *Press*, 12. mart 2006

20 *Glas javnosti*, 12. mart 2006

21 *Kurir*, 13. mart 2006

22 *Politika*, 15. mart 2006

23 *Večernje novosti*, 12. mart 2006

24 *Kurir*, 13. mart 2006.

25 *Večernje novosti*, 13. mart 2006.

26 *Glas javnosti*, 12. mart 2006

27 Dobrica Ćosić, "Vreme je da se narodi bivše SFRJ vrate sebi", *NIN*, 29. decembra 2005.

28 *Balkan ekspres*, 12. mart 2006

29 *Balkan ekspres*, 13. mart 2006

30 *Kurir*, 12. mart 2006

31 *Danas*, "Tribunal suvišan", 16. mart 2006.

32 *Balkan ekspres*, 12. maj 2006

33 *Danas*, 13. mart 2006.

34 *Večernje novosti*, 12. mart 2006

35 *Večernje novosti*, 12. mart 2006

36 *Večernje novosti*, 12. mart 2006.

37 *Balkan ekspres*, 12. mart 2006

38 *Press*, 12. mart 2006

39 *Press*, 13. mart 2006

40 *Danas*, 13. mart 2006

41 *Ibid.*

42 Čedomir Jovanović, "Srbija da donese političku presudu", *Danas*, 14. mart 2006.

43 Dsobrica Ćosić, "Vreme je da se narodi bivše SRFJ vrate sebi", *NIN*, 29. decembar 2006.

44 Judith Armatta i Edgar Chen, "Was justice ever served?", www.chicagotribune.com

PIŠE: TEOFIL PANČIĆ

Kod Ratka na gorčoj kafi

Parafrazirajući jedan već čuven iskaz spontanog očajničkog humora, moglo bi se reći da je taktika pregovora zvaničnika Srbije i EU glede izručenja Ratka Mladića & co., što je pak direktno povezano i uslovljeno pregovorima o pridruživanju Srbije ovoj organizaciji, glasila ovako: “oni, kao, obećavaju da će da ga izruče do tog-i-tog dana, a mi im, kao, verujemo”. No, pošto sve što je lepo ima kraj, biće da je i ovo obostrano prenemaganje okončano, i to onako kako se i moglo očekivati: Koštuničina vlada je prekardašila ama baš sve rokove, uključujući i one koje je sama sebi dala, i EU se našla u situaciji kada bi dalje tolerisanje ovakvog ponašanja više škodilo njenoj verodostojnosti nego ionako već virtualnoj kredibilitnosti kabineta srpskog premijera, inače upravo dirljivo bolećivog prema haškim optuženicima: radije bi celu zemlju odveo u ćorsokak nego da, ne daj bože, uhapsi nekog našeg “heroja”. Ako hoće da se predaju – odlično, mi ćemo im, khm, *pomoći da se odluče*, a ako baš neće pa neće – šta da se radi... A Mladić Ratku kanda uopšte nije u planu da se preda, što je Koštunici, uostalom, još odavno mogao reći svako ko ima tri čiste o tome s kim živimo i gde se nalazimo. Uostalom, čovek je toliko vremena, napora i sredstava *uložio* u svoje skrivanje i bežaniju (u čemu nije bio nimalo usamljen), i zašto bi sada sve to *prokockao* predajom?!

Naravno, živimo u iznova preterano “zanimljivim vremenima” za naš ukus, pa čovek ne sme da isključujući mogućnost da se u intervalu između nastanka i objavljivanja ovog teksta desi Nešto Spektakularno, ali to nije baš mnogo verovatno, a ako bi se i dogodilo valjda bi najviše začudilo one koji su za to inače zaduženi, čija je to obaveza pred domaćom javnošću i međunarodnim forumima... Čak i da zamislimo nešto što je zdravo slabo zamislivo, recimo da baš dok nastaju ovi redovi

rezignirani i smoreni Ratko Mladić zaključava svoje poslednje sklonište, ubacuje ključ u poštansko sanduče poštenog domaćina i seda u taksi (stara cena, popust na poziv) koji će ga odvesti pred Vladu Srbije (ili Patrijaršiju?!) da se svečano i radno stavi na raspolaganje, Vladi bi i dalje ostao problem sa veselim magacionerom Hadžićem i ostalom ekipom. Setimo se kako se Hrvatska onoliko mrcvarila s jednim jedinim čovekom, Antom Gotovinom, a Srbija ih “na lageru” ima oko pola tuceta: Mladić je tu svakako najvažniji, ali nije jedini.

Kako god bilo, završise se Uskrsi, Vaskrsi i proleterski Uranci, i s prvim majskim radnim danom Koštunica se prinudno *dehibernirao*, bar toliko da Naciji dostavi *pismo saopštenje* (ništa obraćanje, ništa *gledanje u oči...*) u kojem će se gorko požaliti kako Vlada, eto, nije uspela da ulovi odbeglog srebreničkog bombondžiju, a nije da nije htela da ga uhvati, samo nikako da ga sretne. A i ako ga sretne, ovaj pređe na drugu stranu ulice, i to na crveno, van pešačkog prelaza, i šta onda da mu radiš: čovek i legalista je stvarno nemoćan pred takvim bezobrazlukom, ali to dušmani neće da uvažavaju i da razumeju kao opravdanje.

Neko će možda reći da ova stvar i nije za sprdnju, ali ja sam savršeno ozbiljan: vlast je ta koja se sprda sa svima nama. Nešto od te sprdnje sadrži i famozno Saopštenje: ne znamo gde je Mladić, ali znamo da je ostao sam kao Pale Sam Na Svetu, sve smo mu jatake pohvatali, sve do jednog! Pa, ako znate da je sam, onda ga ovako ili onako *vidite*, ne?! Ukoliko nije u pitanju neki parapsihološki fenomen, ostaje nam da zaključimo da Koštunica blefira u svakom slučaju: ili tvrdeći da ne zna gde je Mladić, pa stoga ne može da ga uhapsi, ili, pak, tvrdeći da to zna. Pošto on, na neki način, uporno šalje i jedne i druge signale u isto vreme.

Čak i ako uzmemo u obzir varijantu da Vlada zaista nije “locirala” Mladića, moglo bi se reći da opet tu ima mnogo njene subjektivne krivice: ona kao da je Mladića naprosto *namerno zaturila*, sakrila ga od same sebe, da ne padne u nedostojno iskušenje da ga ‘apsi... Ovde vredi napomenuti da Koštuničin kabinet u ovoj brljotini nipošto nije sam: DOS-ova vlada je podjednako odgovorna, da se ona onomad principijelno i odgovorno ponela, Srbija ne bi morala da čeka do Sudnjeg dana (i nešto pride) da Koštunica razreši svoje stomačne i duševne tegobe glede hapšenja optuženika za najozbiljnije ratne zločine i masovna ubistva. Oh, ali “deveta rupa na svirali” je ionako samo davna, mračna prošlost, uspešno prevaziđena faza burnog Premijerovog intelektualno-političkog razvoja, zar ne? Hm, ne baš sasvim: da je vaistinu tako, ne bi Koštunica čak i u ovoj situaciji po stohiljaditi put zapevao svoj kukavni, iritantni refren kako bi “bilo najbolje da se Ratko Mladić sam preda”. Pa jeste, “bilo bi najbolje” da ubuduće i kriminalci sami odlaze u zatvore, da se sami prijavljuju za krivična dela, a policiju, sudsku vlast i Vladu ćemo poslati na kolektivni godišnji odmor, neograničenog

trajanja. To stalno, opsesivno nastojanje da se sopstvena državnička odgovornost transferiše na nekoga drugog (recimo, na "saves" onoga ko je odgovoran za hiljade ljudskih života!) krajnje je neprijatno i slušati, a kamoli trpeti njegove posledice.

U trenutku nastanka ovog teksta, prva ozbiljna unutrašnjepolitička posledica prekida pregovora o pridruživanju EU jeste ostavka potpredsednika Vlade Miroljuba Labusa. U isto vreme, najavljeno je da će njegova stranka G17 plus i dalje podržavati Vladu. Šta onda ovo konkretno znači? *Jak simbolički gest*, ni manje ni više od toga. U politici simboliku nikada ne treba potcenjivati, ali ključno je ipak to da vlada (za sada) opstaje, i dalje mahom zbog toga što se onima koji su unutra tamo više dopada nego napolju, a strahuju da bi im posle sledećih izbora ukrcavanje u neki novi vladin brod bilo veoma otežano... Dobro, G17 je i ranije – kao i SPO – pretio praznom puškom svojem "najstarijem" koalicionom partneru, ali ovaj put stvari postaju malo previše ozbiljne: ako "haško-evropska kriza" u svojoj akutnoj fazi potraje duže nego što je to podnošljivo (a koliko je uopšte podnošljivo?), Labus & co. će biti primorani na poteze koji idu dalje od simbolike, jer je priča o evrointegracijama sama srž identiteta G17: ako toga nema, ta stranka nema šta da čini na vlasti, osim ako neće da izgubi i ono glasača što joj je preostalo.

A šta će Koštunica u međuvremenu da radi? Pa, pošto već zna da je Ratko Mladić sam samcat, bez kućeta i maćeta, možda navrati do njega na gorku, mušku kafu i isto takvu čašicu razgovora, pa da ga ljudski i srpski, u četiri oka, ubedi da se preda za dobrobit Otadžbine (i Koštuničine slike o samome sebi kao onome ko "ne hapsi Srbe za račun Novog svetskog poretka"). A šta ako Ratko M. opet odbije? Možda se čak razbesni – prek je to čovek - i uzme Premijera za taoca? Tja, to bi bilo nezgodno za Naš Imidž U Svetu, ali se u životu zemlje ne bi ni na koji način osetilo: Premijera u zatočeništvu odmenjivali bi oni koji to i inače čine, onaj kojeg znate sa kapitalno restauriranih seoskih drumova i onaj čiji vam se tobož nevidljivi lik smeši sa fiskalnih računa. Stvarno, zašto EU – umesto što se jalovo gomba sa Koštunicom - lepo ne zamoli buldožerasto-terminatorskog Dinkića da uhapsi Ratka M. (recimo, tvrdeći da ovaj u ilegali uporno ne plaća PDV)? Ta, poznato je da onaj na koga se Dinkić nameri neizbežno završi iza rešetaka!

Ketmani novog doba

PIŠE: BOJAN AL PINTO-BRKIĆ

Kao i obično, prvomajske praznike - jedanaeste otkako je Ratko Mladić optužen za najstrašnije ratne zločine - dočekali smo u potpunoj razbibrizi. Jedino što je ovog puta bilo drugačije u odnosu na prethodne godine je uverenje čaknute Evrope da će se Mladić naći u pritvoru u Šeningenu. Kaže evropski komesar za proširenje Oli Ren, premijer Vojislav Koštunica mu je lično obećao da će do kraja aprila uhapsiti i bez odlaganja izručiti Mladića. Premijer nije potvrdio da je tako nešto obećao, ali sve i da jeste, mi znamo da nije tako mislio.

Prvo, u drugoj polovini aprila su bili praznici. Uskrs i Dan državnosti. Možda premijer u trenutku kad je davao obećanje nije imao kod sebe crkveni kalendar – i on je čovek, može da pogreši. A, od silnog upravljanja državom lako se zaboravi kad tačno padaju Vrbica, Cveti, Veliki četvrtak, Veliki petak, Uskrs, Ponedeljak po Uskrsu, Utorak po Uskrsu, i ostala crvena slova. Pa, nećemo valjda da preduzimamo važne stvari na dan kad Gospod Bog zapoveda da se ne radi? Ili o Svetom 27. aprilu, kojim nerviramo Crnogorce? To je samo vlada pokojnog premijera tako radila.

Drugo, kod nas je običaj da se u proleće hvataju jaganjci, ne optuženi za ratne zločine. Premijer Koštunica, kao pravoslavni hrišćanin, ozbiljno pristupa obrednom žrtvovanju. Oprema se priprema danima, a tek ražanj... Suve grane se stave sa vrha da se vatra brže raspali... pusti se da sagore... kad plamen utihne, polako se stavi jagnje... važno je da se okreće... lagano, dok ne porumeni...

Treće, premijer je nacionalista demokratske provenijencije, što znači da on može prihvatiti da je zločina u ratu u Bosni i Hercegovini bilo, ali ne i da su za zločine krivi Srbi, čime sve obaveze u vezi pronalaženja, hapšenja i izručenja Ratka Mladića gube moralni karakter i predstavljaju onu vrstu posla koju najradije odlažete za naredni dan.

Jer, suprotno onome što međunarodni zvaničnici misle, nije svaki dan dobar za izručenje Mladića, ne. Srpski heroj se ne može izručiti o crkvenim i državnim praznicima (važan je redosled), niti o bilo kojim drugim danima koji asociraju na nerad. I, svakako ne o postu. Pravi dan za izručenje Mladića bio bi onaj kada svi Srbi imaju mnogo posla, a pritom se događa nešto važno što

zaokuplja svu njihovu pažnju. To su, razume se, opšti uslovi.

Postoje i posebni: Vlada do tog dana mora završiti sve svoje poslove i probuditi se bez ikakve ideje šta bi se tog dana moglo raditi, čak i u domenu javne brige za šume i vode. Pošto vlada ozbiljno pristupa svom poslu, u kabinetu premijera je osnovana radna grupa promišljanje datuma izručenja Mladića. Oni su tumačili kalendare, suočavali smeće ideje i došli do zaključka da će se takav dan verovatno pojaviti do kraja aprila 2036. godine. Odlično, pomislio je premijer kada su mu prezentovali svoje nalaze, sada ću moći sa punom ozbiljnošću, podrškom državnog aparata i svih struktura u mom kabinetu, da impresioniram Olija Rena ličnim obećanjem da će Mladić do kraja aprila 2036. biti uhapšen i bez odlaganja izručen Haškom tribunalu. Pregovori o stabilizaciji i pridruživanju biće nastavljeni, Labus mi više neće docirati o evropejstvu i svi će videti koliko sam ja, ustvari, demokrata. Samo da ih proverim još jednom: "Mihajlov, da li mogu da se pouzdam da ste uračunali sve dane koje ću provesti u Belanovici?" "Razume se, gospodine predsedniče", čulo se sa kraja stola. I dalje su mi nešto neubedljivi: "A, obaveze prijema naših privrednika koji će ulaganjima sumnjivih sredstava ovladati Slovenijom?" "I to, gospodine predsedniče, kao i mogućnost da će Slovenija nestati sa karte krajem treće decenije XXI veka", sada je glas postajao siguran. Vreme je da budem državnik. "Molim vas, pozovite mi komesara Rena", rekoše tiho.

I, dok se veza uspostavljala, u kabinetu je vladao red i mir - gde su sad oni što dovode u sumnju izbor Jočića za ministra policije - papira nije bilo na stolu, a premijer je bio sam sa svojim mislima: sila su ovi moji, kako samo drže SPS na kratkom lancu, svi su na merama, Dačić i kad sanja, mi ga pratimo... Nije ni čudo što ćemo dobiti narednih deset mandata, tako da sa sigurnošću mogu obećati Renu da će Mladić do aprila 2036. biti u Haškom tribunalu. Stani malo... Pa, taj Ren sigurno neće biti komesar za 30 godina, a i nešto mi ne izgleda dobro otkako je počeo da se bavi nama... Uostalom, Amerikanci su mi čvrsto obećali da neće biti Haškog tribunala posle 2010. Veza sa Briselom je uspostavljena. Dobro, rešio sam da neću ovo uzeti Mihajlovu za zlo, imao je najbolju nameru da pomogne. Probaću da improvizujem, a da istovremeno deluje državnički: "Halo, komesare Ren? Želim da ovom prilikom lično obećam da će Mladić biti uhapšen i bez odlaganja izručen do kraja aprila... mmm... Srbija je svesna koliko je ova stvar važna za njenu evropsku budućnost."

Možda za 50 godina, kada se arhive vlade otvore, nađemo tragove da je radna grupa stvarno razmatrala koji bi dan bio najpogodniji za izručenje Mladića. Možda i ne. U svakom slučaju, navedena razmišljanja i dijaloz premijera su od početka do kraja izmišljeni i nemaju nikakve veze sa onim što se stvarno dogodilo u gargarizacijskim naporima naše vlade da ispuni

međunarodne obaveze. Ipak, moguće je da naša vlada zadacima od najvećeg značaja pristupa sa dozom neiskrenosti koja se najbolje ogleda u izostanku rezultata.

Crnogorski premijer Milo Đukanović je, odgovarajući na pitanje da li su tačne informacije da se Bogoljub Karić skriva na teritoriji te republike, izneo jednu krajnje interesantnu ideju. "Reč je o ličnosti koja je toliko poznata da je posve neverovatno da nijednim od svojih kanala ne bih doznao da se on nalazi u Crnoj Gori", rekao je Đukanović. Da uzmemo da je Crna Gora teritorijalno skoro sedam puta manja od Srbije, da ima 12 puta manje stanovnika i da Đukanović 18 godina na ovaj ili onaj način vrši najznačajnije funkcije, što ga čini izuzetno moćnim. Ali i Vojislav Koštunica je na vlasti od oktobra 2000. godine (sa jednom kratkom pauzom), vojska je sve vreme u njega gledala kao u vrhovnog komandanta, a iznosi koje poreski obveznici Srbije izdvajaju za bezbednosni aparat stotina puta nadmašuju izdvajanja poreskih obveznika Crne Gore. Dakle, imamo situaciju u kojoj postoje mogućnosti: a) da Vlada ne ume da troši novac prikupljen na ime poreza, b) da je Vlada nesposobna i da bezbednosni aparat više upravlja njom, nego ona njima, ili c) da Vlada skriva i/ili odobrava skrivanje Ratka Mladića. Kakva god da je istina, ona je prilično pogubna za građane Srbije, koji su tu Vladu izabrali i koji tu Vladu plaćaju već dve godine.

Primetno je, takođe, da je premijer Koštunica u istom periodu, razvio sposobnost da govori stvari koje međunarodni zvaničnici žele da čuju. Da li Koštunica koji je početkom 1996, umalo uništio sopstvenu stranku odlukom da, protivno glasanju na predsedništvu DSS-a (6-5 je bilo), nakon Srebrenice, nakon svih užasa tog rata, poseti Radovana Karadžića i Ratka Mladića na Palama, deset godina kasnije misli da je tim ljudima mesto pred sudom u Hagu? Moguće je - moglo bi se to nazvati i političkim sazrevanjem - ali je isto tako moguće i da je premijer, pod drugačijim okolnostima, oživeo pojavu o kojoj je pisao Česlav Miloš. Ljude koji, radi opstanka i blagodeti u jednom sistemu (komunističkom, odnosno pod dominacijom bivšeg Sovjetskog Saveza), govore jedno, a misle drugo, Miloš je, u "Zarobljenom umu" nazvao ketmanima. Pažljivo slušajte šta Koštunica govori i kako to izgovara. Sistem se zove globalizacija i velika sila je neka druga. No, opstanak i blagodeti jednako zavise od zarobljavanja mozgov, verbalnog pokoravanja i obećanja koje ne ispunjavamo baš predano. Šta ćete, u prirodi velikih sistema je slaba efikasnost.

I, da ne bude da samo nacionalisti u Srbiji pribegavaju tom fenomenu, razmišljajte veoma široko. Koliko je još vlada i uticajnih grupa koje širom sveta obećavaju da će se pridržavati međunarodnog prava, a zapravo čine sve da to pravo izigraju?

Anomija zvanične Srbije

PIŠE: NIKOLA SAMARDŽIĆ

Rečnikom današnjice, istorija se sastoji od upornog ponavljanja kriznog menadžmenta usredsređenog na iskušenja proistekla iz društvenih sukoba, iz neumitnosti prirode ili same ljudske biologije. Svesne zajednice spremnije su da se o tome otvorenije izjasne, da odvažnije podižu brane bujicama prošlosti koje se izlivaju u tekuću svakodnevicu. Osim znanja samog po sebi, jedina razumna uloga istorije ukazuje na iskustvo koje će novom društvu poslužiti da, prema potrebi, sačuva, iznova iščitava ili poništi sopstveno nasleđe, ili da pozajmi neke od poruka koje bi inače smatralo tuđim. Istorijske zajednice su ne samo one koje smišljeno pamte, nego i one koje prihvataju i koriste istorijsko iskustvo. One koje nove vizije budućnosti zasnivaju i na novim tumačenjima, nekad i saznanjima prošlosti. Ako u tom smislu, zaista ne postoji prošlost koja, svojom suštinom, obavezuje, moglo bi se pretpostaviti da istorijski karakter svake zajednice proističe iz sposobnosti da se odriče diktata predaka, svejedno da li su stvarni ili izmišljeni.

Potreba da se restaurira celina kolektivnog pamćenja uzmiče i usled nepostojanja, možda i nemogućnosti otvorenog društvenog dijaloga, jedinog puta koji vodi do zaboravljenih kodova prošlosti. Da li se, shodno tome, politički konzervativizam, koji dominira političkom Srbijom, zasniva ne samo na obnovi autoritarnog autizma, nego i na načelnom negiranju istorijskog procesa? To sigurno ne, budući da je u politički genotip ljudskih zajednica duboko urezana sklonost manipulacija predanjem. Ali je, verovatnije, taj konzervativizam negiranje onog karaktera istorije koji ljudskim zajednicama nalaže promene, suočavanje, preispitivanje. Prepreka slobodnom javnom diskursu, u tom smislu, nije izmišljena podela, kojom se rado manipuliše, na, najmanje dva, suprotstavljena kulturna obrasca. Kataklizma iz devedesetih je ozbiljno osporila veodostojnost takve pretpostavke ukazujući, pre na anomiju ovdašnje političke strukture u kojoj legitimno dominiraju premise koje vrednost života i smrti relativizuju u svetlosti etničkog i verskog porekla i opredeljenja, i pripadnosti zajednicama dizajniranim u tom smislu.

U perspektivi političke budućnosti, većinska Srbija odiše pesimizmom koji je lako razumeti uvidom u imovinskostanje, profesionalnu i zdravstvenu perspektivu i opšte obrazovanje, ali je taj skepticizam ipak potrebno

osporiti u dimenzijama istorijskog trajanja. Prošlost je inače ispunjena promašenim, nesrećnim sudbinama, a njeni činiooci, u anonimnoj masi, samo su njeni usputni prolaznici. Životi se odvijaju u tamnim tunelima vremena, u haosu i stihiji, na margini tokova koje će budući naraštaji smatrati važnim. Istorija je zastrašujuća zbirka promašenih prilika, neiskorišćenih mogućnosti, prosute energije. Poigravajući se oportunističkim mentalitetom i ideološkim konformizmom zvanična Srbija smišljeno, ali i sopstvenim karakterom, potiskuje, obesmišljava diskurs nade, novih susreta i suočavanja. Vode se prazni monolozi i naizgled, oštri dijalozi. Dosada i većito ponavljanje su nepremostivi zidovi samoće. Uz povremene čistke, zahvaljujući i njima, ukopava se front privilegovanih i nedodirljivih koji se ne osvrću na aksiom modernosti, da se ponašanje koje je bilo uspešno u prošlosti ne mora u tom smislu ponoviti u budućnosti, i da interes elita možda neće odgovarati ne samo javnom interesu nego ni interesu bioloških naslednika samih pripadnika elita. Kasta predatora, u političkom savezu s Koštunicom, Nikolićem i Tadićem, usisava društveni optimizam i energiju. Štaviše, u zajednici s nomenklaturom, obezvređuje vrednosti i ideje privatne svojine, otvorenog tržišta i slobode zajednica. Kao da proizvodnja tuđih strahova proizvodi i sopstvena istovetna osećanja. Ne postoji značajan pojedinac čija uloga i vrednost nisu kriminalizovani i suštinski osporeni.

Pokretačka snaga tekućeg hladnog građanskog rata nadire iz nedoumica i promašaja nedovoljno uspešne i jasne demokratske tranzicije. Javni i privatni život postali su preterano složeni. Preterano trajanje krize, čiji je ishod teško zamisliti, rađa uverenja o bespomoćnoj uzaludnosti. Otušena od racionalizma, politika dobija obeležja paranormalnog. Objašnjenje paradoksa političke anomalije u aktuelnoj Srbiji pri tom izmiče političkoj korektnosti, budući da raspredanje krize ipak zavisi od slobodne volje onih koji se uporno poistovećuju sa svim njenim uzročnicima, ali se ipak smatraju izdanim ili prevarenim. Osvajanje, ili ponovno osvajanje slobode inače nije osobito privlačno, mada promašena uloga pojedinca proističe iz neslobode ili nespremnosti da se domogne slobode. Čovečanstvo se, u anonimnim masama, obično predavalo slastima ropstva, ili pasivnom, zaludnom iščekivanju. Pojedinci su u istoriji obično gubili u nadmetanju s kolektivom. Više su se cenili stabilnost i poredak od jednakosti i slobode, izvesnost više od ljubavi, uniformnost više od različitosti. Često se čuju primedbe, da egalitarizam nije izvestan, da se svako rešenje može prilagoditi etničkom, verskom ili ideološkom kolektivizmu, viziji dominantne nomenklature. Takav cinizam opravdava priroda svakog društva, koja ne dopušta da matematički proračun stupnjeva individualnih i kolektivnih sloboda koji bi poništio razloge napetosti i nezadovoljstava. Autoritarni cinizam vladajuće Srbije osvrće se na ograničene domete

petooktobarske revolucije, njeno lutanje u traganju za idejnim konsenzusom, na gušenje u korupciji. Autoritarni pesimizam nameće osećanja uzaludnosti u pretežnom uverenju da je pitanje slobode stvar trenutne sloge, odlučnosti, koja će se razrešiti u jednom času, samo u jednom danu. Nije slučajno šestooktobarski mit krenuo da potiskuje onaj petooktobarski. Ustvari su teško zamislive, budući da se nikad nisu odigrale, brze i nasilne revolucije koje vode opštem oslobođenju, i utiru put nezadrživog napretka. Sloboda pretpostavlja stpljenje koje katakad prevazilazi, u vremenu, običan ljudski vek. Zato i granice slobode izmiču, kao u prastarj aporiji o Ahilu i kornjači.

Moralno posrtanje i usporena, problematična demokratska i privredna tranzicija aktuelne Srbije ukazuju na nepostojanje jasne perspektive. Zvanična Srbija je nespremna da ponudi novu viziju prošlosti, bez koje nema nove vizije budućnosti. Užasava se svega novog. Proskribujući značenje modernosti, ona ne raspolaže resursima kojima će se prepustiti epohi ozvaničenoj trijumfom liberalizma. Slobodu doživljava u smislu doživotnog ropstva obaveza i odgovornosti.

Ideologija neslobode nameće manihejsku opsenu

o dualizmu dobra i zla. O dva puta. O dve Srbije. Dominantni dualizam ukazuje na praznine u kontinuitetu prosvetiteljstva. Lažna dilema o apsolutnom dobru i apsolutnom zlu, o karakteru koji je ciničan ili naivan, o brzim, jednostavnim rešenjima ili o tragičnom bezizlazu kojim pretil budućnost.

Otvaranje, racionalizacija i funkcionalizacija javnog života takođe nije moguća bez upornog pretresanja prošlosti. Srećno društvo možda ne mora da bude, u navedenom smislu, istorijsko društvo, ali naprednu, inovativnu zajednicu teško je zamisliti u svetlosti uporne istorijske mistifikacije. Racionalno prosuđivanje ne podrazumeva nepoštovanje ili nipodaštavanje predaka, naprotiv. Nepoštovanje se sastoji u njihovoj smišljenoj, utilitarnoj instrumentalizaciji, ili u zaboravu. Preci i događaji koje su stvarali, ili u kojima su se zaticali, najkorisniji su onakvi kakvi su zaista bili. Ali se njihove poruke moraju neprestano iznova čitati.

Nekada su preci zapovedali potomcima da budu poslušni, i da učute. Vladajuć konzervativci, u Srbiji, učutkuju pretke, ili im podmeću nikad izrečene misli, osećanja i stavove, ili ih uvlače u kastinski milje sopstvene nomenklature.

Srbija u orvelovskom zagrljaju

PIŠE: NEBOJŠA DRAGOSAVAC

Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji, Centar za kulturnu dekontaminaciju, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Antifašistički front i Antifašistička akcija Novog Sada organizovali su raspravu na temu "Kvislinška uloga Milana Nedića – zašto se to danas opravdava i veliča".

Tribina je počela izlaganjima profesora Filozofskog fakulteta dr Olivera Milosavljević i dr Žarka Koraća, istoričarke dr Olge Manojlović-Pintar i publicista Branislava Božovića i Đure V. Rodića, a u raspravi su učestvovali i Vladimir Marković, Nebojša Dragosavac i dr Dragoljub Petrović.

Rasprava je organizovana sa ciljem da se ukaže na šira društvena značenja pokušaja revitalizacije opredeljenja na kojima se zasnivao Nedićev režim, uključujući i nastojanja da se stvore zakonski preduslovi za rehabilitaciju Nedića i njemu sličnih. Opšti je zaključak da su takva dešavanja u Srbiji u suprotnosti sa stremljenjima savremene Evrope utemeljene na antifašizmu, ali i i sa načelima Francuske revolucije koja je označila novo doba ljudske istorije i afirmaciju individualnih ljudskih prava i sloboda.

Džordž Orvel, autor u čitavom svetu poznate "1984", sigurno nije ni pomišljao da će neku deceniju posle te, u romanu unapred sagledane godine, baš u Srbiji funkcionisati ministarstvo istine i to upravo onako kako ga je zamišljao. Ovom ministarstvu, podsetimo, pisac je stavio u zadatak da, u skladu sa potrebama aktuelne politike i vlastodržaca, doteruje prošlost, ispravlja davno štampane knjige i novine, briše nepodobna imena kao da nisu ni postojala i uobičajenim pojmovima daje nova, potpuno suprotna značenja.

Tako smo se u Srbiji, kao da živimo u Orvelovom svetu, suočili sa stvarnošću da se zakonom retroaktivno za antifašiste proglašavaju oni koji su sa fašistima saradivali, a pripremljen je i teren da se, metodom udara iz potaje, i kvislinštvo naknadno, samo ovde i nigde drugde, ozakoni kao patriotizam. Sve to u vreme kada je čitav antifašistički svet, 60 godina posle pobeđe nad fašizmom u Drugom svetskom ratu, obnovio sećanja i stavio do znanja da se vremena doduše menjaju, pa i nekadašnji neprijatelji postaju saveznici, ali ocene o nacifašizmu ostaju nepromenjene; zna se tu šta je šta, ko je bio na pobeđničkoj strani a ko se našao na smetlištu istorije. Kvisling, kao sinonim, svuda a ne samo u Norveškoj ostaje Kvisling, u Francuskoj se i ne pomišlja da bi Peten i Laval mogli da budu rehabilitovani, Haha u Češkoj ostaje Haha, a to važi i za Antoneskua u Rumuniji, Tisoa u Slovačkoj i tako redom.

Kod nas, međutim, kolaboracionisti postaju antifašisti, kvislinzi spasioci, anatema se sa trona i oltara baca na antifašiste, pobeđnike. Oni koji su u Hitleru prepoznali duh svetosavlja – i zvanično postaju sveci, a već se došlo

Manihejski politički dualizam nameće javni dikurs koji svaku debatu pretvara u arenu koju će jedna od učesnica obavezno napustiti poražena, obezvređena i ponižena. Srozavanje javnog diskursa uništava dignitet i dubinsku misteriju svakog pojedinca, i onog koji poprište napušta, tobož, u trijumfu. I ta pojava je složenija od istine da ubijanjem drugog pojedinac ubija sebe samog. Misterija postojanja prevazilazi poimanje ljudskih odnosa zapisano u verskim knjigama u kojima, uostalom, sloboda kao načelo, a naročito sloboda pojedinačnih uverenja ima najmanju važnost.

Svaka naredna politička generacija razvija sopstvene kodove mišljenja i komunikacije. Prethodna nastoji da ih sustigne, da je poništi ili razume. Sukob generacija je put uspeha, napretka i narednog iskustva. Istorijsko iskustvo ne sastoji se samo iz razumevanja i tumačenja prošlosti, nekad je važno da prošlost bude dovoljno različita. Sukob generacija koji se sastoji i u međusobnom upoznavanju, tegoban je poput svakog osvajanja slobode. Napredak, koji generiše sukob, počiva na dve osnovne činjenice, da svaka naredna generacija nastupa u novoj scenografiji i dramaturgiji, i da svaka naredna generacija raspolaže većim znanjem, tj. da se istorijski proces sastoji iz uvećanja ljudskog znanja. U protekle dve decenije, kad je, između ostalog, postala sposobnija da samu sebe promišlja u stvarnom tekućem istorijskom vremenu, Srbija je stekla ogromno istorijsko iskustvo. Ali je zvanična Srbija, pod pritiskom nomenklature, pokazala sklonost

da ga zanemari u službi oživljavanja hiberniranih ideja i vrednosti, koje upravo proističu iz sadržaja iskustva proživljenog u autoritarnoj epohi. Međutim, ni ta pojava nije sasvim nova. Čovečanstvo je ekspert u promašajima, u propalim, ili praznim egzistencijama. Ni za smišljene, jasne, naizgled ostvarive vizije budućnosti nije izvesno da će uspeti. I utopija, njeno potpuno ili delimično ostvarenje, zavisi od iskustva. I od usputnih nenadanih, nepredvidivih događaja.

Teško je posmatrati sopstveno vreme i o njemu donositi konačne sudove. Srbija verovatno preživljava krizu savesti čijem se brzom i srećnom ishodu opiru intresi nomenklature, nepovoljna obrazovna, starosna i imovinska struktura. Točkovi napretka propadaju u kaljuge antiglobalizma ili evroskepticizma, gundaju tranzicioni gubitnici, prete tranzicioni dobitnici. Tajkunizacija guši svaku emancipovanu politiku. U poređenju s moralnim i sa psihološkim profilom političkog liderstva, tajkuni se nameću kao prihvatljivija, racionalna alternativa. Između ostalog, nasuprot putinovskom populizmu i autarhiji. Ali je za pretpostaviti da će, uprkos pretnji političkom entropijom, zbog svog preteranog trajanja, kriza savesti izneti jedan nov politički racionalizam, bez obzira na cenu kojom stečeno iskustvo bude plaćeno. U Srbiji, uostalom, postoji većina, doduše zbunjena, obeshrabrena i dezorijentisana, koja smatra, ili oseća, da budućnost ne mora da ponovi u još jednom košmaru demagogije i kolektivizma. ■

i do toga da se za svece proglašavaju i manuelni pregaoci, oni što su, da bi pojačali uverljivost propovedi, koristili i kamu.

Zakonima koji će to sankcionisati put je utiran postepeno ali sistematski; razumevali su se tu i dopunjavali takozvani levičari i istinski desničari. Taj proces kao da je započet menjanjem tabli sa imenima ulica i trgova. Kako je svojim istraživanjem pre više od jedne decenije potvrdila istoričarka Olga Manojlović, najmasovnije preimenovanje ulica u Beogradu izvršeno je u Nedićevo vreme kada je samo u centralnoj gradskoj zoni preimenovano 112 ulica. To je tada učinjeno u okviru agresivnom propagandom promovisane "obnove narodnih tradicija" kako bi se odstranili "suviše rasprostranjeni internacionalni duh, tragovi trulog Zapada i lukavog Izrailja".

U pohodu na imena ulica krajem XX veka, doduše ne tako masovnom kao u Nedićevo vreme, ali zasnovanom na sličnim polazištima, dodeljujući sebi misiju da "ispravljaju nepravde koje su počinili komunisti", te da se "oteto ne može oteti već samo vratiti", aktuelni selektori radije su zavirivali u Nedićeve kriterijume i opredeljenja nego u fond novijih predloga i sugestija današnjih beogradskih žitelja. Pričali su o vraćanju starih naziva, a na nizu konkretnih primera lako je dokazati da cilj nisu bili ni stari nazivi, ni poštovanje elementarne logike, ako se teži što lakšem snalaženju u velikom gradu, već atak

prevashodno na antifašističke pojmove i ličnosti.

U svemu što je potom usledilo, uključujući i zakone kojima se propisuje istorija, kao najbitnije nameće se pitanje koji se sistem vrednosti favorizuje svim ovim postupcima, odnosno šta je to što nosioce ove društvene prakse spaja sa Milanom Nedićem i simbolima njegovog kvislinškog režima. Prihvatajući Nedićeve poglede o "obnovi narodnih tradicija", "pogubnosti internacionalnog duha", "trulog Zapada i dekadentne demokratije", u pokušajima da ih ugrade u različite aspekte društvene stvarnosti, današnji predstavnici monopola fizičkog, pa i duhovnog nasilja osećaju potrebu da rehabilituju vreme kada su upravo to bila polazišta pri opredeljivanju za Hitlerov novi poredak i njegovo uređenje Evrope. Od ljudi vrlo bliskih premijeru, slušamo priče o euroslinavcima, to će reći izdajnicima koji u srpskom rodu ne mogu a da (po vladničanskim besedama) ne budu malobrojni i, razume se, preporučeni za sve vrste kaštigovanja. U tom kontekstu sasvim je umereno zapitati, treba li Srbija da se ravna po uzorima savremene Evrope, sazdate na tekovinama antifašističke borbe, ili Evropa treba da se usaglasila sa ovdašnjim tumačima kvislinga i kolaboracionista koji su je premeravali Hitlerovim aršinima.

U trenutku kada je, kao prvi, u Beogradu preimenovan Trg bratstva i jedinstva, to što je bio prvi u nizu, moglo je tada da deluje i kao slučajnost, mada slučajnosti nije

Ko je koga prešao

PIŠE: IVAN TOROV

U vreme kada je trajala bitka protiv režima Slobodana Miloševića, reprezentanti tzv. druge, građanske Srbije, pre svih nevladin sektor, nezavisni mediji, neke političke organizacije, bili su stalna meta i žrtva pokušaja da se poslednja nacional-socijalistička tvorevina u Evropi položi na leđa. Bila je to dugotrajna, često mučna, najčešće neravnopravna bitka, ali je, ipak, upornost tog sektora ulivala nadu da bi Srbija u dogledno vreme mogla da promeni svoje lice.

Bilo je uspona i svetlih trenutaka, koji su najčešće bili proizvod upornosti, čak fanatizma ljudi, koji se nisu mirili sa tetororom režima koji je radi svog opstanka uzjahao nacionalizam, krenuo u ratne pohode, činio ratne zločine. Bilo je, međutim, i padova, koji su, s jedne strane, govorili o razumljivoj nemohogenosti tog pokreta, ali, iznad svega, o njegovoj nepripremljenosti da borbu vodi istovremeno na dva fronta: prvi, da podriva Miloševićev režim, drugi, da uspostavi pravu i efikasnu komunikaciju sa političkim i drugim pokretima u Srbiji, koji jesu bili za obaranje Miloševićeve vladavine, ali im se opasnost od nekakvog obnavljanja Srbije kao građanske, antiratne i antinacionalističke države činila kudikamo većom od pukog svrgavanja tzv. crveno-crne koalicije. Iako su

bilo. Preimenovanjem ovog trga krenulo se na vrednosti i tekovine antifašističke Narodnooslobodilačke borbe i socijalističke Jugoslavije da bi se taj pohod nastavio najbrutalnijim besmislenim ratovima. Danas je sasvim jasno da je startni znak dat uklanjanjem jeretičnog pojma sa table na pomenutom trgu imao i ima mnogo šire značenje. U tom pojmu sadržani su, naime, i simboli Francuske revolucije pod kojim je izmenjen čitav svet i koji su označili početak modernog vremena: jednakost, bratstvo, sloboda. I kao što su se nekad, kao reakcija na tekovine francuske revolucije, javili pobornici uverenja da je legalno i legitimno da se uspostavi kontinuitet društva sa predrevolucionarnim vremenom kao zauvek datim prirodnim stanjem, konkretno sa Srednjim vekom, i naši legalisti i legitimisti prihvataju ista načela. Da im nije do prave legitimnosti vidi se po neprirodnim političkim koalicijama koje, i formalno i neformalno, uspostavljaju da bi po svaku cenu ostali na vlasti. A da im je do legalizma još manje stalo, potvrđuju ministri koji se, mimo zakona i iza leđa javnosti, dogovaraju sa kriminalcima, a suprotno proceduri koju su sami uspostavili vrše krupne nabavke na železnici i tome slično.

Pod legalizmom oni zapravo smatraju povraćaj u pređašnje stanje, to jest u vreme i državu pre pobedonosnog ishoda Narodnooslobodilačke borbe u Srbiji i Jugoslaviji. Kao da je sve pre toga bilo samo sušto dobro, a ono posle toga samo sušto zlo. Pri tome, uvereni

povremeni savezi i koalicije stvarali utisak kako su te razlike u pogledu na budućnost države marginalne i da će se odlaskom Miloševića ukloniti, što se "oslobađanje" Srbije od Miloševića intenziviralo i približavalo nekakvom raspletu, pukotine među "saborcima" su bile sve šire i učestalije.

Sušтина tog (jedno vreme) prikrivenog sukoba, zapravo, bila je oko shvatanja i tumačenja ratne nacionalističke politike. Sama činjenica da je "neprikosnoveni vođa" naroda uspostavio vlast zahvaljujući "darovima" srpske nacionalističke politike, od onog čuvenog kosovopoljskog mitinga, Memoranduma SANU o "ugroženosti srpskih interesa u SFRJ", do Osme sednice CK SKS, na kojoj je praktično dominirala tema "srpsko nacionalo pitanje" i ustoličila Miloševića kao "odabranog" realizatora jedne sveobuhvatnije ekspanzionističke platforme srpske političke i nacionalne elite, nagovestila je da kasnija bitka protiv Miloševića neće biti pojednostavljena zamena propalog socijalizma sa nadolazećim elementima evropskog kapitalizma i njegovih oblika demokratije. Ili bar neće biti samo to. Već prvih godina nacionalističke euforije (homogenizacije) i "događanja naroda", a i kasniji sve dramatičniji i tragičniji raspad bivše Jugoslavije, stvorena je specifična situacija: Milošević je bio od "boga dati vođa", "očevi nacije", književnici i osrali nacionalni guslari u njemu su videli "božjeg izaslanika", ali je tek stvorena tzv. nova politička elita, naročito njeni nacionalistički najekstremniji delovi, preobraćeni komunisti, tražili su više od svog "vođe". Definitivno

su da je dovoljno da se na ono što im nije po volji samo prilepiti "komunjarska etiketa", te samim tim više ništa ne treba dokazivati. Dozvoljena su sva sredstva pa se istorija naknadno ispisuje dizanjem ruku u parlamentu. Pri tome nije zanemarljiv broj pregalaca koji kao da žele da i najreprezentativnije društvene institucije podsete na zbivanja u jednom drugom Orvelovom romanu čije ime, elementarne pristojnosti radi, nije uputno pominjati.

U tako shvaćenom "legalizmu" i "kontinuitetu", spona je sa Nedićem, Ljotićem i sličnima. Sintagma "judeoboljševizam" prepuštena je jurišnicima iz Nacionalnog stroja, "Obraza" i sličnih, jer je njen prvi deo u današnje vreme i u današnjem svetu, ipak, više nego nepreporečljiv. Međutim, i to se podrazumeva jer uveliko kolaju, u modernoj Evropi davno napuštene ako ne i zaboravljene, ideje o večno dežurnim krivcima i o društvu kao prirodnom, biološkom organizmu zasnovanom na idealnom trojstvu: na nebu Bog, u zemlji kralj, u kući – domaćin poput Velje Ilića. Valjda su zbog toga i neki pripadnici stranaka koje, inače, sebe ne smatraju desničarskim svojevremeno pohitali da nabavljaju kralja, kako bi se stekli uslovi za vaspostavljanje svete trijade. U krajnjoj distanci podrazumeva se društvo u kome je individua, poput ćelije u organizmu, potpuno podređena kolektivu, te je jeres svaka priča o individualnim pravima i slobodi pojedinca. Otuda i tolika povika na pojedine nevladine organizacije koje su sebi dozvolile da se bave

razrešenje "srpskog nacionalnog pitanja", pri čemu je Kosovo bilo samo polazna tačka u kreiranju i plasiranju tada važeće i opšteprihvaćene platforme okupljanja svih Srba u jednoj državi. Milošević, valjda, procenjujući da je dovoljno snažan i da iza sebe ima moćni vojni i policijski aparat, izišao im je ususret, pokrenuo četiri rata, ali ostatak srpske nacionalne oligarhije nije bio zadovoljan. Još dok je počinjao "ratni pir" počele su kakve-takve akcije protiv "moćnog gospodara". Međutim, niti je 9. mart 1991. godine, joiš manje Vidovdanski sabor, pa ni velike demonstracije 1996-97, zbog izborne krađe - iako žestoke po intezitetu protesta - nisu bili manifestacije nekakve antiratne pobune, već (ne)uspeli pokušaji da se Miloševićeva vlast koliko-toliko ograniči ili bar podeli.

Eksperti će to možda bolje primetiti: više od 90 odsto političkih stranaka, partija i pokreta u Srbiji imalo je, manje-više, nacionalistički ideološki i programski predznak i sama ta činjenica bila je ubedljiva za zaključivanje kako, zapravo, srpskim nacionalistima, uopšte nije bitno što su ratovi harali širom bivše Jugoslavije, što je u njima uništeno toliko gradova, što su se dogodili Vukovar, Sarajevo, Srebrenica, što je ginulo na desetine čak stotine hiljada ljudi. Što se, ustvari, činilo sve da Srbija za duži period bude izbačena iz civilizovanog sve-ta i što taj neslavni imidž ni danas nikako da popravi. Dok je jedan deo političke elite nastojao da stvori pivid ka-ko su ratovi štetni, jer najviše štode Srbiji, drugi deo koji je danas, posle mučkog ubistva prvog demokratsi izabranog premijera Zorana Đinđića, preuzeo kompletnu vlast

baš tim pravima.

Neko je, poput Ljotića, te ideje pokupio na samom izvoru, u Francuskoj, a većinom su do ovdašnjih pseudomislihlaca stigle preko ruskih verski netrpeljivih popova koji su nacionalno doživljavali kao mistično, a slobodu kao nesvojstvenu Rusima kao istinskom pravoslavnom narodu, kako je to minuciozno objasnio Mirko Đorđević, priređujući knjigu "Srpska konzervativna misao". Možda se još i može razumeti što je jedan od njih - Homjakov - u XIX veku pokušao prednost da sagleda u neukosti i neprosvećenosti ruskog naroda, ali je van svake logike da se na pragu trećeg milenijuma njemu pridružuje Dobrica Ćosić, kaskajući doduše za nekim verujućim Srbima koji su se sa Homjakovom već dosta ranije solidarisali. I Ćosiću smeta "haos" koja je stvorila Francuska revolucija kada je uzletela na krilima prosvćenosti, i on je za to da se, u brizi za srpski narod, "ujedini Crkva u državu" a, osim toga, 1992, doslovce kaže: "Uvideti i imenovati preimućstva civilizacijske zaostalosti, a ona postoje osobito u sferi ekonomije i urbanizacije...optimalno iskoristiti preimućstva zaostalosti; ona su naš početni intelektualni kapital".

Takve teze, razume se, teško mogu da prođu u društvima razvijene demokratske svesti koja se listom dižu na uzbunu kad, na primer, jedan Le Pen, sticajem okolnosti dobije nekoliko procenata glasova više. Imaju,

i sveukupnu dominaciju nad Srbijom, sva ta strada-nja iz poslednje decenije XX stoleća posmatrao je sa ud-obne galerije, čekajući da neko drugi ispuni njegove programske i ideološke ciljeve. Bili su dovoljno strpljivi, vrebali svoju priliku i dočekali je kada je i sam DOS, pre svih Zoran Đinđić, procenio da njihov imidž "izdajnika", "petokolonaša" i "marioneta" neće biti dovoljan za izb-orni trijumf 24. septembra 2000. godine u konačnom suočavanju sa Miloševićem. Pa su se zato opredelili za Vo-jislava Koštunicu, lidera male DSS, ličnost koja je tada, po mnogim procenama, simbolizovala "principijelnost" i spoj između "odmerenog" nacionalizma i tzv. nacional-nog građanskog kursa. Mnogi su - među njima, nažalost, i ovaj autor - mislili da je to tada bilo najbolje, reklo bi se, prelazno rešenje iz jednostavnog razloga što se sa pode-belom argumentacijom procenjivalo da Srbija, na kraju jednog diktatorskog nacional-socijalizma, nije ni voljna ni spremna da uđe u "avanturu" građenja nekakvog gra-đanskog društva evropskog tipa. To je - posmatrano sa današnje distance - verovatno bila najveća pogreška "no-vih postmiloševićevskih" vlasti, pogotovo što heterogeni DOS niti je imao snage, niti političke volje da se odmah posle 5. oktobra definitivno obračuna sa ostacima Miloševićeve organizacije vladanja. Još da nije sam Đinđić povukao najhrabriji potez (zbog kojeg je kasnije izgubio glavu) i isporučio Miloševića Hagu, poverovalo bi se da se u Srbiji praktično ništa bitno nije ni desilo.

Međutim, sve što je DOS propustio, dočekao je na svoj način Koštunica. Njemu je 5. oktobar dao nova krila,

međutim, prođu u sredinama koje svaku reformu i modernizaciju doživljavaju kao pošast, dobijaju razmere epidemije u poplavama populističkog nacionalizma. Reformatori su tu unapred osuđeni; egzekucija se podrazumeva, za raspravu je samo metod kojim će biti ostvarena.

Zato i nije toliko bitan Nedić sam za sebe. Ubedljive su činjenice o njemu i njegovom režimu. Nadohvat su, u sećanjima, dokumentima, na grobljima, i kad se mnogi prave da ih ne čuju i ne vide. Mogu se privremeno potiskivati, ne i trajno potisnuti. Daleko je, međutim, opasnija revitalizacija na širokom planu onih ideja vodilja koje su inspirisale i Nedića, i Ljotića, i njima slične, a koje kao negativni vrednosni sistem na širem društvenom planu pokušavaju da nametnu aktuelni politički i crkveni akteri. Ne mogu danas otvoreno da kažu ono što su im uzori svojevremeno govorili - da je srpskom domaćinskom narodu fašizam obogotvorenje države, a hitlerizam obogotvorenje rase, ali njihov tradicionalistički dogmatizam, kome je kultura izvor svih zala, priželjkuje državu organizovanu poput monaške republike (liberalnija varijanta), ili kao pravoslavnu džamahiriju. A dok se taj kurs ne promeni, državni i društveni brod plovi, ne u XIX vek, već ka nekim starijim vekovima. U čvrstom zagrljaju sa orvelovskom logikom: prošlost je naša budućnost; budućnost prepoznajemo u prošlosti...

jedna dotad marginalna ličnost, dobila je “novo lice”, zapravo, dimenzije koje će Srbiju narednih godina sve do danas vući u još dublju krizu. Uverivši samog sebe da bi njegovi dometi mogli biti mnogo veći nego da posluži kao “marionetsko prelazno rešenje”, okrenuo je ćurak, apetiti su mu bitno porasli, počeo je mnoge nadzemne i podzemne igre. “Druga Srbija”, koja je u Đinđiću ipak prepoznala bar nagoveštaj neke nove modernije vizije evropske države, uprkos njegovim slabostima (politički makijavelizam, preterani pragmatizam, koketiranje sa crkvom), 12. marta 2003. godine, kada je premijer ustreljen, izgubila je svaku priliku da se makar približi nekim svojim ciljevima. “Druga Srbija” je, zaravo, srpskim nacionalistima poslužila kao dekoracija, koja je, doduše, u direktnom sukobu sa Miloševićem odigrala neprocenjivanju ulogu, da bi se pred svetom legitimisala kao neka nova modernija alternativa. Priznavali su je i “poštovali” dok je mogla poslužiti, da bi se sada, kada Koštunica drži sve važne poluge vlasti, ponovo vratili Miloševićovj retorici, tehnologiji anatemisanja, pretnjama, etiketiranju, a, bogme, kako izgleda, i specifičnim progonima.

Najovija polemika o (ne)postojanju “jedne” ili “druge” Srbije je, zapravo, pokušaj da se u novostvorenim okolostima - nakon ubistva Đinđića, jačanja anhihaškog bratstva, poigravanja sa međunarodnom zajednicom, izbegavanja suočavanja sa ratovima i ratnim zločinima i novog ekonomskog i socijalnog srozavanja Srbije, obnovljenog sindroma samoizolacije i samodovoljnosditi, zaoštravanja odnosa sa Crnom Gorom i pretvaranja Kosova ponovo u poligon za dnevno-politička beogradska raskusurivanja - da se antiratne, antinacionalističke i civilne institucije najpre gurnu na marginu, zatim konačno eliminišu u obliku koji je režimu nepoželjan, da bi se na kraju stvorio prostor za jednu novu vrstu, reklo bi se, kolektivne konzervativne, čak srednjovekovne iluzije. Ustvari, povratak u prošlost.. Oni koji su Srbiji osvetlali obraz pred svetom sada su potencijalna opasnost i za ovaj režim, čiji su ciljevi, zapravo ideološka akrobatika u kojoj bi nekakvom čarobnom formulom pokušali da spoje nespojivo: modernu i demokratsku Srbiju sa vrednostima i moralom istočnjačkog srednjeg veka. Odbacuju se tekovine Francuske revolucije, ponovo se anatemišu Dosisitej Obradović, Vuk Karadžić i mnogi drugi zagovornici prodora Srbije u Evropu, obnavlja se sindrom kako je “srpska nacija u svemu čistija od zla i poroka zapadne civilizacije”, a, najblaže rečeno, kontroverzni vladika Nikolaj Velimirović postaje “izvor” neke nove srpske kulturne matrice. Crkva, najnovijim zakonom o verskim zajednicama, praktično dobija satus državne ili bar paralelne vlasti u Srbiji, na velika vrata se u državni i društveni život uvodi teokratija kao osnova životne filozofije, sveštenici postaju zaštićeniji i privilegovaniji od političara i sudija, a sve to kao krajnji rezultat trebalo da ima - inaugurisanje svetog Save u autora organskog (srpskog) nacionliste, koji bi, ako se blagovremeno ne zauzda, mogao postati i

ozvaničena državna politika. Uostalom, lakoća s kojom su izjednačeni partizani i četnici upućuje na to da bi se logikom tek usvojenog zakona o rehabilitaciji uskoro za nacionalne heroje i nevine žertve mogle proglasi i Draža Mihailović, Milan Nedić i Dimitrije Ljotić, čiji sledbenici (autentični nacionalisti) trenutno čvrsto drže vlast u svojim rukama. I kako to ovde obično biva, crkvenoj oligarhiji višedecenijsko nepijatno nasleđe iz vremena komunizma postaje bogomdani alibi za izrazitu aroganciju, netrpeljivost, čak i govor mržnje. Ukratko, postaje sila izvan zakona, a samo korak je deli da bude i iznad države i naroda. Još kad država, kako nedavno reče preobraćeni predsedik Skupštine Srbije Predrag Maković, želi da crkvi ekspresno vrati oduzetu imovinu, srpska duhovna vlast može se lako i brzo pretvoriti u najvećeg ekonomsko-finansijskog profitera u ovoj državi.

Koštunica, dakle, neprikosnoveno gura napred. Njemu su jedina koliko-toliko realna pretnja nevladin sektor i po koji nezavisni mediji, ali on i taj problem lako rešava isprobanim pravno-lagalističkim akrobacijama. Legalizam je, zapravo, zamenio floskulom sabornosti, koja, ustvari, ne znači ništa drugo do pokušaj da se po svaku cenu, ucenama, trgovinom, anatemisanjem, instrumentalizacijom osvojenih medija, održi na vlasti. Na ruku mu, naravno, ide činjenica što, zapravo, nijedna značajnija politička grupacija, pa ni DS ni SRS, neće da ga obore, računajući da bi bilo bolje da se Koštunica pozabavi najtežim pitanjima Srbije. I zato sada imamo tipično miloševićevski fenomen: Koštunica vlada praktično suvereno, a nema rejting u javnosti, ali ima sve poluge vlasti, vojsku, policiju, tajne službe, vodeće medije (RTS, Politiku, Novosti, tabloide), drži pod budnom kontrolom raspoređivanje svojih kadrova, feudalizovana vlada mu je idealno sredstvo da podmiri moguća nezadovoljstva koalicionih partnera, oslanja se na snažnu crkvenu podršku finansirajući mnoge njene aktivnosti. Tek završeni, a po svemu veoma sporni rezultat konkursa za raspodelu radio i tv frekvencija i uspela instrumentalizacija (kupovina) mnogih doskorašnjih uglednih nezavisnih novinara stvara privid “ravnoteže”, čak i otvoreni pokušaj nametanja uverenja kako je “krajnje vreme da Koštuničina sabornost okupi sve srpske političke snage i ekstreme, i radikale i Ugljanina, samo ne Nenada Čanka.” Upravo izabrani novi Upravni odbor Javnog (vladinog) servisa RTS, u kome su opet propali diplomata, akademik Stipčević i tako opskurne ličnosti poput etnologa i radikala Dragomira Antonića, portparol SPC, bivši fudbaler Dušan Savić, poznat po uverenju da je “i batina iz raja izišla”. Pononi izbor Tijanića za v.d. direktora RTS, u stvari je najbolji pokazatelj kako Koštunica vidi javni servis i zašto nam se, na primer, iz Nove srpske političke misli stalno liferuju kadrovi za vodeće medije, savetnici, pregovarači za najsloženije misije (Kosovo, Crna Gora), ali postaje i centar iz koga se stalno plasira kako Srbija konačno mora da shvati da valja živeti sa – dobrim nacionalizmom. Onasj loši, kako se kaže, potrošio je Milošević. ■

Sprega elite i crkve

PIŠE: BRANKA KALJEVIĆ

Posle poslanika Skupštine Srbije novom Zakonu o crkvama i verskim zajednicama priklonio se i predsednik Srbije Boris Tadić. Potpisavši Ukaz (27. aprila 2006) o njegovom proglašenju, šef države je odao priznanje Skupštini Srbije na donošenju zakona "prvog ove vrste u novijoj srpskoj istoriji". To što spomenuti Zakon nije u potpunosti usklađen sa, na primer, Evropskom konvencijom o ljudskim pravima koju je 2004, ratifikovala i Skupština SCG, i što su pojedine njegove odredbe u suprotnosti sa Ustavom Srbije, predsednik naziva manjkavostima koje se, kako poručuje u propratnom pismu predsedniku Skupštine Srbije, "mogu i moraju otkloniti određenim izmenama i dopunama."

NARUŠAVANJE PRAVNOG SISTEMA: Tako je usvajanje zakona, za koji stručnjaci tvrde da ne samo što nije u saglasnosti sa međunarodnim konvencijama o ljudskim pravima već da ozbiljno narušava i domaći pravni sistem, samo potvrdilo da nešto duboko nije u redu na relaciji crkva-država, ili obratno. Politička elita je i ovog puta ignorisala upozorenja stručne javnosti i civilnog sektora da Zakon sputava verske slobode i da na velika vrata uvodi državotvornu i političku ulogu crkve.

Nisu poštovane ni preporuke Venecijanska komisija (telo Saveta Evrope), o potrebi ograničavanja diskrecionih prava Ministarstva vera i ministra u postupku registracije verskih grupa i donošenja podzakonskih akata koja ne podležu sudu javnosti.

Dakle, vladajuće strukture u Srbiji odbile su sve primedbe i upozorenja o ograničenjima veroispovesti, zakonskom uplitanju crkve u državne poslove, privilegovanom statusu tradicionalnih crkava, posebno SPC i diskriminaciji pri registraciji malih verskih zajednica.

Novim Zakonom o crkvama i verskim zajednicama gotovo da se gubi granica uplitanja crkve u državne poslove i to je ono što, pored ograničavanja slobode veroispovesti, može biti ozbiljan problem za Srbiju koja se u Ustavu deklarise kao sekularna država. U Zakonu se i ne pominje da je crkva odvojena od države. Samo se kaže da "ne postoji državna religija"

Crkva je, uz novi status javne ustanove, dobila i pravo na finansiranje iz državnog budžeta, dakle novac, poreske olakšice, pravo na sopstvene škole koje će finansirati država, pravo na sopstvene zavode za zaštitu sakralnog nasleđa i kulturnih dobara, pa čak i samostalno utvrđivanje pravnog lica.

Vidan Hadžividanović iz Beogradskog centra za ljudska prava upozorava da sekularnost ozbiljno može biti narušena vraćanjem u Zakon određenih instituta koji su između države i crkve postojali u Kraljevini Jugoslaviji: priznavanje crkvenih sudskih odluka: Prema članu 7. Zakona koji govori o autonomnoj regulativi crkava i

verskih zajednica "država ne može ometati primenu autonomnih propisa crkava i verskih zajednica", ali je obavezna da pruži odgovarajuću pomoć pri izvršenju odluka i presuda koje izdaju određeni nadležni organi crkve i verske zajednice." S obzirom na to da je država obavezna da bespogovorno i bez ulaženja u njihovu sadržinu izvršava crkvene sudske preduse, pa čak i kad su one u suprotnosti sa pozitivnim propisima, nameće se pitanje da li je kanonsko zakonodavstvo iznad državnog. Ili, na primer, kako je moguće – to takođe predviđa novi zakon – da crkva sama odlučuju koje će organizacione jedinice u okviru njene organizacije moći da imaju status pravnog lica, i to u skladu sa autonomnim propisima crkve ili verske zajednice, a ne državnih propisa.

IMUNITET SVEŠTENIKA: Crkva je faktički preuzela i nadležnost države u upravljanju imovinom. Ako crkva proda neku svoju nepokretnost ugovor o prodaji ne mora biti u pismenoj formi, a promena vlasnika nepokretnosti ne mora biti registrovana u zemljišnim knjigama. Po odluci Ministarstva vera može biti oslobođenja i plaćanja poreza što je privilegija koju ne uživa ni jedna javna ustanova.

U kampanji o crkvenom zakonu ministar vera u Vladi Srbije Milan Radulović otvoreno je zastupao pre svega interese crkve (SPC), a ne sekularne države čiji je visoki funkcioner. On lično žali što je crkva odvojena od države. Po njemu, to je "posledica ideološko-komunističkog uverenja". Otvoreno se zalagao i za uvođenje imuniteta sveštenim licima za ono što kažu tokom obreda i tokom obavljanja dužnosti: "Sveštentička služba je važna služba u jednom društvu. Važna je i sudijska služba pa i sudije uživaju neku vrstu zaštite. Na sličan način i sveštenik u svojoj službi mora da uživa određena prava i sigurnost da niko ne može da ga ometa u tome", smatra ministar.

Član 8. Zakona o crkvama i verskim zajednicama o pravima sveštenika, odnosno verskih službenika, predviđa da sveštenici ne mogu biti pozvani na odgovornost pred državnim organima za svoje postupanje pri obavljanju bogoslužbene delatnosti", ne mogu biti pozvani da svedoče o činjenicama i okolnostima koje su saznali prilikom ispovesti ili iz drugih poverljivih saopštenja koja su im data u toku vršenja sveštentičke službe". To praktično znači da ne mogu biti pozvani na odgovornost čak i ako u verskom obredu pozivaju na versku ili nacionalnu mržnju.

Sociolog religije Mirko Đorđević primetio je (Truibina u Centru za kulturnu dekontaminaciju) da sveštena lica ni po kanonskom pravu ni po Ustavu SPC nemaju imunitet, da je zakonski član o imunitetu plod sprege crkve i države, "pravi biser ovog Zakona koji će ostati zapamćen, i sugiran sam u to, ući i u dečije čitanke..."

Reagujući na uvođenje institucije imuniteta za sveštenike, predstavnici nevladinih organizacija upozorili su da sveštenici nisu javni funkcioneri i da ne treba da uživaju imunitet i da je stav o imunitetu u suprotnosti sa Ustavom Srbije: "U našem pravnom poretku imunitet uživaju neki koji vrše državnu funkciju, a to su poslanici, ministri, sudije i javni tužioc. Ratio legis za uvođenje

imuniteta jeste da neko ne odgovara, recimo krivično, zbog toga što je preduzeo određen akt vlasti, a ja sada pitam kakvu to vlast vrše sveštenici u ovoj državi. Državnu vlast?”, rekla je profesor Vesna Rakić- Vodinilić (izvor Radio B92). Zakonodavac čak nije našao za shodno ni da spomene uslove pod kojima se imunitet može ukinuti niti ko odlučuje o tome.

Isti član dozvoljava sveštenicima poptunu slobodu javnog života, dakle, i političkog, osim ako je to zabranjeno unutrašnjim pravilima crkve.

Iskustva iz bliskije prošlosti pokazuju da unutrašnja pravila SPC i nisu baš ometala crkvene velikodostojnike da komentarišu određena politička pitanja, da presuđuju i sugerišu rešenja. Zakon je zapravo, samo nastavak nečega što već imamo: spregu političke elite i crkve. Tako sveštena lica sede u državnim organima kao što su Prosvetni savet, pregovarački tim za Kosovo, Radiodifuzni savet. Patrijarh je nedavno, čak javno istupio i povodom smrti S. Miloševića, a da on i nije bio vernik. Toliko o crkvi u laičkoj državi.

Grupa nevladinih organizacija okupljenih u Koaliciju za laičku državu posle temeljne analize i predloženih amandmana, zatražila je od poslanika Skupštine Srbije da glasaju protiv Zakona koji je “necivilizacijski, protivustavan i antievropski, a umesto demokratije promovise teokratiju”. Povlačenje zakona iz procedure zatražile su i pojedine verske zajednice. Primedbe na Zakon uputilo je i Ministarstvo za ljudska i manjinska prava SCG.

Poslanici Skupštine Srbije su mislili drugačije. Zakon je usvojen, uprkos upozorenjima da ima protivustavne odredbe i da je u suprotnosti sa Evropskom konvencijom o ljudskim pravima. Crkvi su, ovog puta državnom inicijativom širom otvorena vrata za još snažnije uplitanje u državne poslove. Urađeno je to jednim nejasnim i

nepreciznim zakonom koji obezbeđuje pojačan uticaj religije. Favorizovanje jedne crkve ozbiljno dovodi u sumnju slobodu građana u Srbiji da veruju u šta hoće i da javno ispovedaju svoju veru. Iako zvanično u Srbiji ne postoji državna religija, sprega crkve (SPC) i države je sve vidljivija. Sedenje sveštenih lica u državnim organima su najvidljiviji elementi klerikalizacije društva u Srbiji.

Rezultat ignorisanja primedbi Venecijanske komisije upućenih Vladi Srbije (zamerke se odnose na nepoštovanje standarda Saveta Evrope o verskim slobodama i pravima, marginalizovanje neregistrovanih verskih grupa i neprecizan pravni status kanonskih zakona i verlika ovlašćenja nadležnog ministararstva) mogli bismo osetiti već sa septembarskim izveštajem Saveta Evrope, čije ocene i stavove o ispunjavanju preuzetih obaveza zemalja članica, budno prati i Evropska unija.

Rasprava u Skupštini Srbije je pokazala da stavovi Evrope, kad je crkva u pitanju, za verćinu poslanika i ministara vera i nisu tako važni. Ministar Radulović je čak optužio Evropu da idejom o ukidanju privilegovanih crkava želi da po starom komunističkom metodu pokaže kako u Srbiji nema tradicije. Poslanici Srpske radikalne stranke su u teoriji zavere otišli još dalje: za skupštinskom govornicom tražili su ukidanje svih verskih zajednica, osim onih koje se u zakonu pišu sa velikim slovom C - tradicionalne crkve, i islamska i jevrejska verska zajednica. Pošto vera u Srbiji sve manje postaje privatna stvar svakog pojedinca, pravi pokazatelj verskih sloboda biće ponašanje Ministarstva vera pri upisu u registar novih verskih organizacija. Po Zakonu, Ministarstvu su pripala sva moguća ovlašćenja (davanje ili odbijanje finansijske pomoći, oslobađanje od poreza, izgradnja hramova, ocena dogme verske zajednice, dozvola registracije...) uključujući i nadzor nad sostvenim radom.

Sređivanje računa

PIŠE: VELIMIR ĆURGUS KAZIMIR

Kako sada stvari u Srbiji stoje, zatvaranje jedne, veoma gledane televizije, najmanje je tema vezana za slobodu medija i slobodu izražavanja. To je mnogo više tema kojom se bave politički analitičari koji proriču kada će biti izbori, ko će na njima i s kim ići i kako će se crnogorski referendum odraziti na ukupnu situaciju. Ukupna situacija je složena i napeta, ali ne i bremenita. Iz Ovoga se Ovde neće ništa novo roditi što već nije bilo ovekovečeno kao vrhnuski demokratski i nacionalni izum.

Odbijanje, ili nesposobnost uostalom, da se stvari imenuju pravim imenom već da se umesto toga svi bave proricanjem i tumačenjem uzroka i posledica, značajna je karakteristika našeg javnog i političkog života. Nema, zaista, nikakve potrebe da se opisuje, ili objašnjava, lik i delo Bogoljuba Karića, kao i način na koji je izgradjena njegova porodična imperija. Njegova osnovna greška,

u odnosu na aktuelnu srpsku vlasti, bila je što ga je neko uverio da je jedini način da sačuva svoju imperiju stvaranje sopstvene partije i trijumfalni ulazak na srpsku političku scenu. Verovatno je ta ideja potekla od strane onih Karića koji žive i posluju u Rusiji. Strah da se ne završi kao Hodorkovski više je nego dovoljan razlog da se napravi Snaga Srbije.

Karić, ili već ko god, bio je u krivu, jer je zaboravio na jednu malu a bitnu stvar: stvaranjem i jačanjem sopstvene političke partije izazvao je nespokojstvo, pa i strah postojećih. Podjednako su se zbog Snage Srbije zabrinuli i vlast i opozicija. (Najmanje zabrinutosti pokazala je Demokratska stranka upravo zbog dvoznačnosti svoje političke pozicije – istovremeno i je i vlast i opozicija.) Sada kada izgleda da Snaga Srbije, kao ni sam Bogoljub Karić, ne predstavljaju opasnost i problem ni za koga, očigledno je da on i nema nijednog značajnijeg saveznika. Gašenje BK Televizije prirodni je nastavak ekonomskog i političkog uništavanja Bogoljuba Karića i njegove imperije. Ima li ičega neprirodnijeg od opravdavanja ovog čina od strane samih medija

Endi Vorhol i srpski radikali

PIŠE: NASTASJA RADOVIĆ

Kako bi izgledala radikalska vlada? Iako se već duže vreme glasno razmišlja na temu dolaska na vlast SRS, niko još nije pokušao da sastavi makar deo Šešeljevog tima koji bi upravljao Srbijom. Da li bi Aleksandar Vučić ponovo bio ministar informisanja (ili po sadašnjem kulture, pa usput i medija), Maja Gojković ministarka pravde ili, ako postane dovoljno "nepodobna" unutar stranke, tek ministarka lokalne uprave i samouprave, Nataša Jovanović mogla bi biti prva srpska ministarka policije, a za ekonomske odnose sa inostranstvom zemunska gradonačelnica preporučuje se, Gordana Pop Lazić. Ako bi bivši radikal, Živadin Lekić, hteo da se vrati u svoju staru partiju, mogao bi, s obzirom na iskustva među karičevcima, da

bude postavljen na mesto Mladana Dinkića... Dragan Todorović, Miloševićev ministar telekomunikacija koji je Bogoljubu Kariću poklonio licencu za "Mobtel", a u Skupštini SCG radikalno uvećao putne i druge troškove za svoju poslaničku grupu, bio bi sasvim zgodan, iako ne tako živopisan, naslednik Velimira Ilića. Drugi su funkcioneri SRS nekako anonimni, sem naravno, Milorada Mirčića koga bi, svakako, nakon njegovog vođenja Odbora za bezbednost, po inerciji funkcije, to moralo dovesti na čelo BIA. Za ostale resore našli bi se, možda, i neki nepoznati radikalski talenti koji bi, u nuždi formiranja vlade, mogli dobiti svojih "pet minuta slave"... Pošto bi teško dalo izvesti, naročito nakon poslednjeg odbijanja Šešeljeve molbe da ga u zatvoru poseti Tomislav Nikolić, da sam *Vojvoda od Ševeningena* nominalno upravlja vladom, njega bi, kao i u stranci, i na mestu premijera, zamenio Nikolić.

Izgleđi da radikali uskoro dođu na vlast i dalje su, čini se, mršavi. Ipak, oni razmišljaju o "tri opcije" za formiranje vlasti. Prva je ova koju smo pomenuli, apsolutna vlast. A kakvu bi radikali vlast mogli poželeti sem – potpunu? Ipak, kako otkriva Vučić, postoje i druga dva scenarija, ali "nisu za otkrivanje". Očigledno je da se razmišlja, da pored SPS, partner SRS može da bude i neka druga partija ili partije iz "demokratskog bloka". Neka se same prepoznaju... "*Similis similibus gaudeat*", otkriveno je još u starorimskom iskustvu, ali je kod nas radost zbog prepoznavanja sličnosti, uglavnom, razlog za skrivanje "radosti". Ponekad je

i medijskih poslenika? Posle ovoga neće biti nimalo teško zatvoriti bilo koji medij. Uvek će se lako pronaći objašnjenje (vlasništvo, zloupotrebe, odstupanja od pravila...) koje se u suštini svodi samo na jedno – na politički uticaj i moć.

Da je Republičkoj radiodifuznoj agenciji do poštovanja pravila i uvodjenja profesionalnih i pravnih normi u elektronskim medijima stvari bi izgledale sasvim drugačije. Upravo u tom smislu bilo bi nezamislivo da se nacionalne radio frekvencije dodele Radiju S i Fokusu.

Da TV BK ne ume da se brani onako kako bi se to očekivalo od medija njegove snage i moći, bilo je jasno već prvog dana od proglašenja Agencije o dodeli licenci. To je, nesumnjivo, posledica populističke političke matrice od koje se ne može pobeći preko noći. Nedostatak jasnog i doslednog stava o sopstvenom položaju, kao i distanciranja od onoga što nema veze sa profesionalnim i javno odgovornim medijem, najveća su slabost TV BK. Agencija, međutim, ne koristi te slabosti, jer i ona funkcionise po istom populističko-primitivnom modelu. U suštini, reč je o potpunom odsustvu svake društvene, da ne kažem javne odgovornosti. Agencija radi kao uska grupa ljudi koja obavlja nešto kao javne poslove – naplaćujući, pri tome, svoje lične račune i frustracije – naravno u skladu sa određenim političkim i finansijskim

interesima. Način na koji su članovi ove Agencije "vodili" razgovore sa medijima koji su učestvovali na konkursu pravo je petparačko štivo za svakog koga zanima kako teče tabloidizacija javnog života u Srbiji.

U medjuvremenu se NIN istakao svojim obimnim feljtonom na temu lika i dela Latinke Perović. Ova ambiciozno pisana paškvila čija je politička namera prilično jasna: diskreditacija Liberalno-demokratske partije i njenog lidera Čede Jovanovića ima, međutim, jedno veliko ograničenje. Ona je upućena već uveliko profilisanom čitalačkom sloju i, u suštini, nema nikakve dodirne tačke sa generacijom opredeljenih simpatizera Čede Jovanovića. Feljton je više namenjen ispisnicima Latinke Perović u cilju njihove dodatne senzibilizacije i podsećanja. Osim toga, ovaj feljton na direktan način pokazuje čime sve službe raspolažu i do koje je mere svaka javna ličnost izložena tajnom seciranju. Feljton je prepun: "bivših kolega" i sadašnjih "sagovornika" jer se svi užasno plaše da izadju iz anonimnosti i javno kažu ono što misle o Latinki Perović. Jeste, toliko je likvidirano ljudi koji su pričali o Latinki, Sonji ili Nataši da je mala jedna masovna grobnica. Odvratno!

Sredjivanje računa znak je približavanja nečega što nisu samo izbori. Biće da će se morati obaviti i neki neprijatniji poslovi.

to nužno, kao u nedozvoljenoj ljubavi. Da li će izreka "sličan se sličnom raduje", ikada biti realizovana na aktuelnoj političkoj sceni u Srbiji ne zavisi toliko od "sličnosti", koliko od samoljublja.

SRS kojoj je angažman na sahrani Slobodana Miloševića doneo još koji procenat više, radikalizovala je svoju političku agendu, još pre smrti čoveka kome je vojvoda Šešelj bio omiljeni opozicionar i najpoželjniji partner u vreme najžešćeg progona građana Srbije. Desetak govornika na njihovom poslednjem mitingu u Beogradu, pozvalo je prisutne da još jednom pokušaju da naprave "veliku Srbiju", a među njima su bili i nekadašnji funkcioneri JUL, glumci i profesori Beogradskog univerziteta. Tako je SRS, nakon kratkog koketiranja sa evropskom civilizacijom, ponovo postala ogledalo najekstremnijeg dela Srbije. Problem je što je broj njihovih pristalica najveći u istoriji ove stranke, najvećeg i najuspešnijeg proizvoda Miloševićeve organizacije srpske političke scene. SRS je, na samom svom početku, viđena kao budućnost samog Miloševića i neka vrsta njegove rezervne partije, za slučaj da SPS ne bude "kadrovski" dovoljna za ispunjenje svih njegovih potreba. Planski je pomagana i, odlukama GO SPS, stvorena je manje-više paralelna partijska infrastruktura, uz SPS. SRS je, dakle, bila rezerva, pa joj je bilo nemoguće da dostigne uspeh SPS u biračkom telu. To je koliko bio deo plana toliko i prirodna posledica narodnog konsenzusa oko Miloševićevog neprikosnovenog liderstva "u odbrani nacionalnih interesa". Izuzetak su, možda, predsednički izbori 1997, kada je Šešelj, "greškom", evidentno pobedio Milana Milutinovića ali je, posle kratkog protivljenja, prihvatio dobronamernu sugestiju svog patrona da njegovo vreme još uvek nije došlo... Uostalom, zar nije bila lična Miloševićeva želja da kandidat za srpskog predsednika bude upravo vojvoda Šešelj a ne jedan od najomiljenijih srpskih glumaca koji nije manje popularan i u prijateljskoj nam NR Kini?

Neko u SRS lukaviji i lucidniji od Aleksandra Vučića, shvatio je da se slaba SPS kompromitovala podrškom vladi Vojislava Koštunica, pa bi ponuda Miloševićeve i Šešeljeve "vizije" zajedno, naročito nakon smrti ovog prvog i podela u njegovoj stranci, uzdigla SRS do neslućenih visina... Zato se počelo sa Vučićevom pričom da će SRS proglašenje nezavisnosti Kosova, ovo okvalifikovati kao "okupaciju", ali će se njoj suprotstaviti "pravnim sredstvima", gde Vučić, kao dobar student prava, valjda vidi svoju istorijsku ulogu. Manje marljivi, Tomislav Nikolić, odnedavno, pojednostavljuje Vučićeve "pravne parametre" i svodi ih na radikalski nivo, na obećanje otvorene brutalnosti. Ako SRS proglasi okupaciju Kosova, to povlači samo jedan potez – oružano suprotstavljanje okupaciji, hvali se Nikolić.

Dakle, radikali se junače da će ponovo u rat na Kosovu koji je Milošević već jednom izgubio. Da li će to biti rat vojske ili radikalske "gerile", valjda zavisi od njihove moći ili volje da se izbore za vlast.

Zapad, koji je jedva podneo prisustvo predstavnika SRS i SPS u Parlamentarnoj skupštini SE, izgleda da pokušava da napravi strategiju protiv povratka Srbije krupnim koracima unazad i, "da se Vlasi ne dosete", uveliko lobira oko motivisanja domaćih snaga na tom, više spoljašnjem nego unutrašnjem, zadatku. Produžavanje rokova za isporučivanje Ratka Mladića, naglašena ljubaznost prema Vojislavu Koštunici na Kongresu narodnih partija Evrope, pa poziv Širaka prvi put nakon onog skupa u Bijaricu, sve su to bili spoljni ali ne baš tako nevidljivi znaci, da se dramatične stvari dešavaju iza zatvorenih vrata... Priča da se zapadna diplomatija uzmuvala oko Koštunice ne bi li pristao da se što pre odrekne premijerske sinekure i baci na ozbiljan posao pripreme vanrednih parlamentarnih izbora, jedan je od načina da se i široj javnosti da do znanja šta se od nje očekuje. A očekuje se da potvrdi navodno većinsko raspoloženje Srbije za prihvatanje svega onoga što EU od nje traži. Tvrdi se da i SAD podržavaju ovaj scenario koji bi trebalo da se realizuje pre nego što Kosovo dobije novi status, da bi se radiklima, bar za izvesno vreme ako ne zauvek, oslabio uticaj na sudbinu Srbije.

No, nije baš tako sigurno da na ovako brzo organizovanim izborima radikali ne bi ipak dobili šansu da poslaničku većinu formiraju uz pomoć ne samo SPS nego i nezadovoljnog PSS Bogoljuba Karića, čija je popularnost prilično opala otkako je Karić na poternici Interpola i daleko od zemlje. Iako se domaća istraživanja oko toga ne slažu, jasno je da popularnost radikala u biračkom telu već dugo ne opada, a poslednjih mesec-dva, beleži i lagani uspon. Američka istraživanja su optimističnija i ona pokazuju da, ako bi se izbori održali sada, radikali sa svojim "prirodnim" partnerima ne bi uspeli da formiraju vladu. Politika Karićevog PSS mogla bi da odluči ko će biti nova vlast u Srbiji. S obzirom da PSS vodi ordinarnu populističku politiku najšireg opsega "ideja", odlučili bi verovatno lični interesi Bogoljuba Karića i njegove porodice. Kao i to da li je i kakve garancije Karić dobio u Moskvi i hoće li mu nešto ponuditi sa Zapada. Pre svega, skidanje brojnih krivičnih prijavi, tužbi i Interpolove poternice. A onda i sve ostalo... Guranje PSS među ožalošćene na Miloševićevoj sahrani, ponovo je pokazalo da je sa familijom Karić sve moguće.

Iako je DS na svojoj godišnjoj konvenciji borbu protiv radikalizma u Srbiji promovisala u svoj najvažniji politički kredito, teško je videti posledice te borbe. DS je, i dalje, stranka bez sopstvenog "radikalizma" u praktikovanju na sastancima usvojenih odluka. Radikalizam u borbi protiv svega onoga što je zastupala i radila SRS u prošlosti i, još više, protiv onoga što je ta stranka danas, pravi je odgovor na pitanje kuda bi trebalo da ide ova zemlja... Igre oko Ratka Mladića koje vodi DSS i sam "kraj tužne priče" sa generalom, mogle bi da odluče i politiku ove stranke. Očigledno je na delu više "diplomatija ucena" prema Zapadu nego

užurbana potraga za Mladićem koja baš po receptu potrage za Radovanom Karadžićem u Bosni, nikako da da i neki rezultat. Jasno je da se Koštunici ne veruje, ali je on, u narednim mesecima, neophodan u kanalisanju rešavanja problema Kosova pa i Crne Gore, a izraz tog nepoverenja je i pritisak da se vanredni izbori održe što pre. Tako bi se razumljivom bukom oko radikalske opasnosti, Koštunica dislocirao. Bio bi važan, ali ne bi vodio igru i vadio se na nezadovoljstvo SPS bez čije podrške nema "demokratske" vlasti u Srbiji. Dokle bi se u tom slučaju stiglo u rešavanju balkanske krize, sa desničarskim DSS, sa SPC u paketu, koja bi tada mogla da se vrati svojoj staroj ulozi ucenjivača, bolje je ne razmišljati...

Naša politička scena bolja je tema za antropologe nego za političke analitičare. Uzmimo samo tu popularnost radikala kojom se bave čitave diplomatije: nemoguće je da samo prazan stomak željan belog hleba po tri dinara, odlučuje sudbinu Srbije. Birači SRS kao da nisu primetili da su se njihovi lideri već odrekli hleba za tri dinara: u prethodne dve godine, morao je poskupeti bar na pet... Umesto hleba nude se igre, na primer, oružana borba protiv međunarodnih trupa na Kosovu... Ali, pre toga, obračun sa "domaćim izdajnicima" i "ustašama": predsednikom Srbije, novinarima, a i premijer bi, ako izabere pogrešnu stranu, mogao da završi na bunjištu. Zašto im neverovati? Mnoge su se njihove pretnje i "obećanja" obistinili. Setimo se samo Šešeljeve poruke sa Aerodroma Beograd: ovog proleća će Srbijom teći potoci krvi. Nesiguran u ishod onoga što je znao da će se dogoditi uskoro, otišao je tamo gde je za njega bilo manje neizvesnosti...

Radikali su u obe skupštine potrošili najviše para iz budžeta. Na izmišljenja putovanja, na fiktivne skupštinske sastanke i pripadajuće im hotelske sobe, ručkove i ostalu "reprezentaciju". Uprkos svemu, oni su danas naša politička reprezentacija koja nas, sudeći po strahovima koji dolaze spolja, najupečatljivije predstavlja u svetu. Zašto Maja Gojković, otvarajući izložbu Endija Vorhola u Novom Sadu, oduševljeno citira odavno zlopotrebljenu Vorholovu misao, da svaki čovek ima svojih pet minuta slave? Maksimu koja je bolje pristajala negativcima nego dobročiniteljima ljudskog roda. O tih pet minuta za koje će stići na glasačko mesto, zaokružiti sve one Šešelje, Nikoliće, Vučića, Gojkoviće, Mirčića i ostale, ukazalo se to gradonačelnici srpske Atine, sanjaju mnogi birači u Srbiji.

Optužbe su dovoljno dokazane

PIŠE: DUNJA MELČIĆ

Kad je u septembru 2002. godine počeo proces protiv Slobodana Miloševića, bio je to istorijski datum: prvi put u Evropi pred jedan međunarodni sud izveden je kao optuženi jedan šef države. Drugi istorijski događaj koji se mogao predvideti presuda sudija – izostao je. Od srca oboleli hipertoničar Milošević preminuo je samo desetak sudskih dana pre kraja glavnog pretresa. No, ovaj neslavni kraj ne znači da se o teretu dokaza protiv optuženog i održivosti njegove odbrane ne može imati mišljenje.

Pola godine posle njegovog razvlašćenja 5. oktobra 2000. godine, Milošević je u Beogradu bio optužen i uhapšen zbog zloupotrebe vlasti i pronevere javnih sredstava. Krajem juna 2001. godine isporučen je Međunarodnom tribunalu za ratne zločine u Hagu, gde je još tokom rata na Kosovu, u proleće 1999. godine protiv njega podignuta optužba; uostalom, za razliku od onog što se često tvrdi, Miloševićovo izručenje usledilo je na besprekornoj pravnoj osnovi. Tokom drugih istraga srpskih sudova osumnjičen je kasnije zbog podstrekivanja na ubistvo u četiri slučaja.

Pred Tribunalom, Milošević je tvrdio, s jedne strane, da ne priznaje taj sud, a s druge se, kao sopstveni branilac donekle pridržavao pravila, u svakom slučaju samo kada je njemu odgovaralo. Na to je doajen nezavisnih beogradskih pravnika, advokat Srđa Popović primetio: "Prema važećim propisima srpskog Krivičnog zakona o postupku... optuženi koji vređa učesnike i dostojanstvo suda - što Milošević čini stalno i na najgrublji način - može na određeno vreme ili za sve vreme izvođenja dokaza biti udaljen iz sudnice (čl. 299)".

TOK - Izvođenje dokaza pred Tribunalom počelo je sa slučajem Kosovo, u februaru 2002. Završeno je početkom septembra 2002, nakon 90 sudskih dana. Dvadesetak dana kasnije počelo je izvođenje dokaza zbog optužbi u vezi s ratovima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, koje je završeno februara 2004. Optuženom je odobreno 150 sudskih dana za odbranu i on je ispitivanje svojih svedoka počeo u septembru 2004. Slučajevi koji su se odnosili na Kosovo, s jedne strane, i na Hrvatsku i Bosnu i Hercegovinu, s druge, bili su objektivno različiti. Kad se Milošević pojavio pred Tribunalom za ratne zločine u Hagu već je bilo početo nekoliko postupaka protiv optuženih za ratne zločine u oba rata (1991-1995), a neki su već bili i završeni. Tako je činjenično stanje po međunarodnom krivičnom pravu – naime, "ratni zločini" (članovi 2. i 3), "zločini protiv čovečnosti" (član 5) i "genocid" (član 4. Statuta) – već bilo dovoljno dokazano. U presudi komandantu oružanih snaga bosanskih Srba, Radislavu Krstiću zbog masovnog ubistva u Srebrenici (1995) iz avgusta 2001, bila je - prvi put - priznata i presudom Prizivnog veća u aprilu 2004. godine potvrđena činjenica genocida. Nasuprot tome, postupak zbog kažnjivih dela na Kosovu

(proterivanje i masakr kosovskih Albanaca) predstavljao je istovremeno i prvo preuzimanje uopšte ove činjenice kao dokaza. Spolja se razlika između oba dela procesa pokazala u tome što su u prvom mnogobrojni svedoci prvi put iskaz davali pred sudom, dok je tužba u drugom delu u mnogome mogla posegnuti za dokumentima, pisanim iskazima svedoka, već utvrđenim činjenicama i osnovama za odluke. Tužiocima Karla del Ponte, Džefri Najs, Dermot Grum, Dirk Rajnfeld, Hildegard Irc iznosili su dokaze koji nesumnjivo potvrđuju Miloševićevu direktnu povezanost sa najtežim zločinima. Optuženi se "nije lično susreo sa svojim žrtvama"; naprotiv, naložio je da se ovi zločini "izvrše preko drugih". Stoga je glavni zadatak tužioca ležao u tome da dokaže Miloševićovo autorstvo najvećim delom već dokazanih kažnjivih dela. Ako ovo i nije u svakom slučaju pravnički bez ostatka uspelo, ipak je dokazano, sa verovatnošću koja se graniči sa izvesnošću, da je Milošević bio onaj koji je vukao konce kriminalnog poduhvata. Tako je pred sudom nastala veoma jasna slika o tome da je Milošević imao svu moć u svojim rukama. Pri tom je sam optuženi doprineo upotpunjavanju ove slike – ponekad nenamerno, no ponekad i zato što nije mogao da odoli pokazivanju sopstvene veličine. Od 1989. godine Milošević je bio predsednik Srbije (dvaput, 1990. i 1992, izabran na opštim i neposrednim izborima; potom je izabran, 1997. godine, za predsednika "krmje Jugoslavije"). Borisav Jović, koji je bio član poslednjeg Predsedništva socijalističke Jugoslavije (1990-1991) i tada najprisniji Miloševićev čovek od poverenja, izjavio je u novembru 2003. godine pred sudom: "Milošević je imao poslednju reč u svim važnim, ali i u manje važnim odlukama". To znači da je Milošević sam odlučivao o svim unapređivanjima i otpuštanjima i Jović je pred sudom opisao ovu praksu: poslednjeg jugoslovenskog ministra odbrane generala Veljka Kadijevića, on i Milošević su krajem 1991. poslali u penziju, kako bi jednostavnije ostvarili koncept "nove Jugoslavije". (Jović je uobražavao da je do 1992. imao uticaj na Miloševića.) On je potvrdio da je ta "nova Jugoslavija" predviđala amputaciju trećine Republike Hrvatske (na koju je polagano pravo kao na "srpsku"). Milošević je vodeće funkcionere u državi, vladi, u svojoj partiji (SPS), armiji, tajnoj službi i u medijima menjao kao pione, prema svojim taktičkim zamislima. Jović, kome je na ovaj način 1995. godine za ciglih 12 minuta na jednoj sednici SPS, oduzeta funkcija zamenika predsednika partije, nabrojao je niz ovakvih iznenadnih personalnih odluka. Iz toga se može zaključiti kako su svi Srbi koji su delali u ratovima bili Miloševićevi ljudi.

Diplomata UN Čarls Kirudža, koji se u Beogradu više puta sastajao s Miloševićem, potvrdio je ove navode. Njemu je naročito palo u oči da on nije imao savetnički tim. Imao je svoj stav o svemu i, ako je to hteo, mogao je u svakom trenutku da preduzme odlučne mere. Kirudža je ispričao kako je Milošević pozvao šefa tajne policije Stanišića i poslao ga kod Ratka Mladića da bi okončao krizu nastalu zbog toga što su bosanski Srbi uzeli za taoce 284 vojnika UN (maj 1995). Mnogobrojni drugi zapadni diplomati i pregovarači mnogo puta su svedočili o tome da je Milošević imao kontrolu nad svim lokalnim

gospodarima rata.

Što se tiče Kosova, Miloševiću se nesporno moglo dokazati da je on, počev od 1998, aparat represije osposobio za teror i proterivanje kosovskih Albanaca: premeštanjem najvišeg osoblja u vojski i policiji i spajanjem ovih jedinica sa tajnim i bezbednosnim službama, kao i raznim specijalnim, odnosno paravojnim jedinicama u jednu visoko koordiniranu formaciju sa jedinstvenom komandom. Koordinirano i plansko postupanje moglo se jasno uočiti i po sistematskom karakteru proterivanja (koje su tužiocima potvrdili odgovarajućim mapama) i brzo sprovođenju (tokom jedne nedelje, između 24. i 31. marta 1999, bilo je proterano oko 800.000 kosovskih Albanaca).

Zoran Lilić, koji je na dužnosti predsednika Savezne Republike Jugoslavije, po Miloševićevoj milosti, bio između 1993. i 1997, potvrdio je da je Milošević, a ne on, odlučivao o svemu. Strani diplomati potkrepili su to svedočeći na sudu, navodeći kako nikada nisu pregovarali sa Lilićem. Nesumnjivo je potvrđeno – između ostalog izjavama Miloševićevih potčinjenih – da je on lično još tokom rata naredio uklanjanje leševa sa Kosova. U maju 2001, u srpskim medijima objavljeno je otkriće jedne masovne grobnice u mestu Batajnica, nedaleko od Beograda, za koju se sumnjalo da su u njoj žrtve kosovski Albanci. Ubrzo se saznalo za druge slične masovne grobnice u Srbiji. Kod Batajnice su sahranjene žrtve masakra u Suvoj Reci (kod Prizrena). Ali su, davno pre toga, ubijeni – među njima dva mala deteta i jedna žena u odmakloj trudnoći – bili utovareni u jednu hladnjaču (svojinu jedne klanice u Prizrenu) i potopljeni u Dunav. No, kamion je ponovo isplivao na površinu i bio otkriven početkom aprila 1999. Policija je ispitala slučaj. Svi učesnici dali su izjave pred Tribunalom za ratne zločine: jedan policajac, koji je obezbeđivao lice mesta, opisao je kako su 83 leša i delovi leševa ljudi uzrasta do 70 godina i u civilnoj odeći pretovareni na jedan drugi kamion i odvezeni; glavni odgovorni posrednik potvrdio je da je radio po naređenju, a Radomir Marković, tadašnji šef srpske Službe bezbednosti, na jednom ročištu se pozvao na naređenje koje je na jednoj sednici u aprilu 1999, izdao lično Milošević, prema kojem je trebalo uništiti sve tragove zločina na Kosovu. DNK analize iz jedne španske laboratorije pribavile su nespornan dokaz o genetskoj podudarnosti žrtava sa rođacima na Kosovu.

"TRI MESECA NE DOLAZE U OBZIR!" - Tužba je podnela gotovo nepobitnu količinu dokaza u vezi sa konkretnim kriminalnim radnjama. Oko 250 Miloševićevih telefonskih razgovora s drugim učesnicima (sa šefom tajne službe Jovicom Stanišićem, rukovodiocem carinske službe Mihaljem Kertesom, vođama raznih milicija i paravojnih jedinica, poput Željka Ražnatovića Arkana i Milorada Lukovića Legije), odnosno sa vođama srpskih ustanika u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, koje su presrele obaveštajne službe, prihvaćeno je kao dokazni materijal pred sudom. Tu je, na primer, jedan razgovor sa Radovanom Karadžićem iz jula 1991, kada veoma raspoloženi Milošević obaveštava Karadžića o razgovoru koji je nedavno imao s nemačkim ambasadorom:

- "Dakle, ovaj ambasador mi kaže nešto, kao, ima

informacije da (hrvatski Srbi) imaju oružje; onda ja njemu kažem ' Srbi uvek imaju oružje! Takav smo mi narod. Mi uvek imamo oružje'; Milošević se zadovoljno smeje i nastavlja:

- "On onda, naravno sere, šta može da kaže, zar ne? Dakle, onda ipak misli, 'ali oni imaju minobacače'. A ja kažem 'i minobacači su oružje'". Karadžić na drugom kraju linije počinje da se smeje, a Milošević još dodaje:

- "Šta je očekivao? – da mu kažem kako sam ih ja lično tamo poslao!"

Ovi telefonski razgovori potvrđuju kako je Milošević najbolje znao sve detalje i bio direktno upleten u sve događaje – male i velike. Kad je septembra 1991. bosanska policija uhapsila vođu hrvatskih Srba Milana Martića, Milošević se brine za njegovo oslobađanje; organizuje helikopter kako bi sve bilo brzo i uvek iznova šalje na teren "Jovicu" (Stanišića, šefa tajne službe) radi pokretanja akcije, ili kad god je potrebno nešto regulisati ili ispraviti. Milošević odlučuje o tome hoće li "hrvatski Srbi" potpisati neki dogovor i ko će od njih to da uradi. Još u leto 1991, Milošević i Karadžić razmatraju buduću strategiju za Bosnu i Hercegovinu: prvo se mora uspostaviti kontrola nad "srpskim" područjima.

U rano proleće 1991, Milošević se glasno uzbuđuje zbog tromesečne suspenzije nezavisnosti Hrvatske i Slovenije, koju je naturila tadašnja Evropska zajednica. To je suviše dug rok, ne dolazi u obzir; odmah mora biti pokrenut radikalna zaokret:

- "sada ostaje jedino pitanje da dobijemo ukidanje (savezne države) u skladu s našim predstavama..."

SVI POD JEDNOM KOMANDOM - Bez obzira na to kakvi su bili njegovi prvobitni planovi, Miloševiću se žurilo. Još je u proleće 1990. godine naložio "Jovici" da krene sa odgovarajućim merama i šef srpske tajne službe šalje u Hrvatsku, u srpsku "tvrđavu" Knin, svoju desnu ruku Frenka Simatovića "Frenkija", kako bi pripremio pobunu i vojnički osposobio Srbe. Ove akcije pred sudom je potvrdio određeni broj u to upućenih, a u februaru 2003. i Aleksandar Vasiljević, šef jugoslovenske kontraobaveštajne službe, koji je uz to podvukao da je jugoslovenska Služba bezbednosti snabdevala oružjem srpske milicije i paravojne jedinice, uključujući i one srpskog "četničkog vođe" Vojislava Šešelja, te da su one na kraju sve zajedno stajale pod komandom Jugoslovenske narodne armije (JNA). Između 1991. i 1992, na (okupiranim) područjima u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini bilo je angažovano oko 13.000 oficira JNA (kasnije preimenovane u Vojsku Jugoslavije, VJ).

Jedan zaštićeni svedok potvrdio je da su četnici na ratno područje prevoženi i državnim autobusima. Sve borbene trupe je, prema mnogobrojnim svedocima, plaćao Beograd i najveći deo bio je na platnim spiskovima Vojske. Uostalom, Ratku Mladiću je do leta 2005. godine njegovu generalsku penziju isplaćivala VJ – doduše, pri kraju preko posrednika. Sam Milošević priznao je da je finansirao Srbe u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini i time je opravdavao proneveru javnih sredstava. Početkom decembra 2003, jedan nekadašnji oficir JNA opisivao je kako je na njegovu jedinicu sa navodnog hrvatskog položaja pucala jedna

druga jedinica JNA, da bi taj napad bio pripisan hrvatskoj strani (odn. "ustašama") i uzet kao izgovor da se umaršira unutra i stanovnici nateraju na bekstvo. Sam Milošević ignorisao je sve ove dokaze koji su ga teretili i ostajao je pri tome da se JNA umešala samo da bi razdvojila "strane u građanskom ratu". Mnogobrojni stručnjaci pripremili su za tužbu detaljne ekspertize o raznim aspektima vođenja rata od strane JNA. Belgijski vojni ekspert Reno Tenan analizirao je poverljive dokumente JNA i precizno dokazao kako je promenjeno određivanje uloge Vojske u ratu. Na video filmu koji je tom prilikom prikazao mogao se videti jedan general JNA kako hvali učešće Arkanovih jedinica ("Tigrovi") u osvajanju Vukovara i objašnjava: "ovo nisu 'paravojnici' nego patrioti koji se bore za srpski narod ... mi opkoljavamo selo, oni umarširaju, ubijaju one koji neće da se predaju i mi idemo dalje ..." Tenan je prezentirao i lične Miloševićeve naredbe srpskim vođama u Hrvatskoj, odnosno Bosni i Hercegovini. Milošević je hteo da obesnaži ovaj dokaz, jer da se radilo samo o instrukciji; Tenan je na to objasnio da su u terminologiji JNA "instrukcija" i "naredba" imali isto značenje.

O tome da je Milošević gospodario nad celom vojnom mašinom koja je silom odgovorila na političke promene u Hrvatskoj (i Sloveniji), od vrha JNA, preko milicija i bandi ekstremnih desničara, do lokalnih odreda, Milan Babić je na saslušanjima koja su trajala danima dao obaveštenja iz prve ruke. Krajem 2002. Babić je fungirao kao "šef vlade" samoproglašene Republike Srpske Krajine, najpre sa Miloševićevom podrškom. Babićev iskaz delovao je verodostojno, njegovo kajanje i priznanje krivice iskreno. Zbog sopstvene odgovornosti za progone i proterivanje hrvatskog stanovništva i povrede ljudskih prava između 1991. i 1992, u julu 2005. bio je pravosnažno osuđen na kaznu od 13 godina. Početkom marta Babić je izvršio samoubistvo u ćeliji zatvora u Sheveningenu, gde je iz nepoznatog mesta doveden kako bi dao iskaz protiv Milana Martića, između ostalog, optuženog za raketni napad na hrvatski glavni grad Zagreb (maj 1995). Koliko se spolja može suditi, Babić, po zanimanju zubar, bio je labilna ličnost; zasluživao je bolju brigu od one koju je dobio u Hagu. Njegov je iskaz bio verodostojan, jer je bio konzistentan i podudarao se sa drugim iskazima; čak i unakrsno Miloševićevo ispitivanje podneo je suvereno i pokazao je trezven realizam. Predsedavajući sudija Patrik Robinson pitao ga je: "znači li to što kažete, da je gospodin Milošević bio vrhovni komandant JNA?" Babić je odgovorio: "Da! Formalno je, doduše, to bilo tadašnje Predsedništvo SFRJ, ali je to *de facto* bio Milošević".

VERODOSTOJNO DOKAZANO - To što je izvođenje dokaza, kada je reč o ratu u Hrvatskoj ispalo tako ubedljivo, u vezi je sa time što je to bio početak i očigledan okvir u kojem su se nalazile sredile snage pod očiglednim Miloševićevim uticajem. Uz to dolazi visok kvalitet pojedinih dokaza: iskazi svedoka iz upućenih krugova i oni neutralnih posmatrača; neki su od početka bili prisutni kao očevici onog što se dešavalo u Vukovaru i drugim opsednutim mestima, recimo kao posmatrači EZ. Miloševićeva odgovornost i uticaj u bosansko-srpskom ratu nije mogla biti dokazana tako lako. To, zbog mnogih

objektivnih razlika između te dve zemlje, ali ipak u prvom redu zbog toga što su vođe Srba u Bosni Radovan Karadžić, Momčilo Krajišnik, Biljana Plavšić i drugi, bile politički mnogo profilisanije od onih u Hrvatskoj, kao i zbog toga što su srpske snage u Bosni bile čvršće i što je nadmoćna većina i inače drugog po brojnosti stanovništva u zemlji, podržavala njihovu opciju. Nasuprot tome, u Hrvatskoj ovaj projekat podržavao je samo jedan deo srpskog – najviše seoskog – stanovništva i režim u Krajini, dok je, kao što i tužba naglašava, znatan deo mirno živeo u ostalom delu zemlje. Dalje, bosanski Srbi funkcionisali su mnogo nezavisnije od onih u Hrvatskoj, radeći na stvaranju etnički čiste srpske jedinice, nasilnim proterivanjem ne-Srba. Osim toga, JNA se u Bosni i Hercegovini bila konsolidovala na osnovu nove strukture komandovanja i raspolagala je mnogo većom operativnom nadmoći. Bile su zavedene obimne mere za munjeviti rat protiv Bosne i Hercegovine i one su dovele do brzog zauzimanja gradova i celih regiona, kao i do opsade Sarajeva. Tako je nastao i utisak izvesne samostalnosti vojske, iako je sve – kako je opisao Jović – bilo planirano davno ranije.

Vođstvo bosanskih Srba ujedinilo se oko “strateškog plana u šest tačaka”, kako bi ostvarilo cilj o isključivo srpskoj tvorevini, koji je u maju 1992. prihvatila srpska skupština. Prvi cilj bilo je etničko razdvajanje, po Karadžićevim rečima: “naši neprijatelji, tj. Hrvati i Muslimani”, treba da budu “nasilno proterani iz svojih kuća, kako više ne bismo živeli u zajedničkoj državi”. Ovaj plan sadržao je i eliminaciju bosansko-srpske granice duž Drine, tj., prema priznanju Miroslava Deronjića, jednog od glavnih aktera – proterivanje bosanskih Muslimana, većinskog stanovništva, iz pojasa zapadno od Drine, širokog 50 kilometara. Zapisnici sa sednice pružaju dodatne suštinske dokaze o obimnoj podršci tvorevini bosanskih Srba, koja, kao ni njen pandan u Hrvatskoj, nije mogla sopstvenom snagom ni postojati, ni voditi rat. Miloševićev govor pred skupštinom bosanskih Srba (početkom 1993) to potvrđuje, takođe toliko jasno kao i Karadžićevo priznanje (maj 1994): bez pomoći Miloševića i Srbije “ne bismo imali sredstava da vodimo rat”.

Službenik UN Dejvid Harland (sa službom u Sarajevu 1992-1999) dao je pred Tribunalom iskaz o Miloševićevim vezama sa bosanskim Srbima. Svedok se tokom iskaza trudio da izrazito diferencira i naglasi različite interese Miloševića i Karadžića. Uprkos tome, ostalo je van svake sumnje da je Miloševićev uticaj bio ogroman i da bi on bio u stanju da spreči ili zaustavi zločine bosanskih Srba.

SREBRENICA - Jedinice iz Srbije borile su se u Bosni i učestvovala u mnogobrojnim ratnim zločinima. Milošević je iz više izvora svakodnevno dobijao izveštaje o vojnim aktivnostima u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini, uključujući i one o zverstvima. Jedan nekadašnji pripadnik JNA dao je putem video-linka iskaz o tome kako je iz Srbije svojim helikopterom snabdevaio trupe na frontu u istočnoj Bosni; ove operacije bile su pod komandom šefa specijalne policije Frenka Simatovića “Frenkija”, koji je iz Srbije komandovao svim tamo angažovanim jedinicama JNA i policije. Sekretarica najozloglašenijeg paravojnog šefa, Željka Ražnatovića Arkana, posvedočila je kako se njegovi

“Tigrovi” u Hrvatskoj i Bosni nikada nisu borili bez znanja i naređenja srpske službe bezbednosti.

Pošto je sa mnogih zasedanja Tribunala javnost bila isključena, teško je reći da li su sudijama predloženi jasniji dokazi koji Miloševića neposredno dovode u vezu s masakrom u Srebrenici. Njegov čovek od poverenja, Lilić, potvrdio je da je on, u najmanju ruku, za to saznao veoma rano, ali da nije pokrenuta nikakva istraga kako bi se utvrdili (sa)učesnici, to je, takođe, kažnjivo delo.

U svakom slučaju, u drugim postupcima pred Tribunalom za ratne zločine, nesporno je razjašnjen tok osvajanja Srebrenice i razvoj planiranog uništenja svih muških stanovnika grada, između ostalog i saradnjom optuženih bosanskih Srba koji su priznali krivicu, kao već spomenuti Deronjić, koji je priznao krivicu za strašne zločine u istočnobosanskom gradu Bratuncu, i oba oficira vojske bosanskih Srba, Momira Nikolića i Dragana Obrenovića. Reč je o operaciji znatnih razmera, koju je (pod imenom “Krivaja 95”) od proleća 1995, planirao Ratko Mladić, zbog čega je jednostavno nemoguće da Milošević o tome nije ništa znao. Pre je istina da je o tome bio tačno obavešten. Osim toga, posvedočeno je da je Ratko Mladić 7. jula, tj. kada je operacija već bila u punom zamahu, bio kod njega. Deronjić je sa svoje strane kazao, kako mu je 8. jula Karadžić lično rekao da će svi Muslimani iz Srebrenice biti ubijeni. Stoga se može ispravno proceniti i dokazna snaga iskaza Veslija Klarka (decembar 2003). On je 13. septembra 1995. pitao Miloševića, zašto je uprkos svom uticaju na bosanske Srbe dopustio generalu Mladiću “da pobije tolike ljude u Srebrenici”. Milošević je bio neoprezan i odvratio: “Pa, generale Klark, rekao sam mu da to ne čini, ali me nije slušao”.

PROFIL KRIVICA - Optužnica i izvođenje dokaza protiv Miloševića po preciznosti i temeljnosti nadmašuju većinu drugih učinaka tužilačkog time. Ono što tužioci ipak nisu sasvim shvatili jeste Miloševićev karakter. Optužnica oscilira između karakteristika “nije nacionalist” i “pragmatičar, oportunist”, ili “željan moći”. Izgleda da je istražiteljima promaklo koliko je Slobodan Milošević bio tipičan proizvod jugoslovensko-komunističkih kovnica kadrova. Socijalno-prishološka struktura ličnosti izraslih iz tih ustanova, naročito naoružanih sposobnošću da “gaze preko leševa”, vrlo su se dobro slagale sa srpskim nacionalizmom, odgovarajućim kolektivnim mentalitetom otpornim na stvarnost i, u Srbiji tradicionalnim, političkim populizmom. Miloševićev portret krivca ne može biti razumljiv bez poniranja u srž zločinačkog režima, koga je on stvorio kao najmlađi, postkomunistički izdanak iz krila višedecenijske Titove diktature. Tužba je dovoljno dokazala Miloševićevu krivicu, a za objašnjenje njegovog delovanja i osvetljavanje njegovih motiva, moralo bi se kopati dublje.

Priručnik o “Jugoslovenskom ratu”, koji je izdala autorka, uskoro će izaći u drugom, aktualizovanom izdanju

(Sa nemačkog preveo Aleksandar Lebl)

Referendum, laži i video trake

PIŠE: IGOR PERIĆ

Crnogorski građani imaju šansu da na referendumu 21. maja, glasajući na ovaj ili onaj način, skinu s dnevnog reda pitanje državno-pravnog statusa. Pripreme su u toku: nabavlja se izborni materijal, kampanja uveliko traje, aktivisti na terenu rade danonoćno, jednom riječju, atmosfera na nivou. Problem je što su, s obzirom na nezgodan izborni model, izgledne šanse da do čistog rješenja uopšte ne dođe, jer bi rezultat mogao, posebno u uslovima visokog stepena izlaznosti, da zaglavi negdje između 50 i 55 odsto, u takozvanoj sivoj zoni. Iako blok za zajednicu ovakvu mogućnost doživljava kao jeres, a tako se prema njoj postavlja i zvanični Brisel (kao, do skora, i prema mogućnosti da uopšte bude referendum) s njom svi igrači u ovoj crnogorskoj disciplini bez granica, počinju kalkulacije. I Evropa, jer bi takvo, nimalo nerealno rješenje, najviše njoj zadalo posla. Morao bi ponovo Solana da bude medijator kako se novi trogodišnji moratorijum, predviđen za slučaj da suvernistima ne osvoje 55 odsto, ne bi pretvorio u teže nesporazume Beograda i Podgorice.

U takvim okolnostima, oba bloka u Crnoj Gori, koja, koliko god se trudila da referendum prikažu kao odsudnu bitku, ipak ostavljaju odstupnicu za jesenje izbore. Prvi je to učinio lider SNP Predrag Bulatović. I prije nego je krenula referendumska kampanja, on je organizovao tribinu alternativne četvorke (Nebojša Medojević, Andrija Jovičević i Miodrag Lekić) i poručio da bez obzira na ishod referenduma, treba da bude formiran prošireni opozicioni front za smjenu režima. Nastup s Bulatovićem uoči referenduma koštao je Medojevića cjelovitosti Grupe za promjene, jer je istupio predsjednik UO te organizacije, Svetozar Jovičević, koji, independistički opredijeljen, nije mogao da prihvati dugoročni pakt sa unionistima prije plebiscita.

Nastojeći da izbije iz ruku unionistima priču da se bori za nezavisnost da bi stvorio privatnu, "petofamilijašku državu", premijer Milo Đukanović je u prvom tv-sučeljavanju poručio da mu svaki rezultat ispod 55, a iznad 50 odsto, ne daje za pravo da skrene s puta nezavisnosti i pozvao Bulatovića da podrži samostalnost, obećavši da u tom slučaju neće učestvovati na jesenjim izborima. Ovaj je glat odbili takvu ponudu, i obećao da blok koji predstavlja "puca" na minimum 50 odsto...

Iz nagovještaja kako bi mogao da izgleda postreferendumski scenario, ako 22. maj osvane u "sivom", evidentno je da je za Crnu Goru i njene građane, jedino pravo rješenje - čist rezultat, bez preliva. Iz više razloga.

Nije potrebno pominjati da bi to prekinulo isprazne političke priče i trošenje energije na definisanje forme državnog okvira koje traje intenzivno bar deset godina, od kada se podijelio nekada jedinstveni DPS.

S druge strane, bilo da suverenisti osvoje 55 odsto, ili unionisti, kako su sami sebi postavili cilj, prebace 50 odsto, takav ishod osnažio bi tačku na podjeli koja, bez obzira na ideološki i ekonomski kontekst, opstaje gotovo vijek, od 1918. godine na ovamno. Riječ je o bijeloj/zelenoj podjeli u odnosu na određenje za i protiv sopstvene države.

Upravo taj datum, i pozicija Srbije u, kako tada, tako i danas, u središtu je i aktuelnih crnogorskih nesporazuma. Za jednu stranu, 1918. godina označava razaranje i poništavanje crnogorske države od strane Srbije. Za drugu opciju ta godina predstavlja ispunjenje istorijske težnje - ujedinjenja sa Srbijom, bez obzira na posljedice.

Kako god, riječ je o prizmi kroz koju se prelamaju suprotstavljeni pristupi svim bitnim stvarima koje čine ono što bi trebalo da bude društveni konsenzus. Dva čitanja istorije, dva doživljaja sadašnjosti, različite projekcije budućnosti, potpuno paralenih kolosjeci. U toj mjeri da se čak i mitinzi, na kojima se govori o razlozima zašto je put u EU bolji u ovom ili onom državnom obliku, pretvaraju u časove istorije na kojima je evidentno da predavači nijesu učili iz udzbenika istih izdavača. Školski primjer: unionisti su s kampanjom startovali iz Mojkovca, veličajući Mojkovačku bitku kao opravdanu žrtvu zajedništva, a suverenisti sa Cetinja upozoravajući da je Mojkovac lekcija kako je odbrana odstupnice srpske vojske ka Krfu, po cijenu sopstvene države, uzvraćena ukidanjem Crne Gore.

Koliko su dva "sistema" tako blizu, a tako daleko, simbolično pokazuje i izuzetak na političkoj sceni, koji je, zapravo, crnogorsko pravilo. Iz studija RTCG, iz kojeg se svakodnevno emituju poruke dva bloka, u pola sata razmaka biračima su se, sa suprotnih polazišta obratila dva brata, Dragan i Zdravko Šoć. Prvi, javnosti poznat kao nekadašnji lider Narodne stranke, ex-ministar pravde, pobornik očuvanja zajednice, deklarisan Srbin. Drugi, Crnogorac, funkcioner Liberalne partije, nekada Liberalnog saveza, stranke koja se od raspada SFRJ borila za nezavisnost i zato bila na meti tada većinske

Crne Gore koja se, kako je krajem aprila usred Cetinja priznao premijer Đukanović, "bila našla u poštenoj zabludi samrtne krivulje jugoslovenstva". (S istog skupa, Đukanović je zahvalio Cetinju i liberalima što su tada spasili obraz Crnoj Gori).

No, i ova bratska mimoilaženja, i pojavu da se političke međe utvrđuju među ukućanima, unionisti koriste kao potporu zalaganju za očuvanje državne zajednice, a suverenisti kao potvrdu da je pitanje države isključivo demokratsko pitanje a da 21. maja neće biti smak svijeta, već će svi građani ostati da žive tu gdje jesu, te da nakon toga predstoji zajednička borba za evropske integracije, što je, makar deklarativno, prioritet za gotovo 80 odsto birača (toliki je i očekivani procenat izlaznosti).

Međutim, bez pretjerane bratske uviđavnosti, "globalno, na nivou Crne Gore", kako reče jedan ovdašnji političar, sa trgova, iz mjesnih zajednica, ušlo se u otvoreni verbalni rat u kojem se riječi i ljudi troše s nepodnošljivom lakoćom.

Etar je kontaminiran političkim porukama čiji sadržaj prelazi ivicu neukusa, brojnim ispadima govora mržnje, zastrašivanja, naročito uzimanjem na zub manjinskih naroda i zaplašivanjem građana navodnim rasparčavanjem Crne Gore što će, kako tvrde pobornici zajednice, biti cijena za podršku nezavisnosti koju će dati manjine.

S druge strane, suverenisti smatraju da su manjine legitimni predstavnici većinske Crne Gore i koriste priliku da im (Ranko Krivokapić) odaju priznanje što su sačuvali Crnu Goru i onda kada su, kao devedesetih, Crnogorci bili zaboravili na nju.

U negativnoj kampanji prednjači blok za zajednicu koji, vjerovatno u skladu sa određenjem da treba zaokružiti NE na referendumskom listiću, nema drugačijeg izbora, jer je potrebno ubijediti građane u stav da nezavisna država nije njihov, već privatna interes.

Vrhunac je dostignut na tribini u Bijelom Polju, kada je poslanik najmanje članice u bloku za zajednicu, DSS, Milorad Joksimović kazao da su se svi koji ne izađu na referendum, bez daljnjeg, sigurno prodali za 100 eura. Njima je dodao birače koji će potencijalno prodati lične karte (model dokazivanja riješenosti da neko apstinira - nejasno je šta je sa pasošima i vozačkim dozvolama), najavljujući da će oni završiti na stub srama.

Joksimović je upozorio da će navedene dvije kategorije građana s biračkim pravom biti popisane, njihova imena objelodanjena kao priručnik za potomke da se kojim slučajem ne bi prevarili da s nekim od članova ovih prokuženih familija, kojom nesrećom, stupe u brak, sklope kumstvo i slično, a kamoli da im na veselje ili, ne dao Bog, sahranu pođu...

Pored ovakvih moralnih instrukcija, dodatni argument u prilogu za očuvanje zajednice traži se u navođenju komparativnih prednosti šireg tržišta i nemogućnosti samostalnog opstanka. Ekonomski aspekt u scenariju eventualne samostalnosti djeluje apokaliptično iz vizure unionista: plaže bez kupača, vozovi bez putnika, zavladaće pustoš, a Crna Gora automatski postaje slijepo

crijevo Balkana. Pri tom, u Srbiju se neće moći bez pasoša, dugog čekanja u redu za vizu, a da se ne pominje to da, kada Srbija zatvori granice, nećemo imati kome da prodajemo proizvode koji "ne ispunjavaju evropske standarde"... Ovakvo unionisti vide teret koji prijeti da se sruči na pleća Crne Gore, ako se njeni građani većinski opredijele za samostalnost. Kad se tome doda, školstvo, zdravstvo... neka neko odluči da glasa za sopstevnu državu u takvim uslovima i pri stepenu rizika da se crne slutnje "iz jedan u jedan" obistine, a bratska Srbija počne da nas ignoriše.

Pravo vele, kažu iz Vlade Srbije, koja se ne miješa u referendnumski proces već samo realno upozorava da će studenti postati stranci, bolesnicima će, osim krvnog pritiska, skočiti cijene liječenja, naravno, ako prethodno izvade pasoše, dobiju vize.

Koštuničini ministri i savjetnici odgovorili su na taj način na crnogorsku deklaraciju kojom se garantuju sva prava srpskim građanima u Crnoj Gori - imovinska i građanska, osim biračkog.

I tako, uz nemiješanje i uzdržanost Beograda, posebno srpskih medija, protiče kampanja s obje strane granice. U unakrsnoj paljbi, aktivisti oba bloka biju bitku za svakog djeda i svaku babu. Jedni ubjeđuju da se glasa za samostalnost, ili da se ostane doma, drugi koji su protiv samostalnosti i za što veću izlaznost, samo što ne nose fiziološki rastvor, ginkobilobu i magnezijum u šumećim tabletama, ne bi li što više birača okrijepili i stavili na noge do 21. maja.

I prije nego što su blokovi ušli u narod, kampanja je krenula jednim kinematografskim ostavrenjem - famoznim "Zeta filmom", istoimenom aferom, po žanru laki krimić s *happy end* varijantom. Glavni junak, Radomir Bušković, zvani Mašan koji se našao na meti aktivista DPS proglašen je herojem otpora privatnoj državi, posaden u prve redove mitinga bloka za zajednicu, a i dalje troši struju, iako je do trenutka snimanja filma nelegalno iz elektro mreže "isisao" kilovata u vrijednosti od 1500 eura.

Događaj koji je odjeknuo i van granica rodne im Zete, zbio se, ukratko, tako što su, dvojica aktivista DPS, Ivan Ivanović i Ranko Vučinić, i ražalovani službenik crnogrske SDB, koji ima još nekoliko aktivnih legitimacija službi iz regiona, riješili da ubijede Mašana da "prelomi u mozgu" i glasa za Crnu Goru, a da će mu biti otplaćen dug za struju. Sudski epilog bio je šest mjeseci zatvora za Vučinića, po deset za Ivanovića i Mijovića kome je suđeno u odsustvu, jer je na volšeban način na zahtjev tamošnjih pravosudnih organa poslat u Srbiju na izdržavanje kazne, ali je umjesto u Požarevcu, završio kod familije u Beogradu. Nije otkriveno ko je postavio kameru, a Ivanović i Vučinić optužili su Mijovića da im je namjestio igru. Nedugo zatim u javnosti se pojavljuje još jedan film, ponovo s Ivanovićem u glavnoj ulozi, na kome on ubjeđuje dobrostojećeg Zečanina da za 500 eura odustane ili glasa za nezavisnost. Niko opet nije znao otkud i gdje je bila kamera i ko je bio reditelj.

Jednako je ostalo nejasno kako je mogao član

Republičke referendumske komisije, predstavnik Socijalističke narodne partije, da u postupku zastupa Mašana, a da potom, zajedno s njim, širi ideju očuvanja zajednice pred narodnim masama.

Još manje je bilo moguće objasniti učešće drugog člana RRK, iz iste opcije, u stavrima koje predstavljaju konflikt interesa. Frka je nastala najprije u trenutku kada je pravni zastupnik Bloka za zajednicu pokušao da ugura u birački spisak mrtvog covjeka, a zatim je član RRK advokat Nikola Medojević uhapšen, jer je, kako ga tereti policija, falsifikovao isprave prilikom upisa građana u birački spisak.

Kombinacije oba bloka toliko su zatekle Slovaka, predsjednika RRK Františka Lipku, da je on u čudu naprije kritikovao državu što je hapsila Medojevića, a popodne nije mogao da shvati da se član RRK bavi poslovima koji su u direktnom konflikt interesa.

Kao rezultat nesporazuma, unionisti su napustili RRK na jedan dan da bi se vratili nakon što je u Podgoricu došao Solanin izaslanik Miroslav Lajčak koji nije krio

razočarenje kako blokovi nastupaju u kampanji.

Iako je borba sa terena, shodno uređivačkom konceptu, prenijeta na medijski, kampanja ipak, neće toliko ostati upamćena po (ne)fer ponašanju medija koliko po angažmanu posebnog Odbora za medijsku kampanju, sastavljenog na paritetnoj osnovi od političara oba bloka.

Na stranu to što je jedno ovakvo tijelo u startu bilo osuđeno na blokadu, koja je donekle prevaziđena objavljivanjem zajedničkog saopštenja sa dva različita pristupa, i što je Odbor imao isti stav o samo jednom naslovu, vrhunac se dogodio kada su predstavnici opcije za zajednicu tražili da na javnom servisu sami montiraju izvještaje sa svojih skupova, uz obrazloženje da oni najbolje znaju šta interesuje njihove birače.

U igri partijskih interesa, kome još, uostalom, trebaju mediji koji samo sputavaju slobodno izražavanje političara, govor mržnje i niske udarce. Potrebne su samo kamere.

Beograd protiv Podgorice

PIŠE: VOJISLAVA VIGNJEVIĆ

Što se više zahuktava referendumska kampanja u Crnoj Gori, srbijanski zvaničnici, rame uz rame sa antihaskim lobijem i klerikalno-vojno-polijskom vrhuškom ispoljavaju sve veću dozu nervoze i agresivnosti. Podupiru, bez ikakvog zazora, javno i ne skrivajući da su dobro odrešili kesu za svoje pulene, prosrpsku opoziciju, koju izdašno finansiraju kao što je to svojevremeno činio miloševićevski režim pomažući, najpre propagandom i parama, potom i ratovima Srbe u eks-Jugoslaviji da brane svoja "vekovna ognjišta". U ovom scenariju prenebregava se, međutim, činjenica da ovo nije vreme od pre petnaestak godina, da su krvavi sukobi, razaranja, humana po Dobrici Čosiću i inim srpskim academicima preseljenja ljudi i naroda, stvar prošlosti. Te da će se čitava ta nekrofilsko-makijevalistička "borba za srpske teritorije" na kraju obiti o glavu samih građana Srbije, kada ova država ostane bez izlaza na topli Jadran. I najzad, da Koštunica i kompanija zapravo ispucavaju ćorke, čime im se, u obliku bumeranga, vraća sve jači i kompaktniji crnogorski suverenistički blok uoči referenduma.

Velikodržavna, hegemonistička i nacionalistička srpska ideologija još je žilava i to u zvaničnim krugovima, upravo stoga što srpska politička i intelektualna elita nisu u stanju da se suoče sa tom i takvom prošlošću: projektovale su je i usmeravale u pogubnom pravcu, te bi sada zapravo trebalo pred licem javnosti da priznaju sopstvenu odgovornost za nju. Naime, srpska elita je pripremila i učvrstila režim koji je personifikovao Milošević, a isti nastavlja i učvršćuje

aktuelna Koštuničina vlast. Frustriranost i mržnja zbog takvog nacionalnog fijaska i pada u živo blato ideološke i društvene dekadentnosti koja pretila da razori i ovo što se sada naziva Srbijom, katapultirali su ne samo odijum prema građanskoj i emancipovanoj Crnoj Gori nego i pritisak prema independistima koji je, može se slobodno tvrditi, i jači i beskrupulozniji nego u vreme Miloševića. Otuda i povratak starog vokabulara iz vremena kada su Slovenija i Hrvatska anatemisane kao secesionisti, sada adresiranog na Podgoricu.

Koštuničin glasnogovornik koji se naročito ističe u istupima protiv zvanične Podgorice, njegov savetnik Aleksandar Simić, nedavno je optužio crnogorsku vladu da se nije do sada jasno odredila prema ishodu i toku pregovora o Kosovu, spekulisujući da razlog leži u tome što tamošnja vlast očekuje glasove za nezavisnost od albanske populacije. S tim u vezi, on se pita nije li takvo neizjašnjavanje ustvari posledica secesionističke politike koju vodi Vlada, dok njen premijer Đukanović računa na podršku dela albanskih građana u Crnoj Gori za projekat secesije od državne zajednice SCG. Sve ovo Simić izjavljuje iako, to valja podvući, ni Ustavna povelja ni Beogradski sporazum ne sadrže pojam secesije već, naprotiv, legitimno pravo na referendum koje može iskoristiti svaka od država članica. Secesija, upotrebljena u miloševićevskom maniru, treba da zastraši i građane Crne Gore, ali i građane Srbije – bolje ove druge da brine Crna Gora nego činjenica da se ratni zločinci i dalje slobodno kreću njenim gradovima ili što ministri javno najavljuju, hapšenja do juče podobnih sudija i biznismena, baš onako kako je svojevremeno Milošević javno obećao, hapšenje Vlasija.

Što se pak Kosova tiče, valja podsetiti da se dijalog o rešavanju njegovog statusa vodi u trouglu međunarodna zajednica – Priština–Beograd, te da ničim u te razgovore nije uključena Podgorica što je i prirodno jer ona ničim i nije involvirana u taj problem. Uostalom, u srpskom pregovaračkom timu ne samo da nema (niti bi trebalo

Vojska kao "neutralni posmatrač"

PIŠE: STIPE SIKAVICA

Polovinom aprila, oko 3.500 vojnika bilo je uključeno u front odbrane od podivljalih reka širom Srbije. Većina tih mladića nije se štedela u borbi sa stihijom, a mnogi među njima nezvanično su proglašeni herojima. Budući da su na ovom tlu heroji na velikoj ceni, ministar odbrane Zoran Stanković u svakoj je prigodi koristio požrtvovanost vojnika na "vodenim frontovima" u propagandne svrhe. Za pretpostaviti je da je to, uz ostalo, bio i ministrov odgovor onim, doduše

da bude) ikoga iz Crne Gore, nego ni iz državne zajednice SCG.

U velikosrpski politički repertoar spada i jednoobrazno pisanje dva dnevna lista, provladine beogradske "Politike" i prosrpske, klerikalno-vojno-policijske podgoričke novine "Dan" - da će nezavisnost Crne Gore otvoriti put narko mafiji koja će sa te teritorije imati slobodan prolaz za prebacivanje droge na Kosovo. I da se ne preskoči snimanje i emitovanje špijunskog filma o kupovini glasova za suvereniste. Poenta ovog filmskog poduhvata koji je dobio zapaženi publicitet u ovdašnjim medijima, kako štampanim tako i elektronskim, posebno na RTS, budući da ga je "vrtela" u svim informativnim emisijama, a za koji postoje indicije da je spravljen u vojnobezbednosnim strukturama čiji je to "posao", jeste novo zastrašivanje građana pobornika crnogorske nezavisnosti.

Ministri u Koštuničinom kabinetu se gotovo utrkuju u nastupima kojima prete crnogorskim državljanima nastanjenim u Srbiji. Ništa čudno, ako se zna da je sam premijer slao spiskove sa istim državljanima u Brisel, ne bi li ubedio administraciju Evropske unije da im se da pravo glasa na predstojećem referendumu. Kad mu to nije pošlo za rukom, nastavio je sa sličnim aktivnostima, iako bi, po prirodi stvari i situaciji u kojoj se nalazi država čiji je premijer, morao da se bavi teškim problemima kojima je bremenita, na prvom mestu saradnjom sa Hagom.

Još jedna karta na koju su srbonacionalisti igrali, propala je. Naime, računali su da će se predsednik SCG Marović odreći svoje partijske pripadnosti, odnosno njenog opredeljenja za nezavisnost, što su uostalom očekivali i od crnogorskih diplomata uprkos činjenici da postoji Ministarstvo spoljnih poslova CG. Prvi čovek državne zajednice je bez uvijanja izjavio da podržava akcije vladajuće koalicije u promovisanju crnogorskog suvereniteta, te da će sve dužnosti kao predsednik obavljati do referenduma onako kako je to predviđeno

malobrojnim građanima koji sve otvorenije postavljaju pitanje: šta će Srbiji onolika vojska? "Opasnost od (šiptarskog) terorizma" je konstanta. Valjda se to podrazumeva.

Još učestalije Zoran Stanković ponavlja jednu, od silne upotrebe već izlisanu poruku: kako se Vojska SCG "neće mešati" u predstojeći referendum u Crnoj Gori. I nije da mu ne pali i taj jeftin trik: čak i tzv. ozbiljni domaći mediji gotovo da se utrkuju pohvalama ministru, jer, eto, "čovek ozbiljno radi svoj posao"! Međutim, pitanje je šta ovdašnji vojni komentatori podrazumevaju pod "ministrovim poslom", odnosno, šta je, po njima, u opisu toga posla. Razmotrimo to upravo na Stankovićevim izjavama povodom crnogorskog referenduma.

Učestalo isticanje da će Vojska SCG biti "neutralni posmatrač" prilikom izjašnjavanja crnogorskih građana o državnom statusu njihove Republike u odnosu na državnu zajednicu - već je, samo po sebi, sumnjiva

Ustavnom poveljom. Koštuničino tvrdokorno odbijanje više puta oglašene ponude Podgorice da se razgovara o postreferenduskim odnosima između dve države, proizvelo je suprotan efekat od željenog od strane zvaničnog Beograda - podstaklo je crnogorsku vladu da donese Deklaraciju o odnosima sa Srbijom nakon sticanja nezavisnosti.

Dan posle referenduma (22. maj) za Crnu Goru će značiti mnogo, finale procesa emancipacije i demokratizacije koji je ubrzan poslednjih godina zahvaljujući i sve većim pritiscima i napadima Beograda, ukoliko suverenisti pobeđe, a unionisti izgube. Za SCG, označiće kraj trogodišnjeg jalovog pokušaja i gubljenja vremena da se stvori nešto što može ličiti na državnu zajednicu iliti uniju, što će, opet, biti olakšanje i za Brisel. A šta će doneti Srbiji? Ako bude imala snage i kapaciteta, okrenuće se rešavanju sopstvenih brojnih problema, čije je nerešavanje i stalno odlaganje drže u začaranom krugu nemoći. Ovo, međutim, podrazumeva preispitivanje i suočavanje sa prošlošću, u prvom redu sa ratnim zločinima.

Ukoliko budu jačale nacionalističke snage, sav gnev pa i puzajuća represija prema slobodoumnom delu javnog mnjenja koja se perfidno sprovodi kroz sijaset policijski kontrolisanih medija, zbog tolikih kapitalnih grešaka, propusta i krivih političko-državnih poteza, sručiće se na same građane srpske nacionalnosti koji će poneti etikete secesionista (od koga ili čega u toj priči nije važno) i svih onih pogrdnih imena kojima su čašćavani "drugi", bili oni Hrvati, Slovenci, Bosanci, Albanci, Crnogorci... Sopstvenu nesposobnost vlast ipak neće moći toliko da prikriva problemima koje ima sa "drugima" (Crnom Gorom ili Kosovom, svejedno), jer su oni mnogo dublji: Srbija nema dovoljno jaku i snažnu alternativu za korenite promene koje su joj potrebne.

rabota, jer može da proizvede (verovatno i proizvodi!) stanoviti propagandni efekat u biračkom telu Crne Gore. I u tom bismo se smislu saglasili sa konstatacijom, ne samo da “čovjek ozbiljno radi svoj posao”, već da ga radi, po svemu sudeći, i prilično uspešno. Dakle, to uporno negiranje mešanja Vojske u spomenuta zbivanja manje članice državne zajednice jeste specifično involviranje Ministarstva odbrane u aktuelna politička zbivanja u Crnoj Gori.

Naravno, našim vojnim komentatorima i analitičarima nije ni na kraj pameti da pitaju ministra: zašto bi se Vojska uplitala u referendum, to jest u sferu politike; odnosno, zašto bi se ona mešala u poslove koji nisu u opsegu njenog delovanja, jednako kao što ne stoje ni u opisu radnog mesta ministra odbrane!? Čak i u društvima rudimentarne demokratije, armija, kao institucija organizovanog nasilja *par excellence*, ne treba da se involvira u političke procese. To je naprosto aksiom i nema potrebe ni da se spominje. Međutim, ministar Stanković (i pojedini generali) uporno naglašava frazu o nemešanju Vojske u referendume. I, umesto da zbog toga bude podvrgnut kritici, on ubire aplauze.

Stankovićevo uporno negiranje mešanja oružane sile u predstojeće izjašnjavanje crnogorskih građana o državnom statusu svoje Republike, ima još jedan bitan aspekt. Naime, veoma je izvesno da je ta opasna ideja – otvoreno uplitanje Vojske SCG u crnogorski referendum – ukotvljena u nekim generalskim glavama i glavama nekih srbijanskih (bogme, i crnogorskih) političara kao relana mogućnost! Uostalom, ova improvizovana tvorevina od federalne države, ima veoma bogato iskustvo i u mirnodopskoj zloupotrebi Vojske (o njenoj ratnoj zloupotrebi ne treba trošiti reči): izrazito za vreme Miloševićeve vladavine, počev od 1991, kada se tenkovima na beogradskim ulicama branila vlast, pa do 1997/98, kada se Sedmim bataljonom Vojne policije i drugim sastavima dične nam Vojske, disciplinovala Crna Gora.

Istina, sada je gotovo zanemarljiva mogućnost bilo kakavog oružanog angažmana Vojske u Crnoj Gori (ili drugde na teritoriji SCG). Međutim, strategija tzv. specijalnog ratovanja na ovim je prostorima i teorijski i praktično veoma razvijena i razuđena. O tome, između ostalog, svedoči i onaj prošlogodišnji vojno-helikopterski “desant” na vrh Rumije (prilikom gotovo nasilnog instaliranja one limene crkvice) kojim je Generalštab VSCG podržao mitropolita Amfilohija u njegovim opskurnim namerama; konačno, ponavljanje fraze o tome da se “Vojska neće mešati” u referendum takođe je “taktičko oružje” iz arsenala specijalnog ratovanja. I da se ne zaboravi: mogućnosti za dejstvo tajnih vojnih (i civilnih) službi na nevidljivim frontovima (na kojima službe jedino i dejstvuju) gotovo da su neiscrpane!

Na toj istoj ravni mogu se posmatrati i reagovanja

srbijanskog političkog establišmenta povodom “Vojne doktrine” koju je Vrhovni savet odbrane SCG usvojio na sednici 16. marta ove godine. Da crnogorski predesdnik Filip Vujanović – odmah nakon te sednice – nije izjavio nekim podgoričkim medijima da će on, odnosno vlast Crne Gore, od tada pa do okončanja referenduma komandovati jedinicama VSCG koje su stacionirane na teritoriji Crne Gore, malo ko bi iz Vlade Vojislava Koštunice i znao da je uopšte i usvojena “Vojna doktrina”. Međutim, Vujanovićeva izjava delovala je kao upaljač na vlast u Beogradu koja je raspalila po zvaničnoj Podgorici iz svih raspoloživih oružja.

“Vojna doktrina” se mora poštovati, ili na celoj teritoriji zemlje, ili, u suprotnom, ona ne može da važi samo u Srbiji, što je omogućeno odlukom VSO” – ključna je tačka u “žestokom uzvraćanju” Vlade Srbije na spomenutu izjavu Filipa Vujanovića. Kao da su Koštuničini ministri, svi do jednoga, podrobno prostudirali “Vojnu doktrinu” (a pitanje je da li su je i imali u rukama!); kao da (ne)implementiranje “Doktrine” može proizvesti ikakvo trenutno odbrambeno-bezbednosno dejstvo; kao da primena tog doktrinarnog dokumenta “samo na teritoriji Srbije” stavlja tu članicu državne zajednice u nekakav podređeni (odbrambeni) položaj u odnosu na Crnu Goru; kao da “Vojna doktrina” (kao i drugi usvojni strategijsko-doktrinarni dokumenti, uostalom) nešto znači u improvizovanoj tvorevini kakva je Državna zajednica Srbija i Crna Gora! Bukvalno, to je mrtvo slovo na papiru kojim se samo hvališu pojedini generali i činovnici Ministarstva odbrane da su, eto, obavili “veliki posao” na planu reforme Vojske i odbrane.

Dakle, fertutma zvaničnog Beograda nakon usvajanja “Vojne doktrine” jedan je od bočnih udara (istina, udara u prazno!) na Crnu Goru uoči referenduma. I u savršenom je skladu sa predviđanjem (čitaj: željom!) Vojislava Koštunice da će na referendumu u Crnoj Gori “pobediti ideja zajedničke države”!

Talasanje na jugu Srbije

PIŠE: MIROSLAV FILIPOVIĆ

Do kraja godine će se mnogo toga znati. Biće izbori za gradonačelnika Preševa, a i znaće se i mnogo više o statusu Kosova. Poznavaoći prilika smatraju da građani Preševske doline opet neće ništa dobiti i da će biti pravo čudo ako ne dobiju po nosu. I od svojih, i od Beograda. Ali, to je politika onako kako se ona ovde shvata i sprovodi. Kad svi mi budemo bolji generalno, a naročito za sebe i za svoje susede, i politika će nam biti bolja i tek onda ćemo znati da prepoznamo pravi put kojim treba da krenemo i kojim bolji od nas hodaju već decenijama, a oni najbolji i vekovima.

Posle Nebojše Čovića, sa mesta prvog vladinog čoveka za jug Srbije otišao je i Rasim Ljajić. Kao ni za Čovićem, ni za Ljajićem niko neće tugovati niti će iko reći da je šteta što je otišao i da će posle njega na jugu Srbije biti lošije. Rasim Ljajić je tako postao paradigma pogrešne politike Beograda i uzaludnog napora grupe ljudi koji bez svoje krivice već nekoliko godina igraju u pozorišnom komadu zvanom "Koordinaciono telo za..." Naziv je isuviše dug i komplikovan. Inače, Koordinaciono telo je lepo zamišljen projekat. To je trebalo da bude Vlada u malom. Šef je trebalo da bude jedan od potpredsednika Vlade, a svi najvažniji vladini resori su trebalo da detaširaju u Bujanovac po jednog činovnika ranga pomoćnika ministra. Za toliki broj ljudi je vladinim parama renoviran četvrti sprat hotela "Vrelo" u Bujanovačkoj Banji. Međutim, gotovo se ništa od planiranog nije desilo. Čović je bio prisutan u Bujanovcu dok nije postavljen za šefa Koordinacionog centra za Kosovo, a nijedno ministarstvo nije poslao svoje ljude u Bujanovac. Jedina dva resora kojima se država ozbiljno (na trenutke i preozbiljno) bavila na jugu Srbije su policija i vojska. Tako je bilo 2000. godine, tako je i sada.

Vlada Srbije, ova aktuelna, kao ni ona pre nje, i, kao, uostalom nijedna do sada ne radi ništa ozbiljno, ni državnički na Jugu Srbije. Narodnim rečnikom kazano, kao da je tamo neko "zarazno odeljenje" koje mora da postoji, ali koje odumire, pa nema smisla ni efekta

ulagati u njega. Jednom je jedan političar tako nešto i rekao, nešto u smislu: "...pa ulagali smo i u Kosovo, a gde je sada Kosovo i šta mi sada imamo od Kosova i na Kosovu. Ako im napravimo put, lakše će njime da švercuju drogu ili da nas napadnu, ako im napravimo škole, iškolovaće se pa će nam biti teže sa njima, ako im napravimo fabrike, obogatiće se pa će nas jednom napustiti, kao Slovenci, Hrvati, Makedonci..." Naravno, nije imalo smisla pitati šta mi to radimo i kakvi smo, kada nas svi napadaju ili beže od nas.

Već sam jednom napisao da Albanci ove regije već odavno bezuspešno nastoje da se "uguraju" u kosovsko-srpski dijalog i ta ideja i na trenutke grčevito nastojanje još uvek postoji. Svojevremeno su tražili da budu zasebna strana u pregovorima, sada bi se zadovoljili da budu deo kosovske delegacije uz pravo da se bez njihovog pristanka ne može doneti nikakav sporazum. Šanse da to postignu su nikakve, jer niti oni imaju snagu da bilo šta uslovljavaju, niti kosovskim političarima pada na pamet da deo svojih ne baš jakih kondicija prepuštaju svojim sunarodnicima. Šanse da silom oružja podignu svoj rejting, takođe su nikakve, tako da nedavne vatrene izjave albanskih političara iz Preševa imaju marketinški značaj za domaću upotrebu. Ipak, nekakav rezultat postoji. Kao i uvek kada se na Balkanu rešavaju krupna statusna ili nacionalna pitanja, razum ustupa pred nerazumnom, mudre reči pred parolama, a realne mogućnosti pred praznim obećanjima. Padaju i političke žrtve. Najveća od njih je Riza Halimi dugogodišnji neprikosnoveni lider Albanaca na jugu Srbije.

Doskorašnji predsednik opštine Preševa i predsednik Partije za demokratsko delovanje Riza Halimi svakako je jedna od najjačih i generalno gledajući najjuticajnijih ljudskih i političkih figura ne samo na jugu Srbije, u tri opštine sa većinskim albanskim stanovništvom, nego i na Kosovu pa čak i u Makedoniji i Albaniji. Kod dela Albanaca Halimi važi za "sveta", ili "oca", veoma je poštovan i nije mali broj onih koji smatraju da bi jedino on mogao njihov "brod" da dovede do kraja puta. I baš taj kraj puta je bio verovatni razlog političkog odlaska Halimija. U klimi ratničke isključivosti stvorenoj povodom razgovora o statusu Kosova i mestu Preševske doline "u frontu" za nezavisnost Kosova "ljudi iz šume" su bili jači, potreba da se pomogne Prištini nadjačala je potrebu da se pomogne samom sebi i sada na jugu duvaju drugi vetrovi.

Ali, može biti da vreme radi za Rizu Halimija. Kosovo će uskoro biti suvereno i onda će želeti da se pobrine za svoje sunarodnike u Preševu i Bujanovcu a to će moći samo ako bude imalo dobre odnose sa Srbijom. Vreme "jastrebova" i "orlova" će proći i na političkoj sceni će ponovo igrati mudri ljudi. Plamteće parole i nerealne folklorno-istorijske ciljeve iz dečjih čitanki zameniće realna politika zasnovana na ekonomskim i građanskim interesima. U takvom političkom miljeu

nije nemoguća reinkarnacija Halimija, naročito ako njegova PDD bude predvodnik neke šire koalicije stranaka umerene građanske orijentacije o kojoj se u Preševu uveliko govori.

Uskoro će se na jugu Srbije održati lokalni izbori. Vlada ih je trapavo raspisala "pre roka", ne želeći da njihov termin koincidira sa odlučujućim periodom rešavanja statusa Kosova, što bi moglo da rezultira lakom izbornom pobedom najtvrdjeg albanskog ratničkog krila, a ona opet i nekakvim oružanim provokacijama na koje bi valjalo "odlučno odgovoriti" kako je to bivalo uvek do sada. U tom odlučnom odgovoru Srbi obično preteraju, pa i sebi i drugima nanesu nemerljivu štetu, a to bi se moglo veoma loše odraziti na pregovaračku poziciju Srbije. E, da se sve to ne bi desilo, a i da bi se izbori održali pre letnje navale desetina hiljada albanskih gastarbajtera sa Zapada, izbori će biti početkom juna.

A, "šuma"? Da li je ona realna i opasna ili nas naše tajne službe opet plaše? Pa, "šumu" je uvek stvarao Beograd, terajući u nju mlade Albance kada im nije preostajalo nijedno drugo sredstvo da sačuvaju ono što svaki čovek mora da čuva. Sada nije baš tako. Iako je veoma daleko od dobre vlasti, zvanični Beograd ne tera nikoga u "šumu", a pošto se s vremena na vreme u Preševu i Bujanovcu čuju i takvi zahtevi, mudri analitičari inspiratore za tako nešto radije traže u Prištini ili čak dalje, u Tirani nego u Beogradu. Priča se i da je iz Prištine sugerisano Preševskoj dolini da se malo zatalasa, tražeći autonomiju i da tako oslabi poziciju Srbije. Priča se i da je Priština nezadovoljna nivoom talasanja. Govori se da autonomiju traže i Mađari u Vojvodini, i da je ona permanentan zahtev Bošnjaka u Sandžaku. Čuje se i jedva čujni šapat o ilegali koju ne kontrolišu ni Priština ni Beograd već neko treći a to nije Amerika. Ali, svašta se priča, pa baš u sve priče ne treba verovati. Uostalom, zar nije Ivo Andrić u "Travničkoj hronici" napisao da nije budala onaj koji ne zna da čita, već onaj koji veruje u sve što je napisano.

Tako je to na jugu Srbije. Do kraja godine će se mnogo toga znati. Biće izbori za gradonačelnika Preševa, a i znaće se mnogo više o statusu Kosova. Poznavaoi prilika smatraju da građani preševske doline opet neće ništa dobiti i da će biti pravo čudo ako ne dobiju po nosu. I od svojih, i od Beograda. Ali, to je politika onako kako se ona ovde shvata i sprovodi. Kad svi mi budemo bolji generalno, a naročito za sebe i za svoje susede, i politika će nam biti bolja i tek onda ćemo znati da prepoznamo pravi put kojim treba da krenemo i kojim bolji od nas hodaju već decenijama, a oni najbolji i vekovima. ■

Don Branko Sbutega

PIŠE: MIRKO ĐORĐEVIĆ

Glas o smrti bliskog čoveka i prijatelja je uvek iznenađan. Uvek neočekivan i neverovatan – i uvek ga doživljavamo kao ranu. A svaka je rana, rana pokraj srca, ponavljao je pokojni don Branko Sbutega. Onaj ko je poznao i slušao don Branka nije mogao da se otme utisku o susretu koji se pamti, o rečima koje obavezuju, o činu i delu kojima čovek potvrđuje sebe u drugom i drugačijem. Te hrišćanske vrline pokojni don Branko je u punoj meri posedovao. Čovek bogat mnogim darovima, pisac i sveštenik, don Branko je za pola veka trajanja na svojoj zemaljskoj stazi osvajao ljude i u Crkvi i van Crkve, tom svojom neposustalom duhovnom radoznalošću. Sve je on to davao ljudima jer Crkva je za njega bila služenje ljudima i žrtvovanje za bližnje. A bližnji je za njega bio svaki čovek i građanin koji sebe gleda u ogledalu drugog, različitog i drugačijeg. Otuda je ova rana zaista rana i bol i za pravoslavne i za katolike jer pokojnik nije veru merio ni nacionalnim ni etničkim aršinom. I ne samo to. U liku i pojavi ovog sveštenika svako je prepoznao građanina koji ljudsko i hrišćansko dostojanstvo meri angažovanjem za druge. Po mnogo čemu će don Branko ostati zapamćen, po propovedima kojima je hrabrio ljude, po blistavim Šopenovim etidama koje je varirao na klaviru, ali sigurno će najviše biti zapamćen po srdačnosti kojom je primao svakog umornog putnika, i po dobroti za koju don Branko nije tražio nagradu. Don Branko je bio – kao i njegova sabrača u samostanu – otvoren za svakog i svakog je nagrađivao darovima i znanjima koje je posedovao u izobilju. Skromni župnik crkve sv. Eustahija u Dobroti ostavlja za sobom istinu koju će prijatelji uvek pamtit: mrtva je vera bez dela.

Ovo nekoliko reči za pomen ocu Branku neka budu mala voštanica na grobu čoveka, sveštenika i građanina. Večan mu pomen i sećanje među nama.

* *
*

Don Branko Sbutega rođen je 8. aprila 1952. u Kotoru, kao drugi od tri sina svojih roditelja. Kršten iste godine u Bogorodičinom hramu na Prčanju. Osmogodišnju školu završio na Prčanju 1966, a gimnaziju društveno-jezičnog smjera u Kotoru 1970. Paralelno završio i muzičku školu u Kotoru, svirao violončelo, klavir i orgulje.

Odgojen u kršćanskoj obitelji, pohađao katekizam u župnoj crkvi na Prčanju. U kući Sbutega je živjela i obitelj njegove majke, pravoslavna, tako da je odrastao u atmosferi bratske sloge kršćana istočnog i zapadnog obreda. U obitelji su se uvijek podjednako slavili katolički i pravoslavni Božić, Uskrs i ostali kršćanski blagdani. Osim toga, katolička crkva u Boki je bila nadahnuta ekumenskim idejama, idejama ljubavi prema drugoj slovenskoj braći i pripadnicima drugih konfesija, a osobito pravoslavlima. Te ideje su na Branka posebno prenijeli prčanjanski župnik Don Niko Luković, bliski rođak obitelji Sbutega i administrator Kotorske biskupije Monsinjor Gracija Ivanović.

Od djetinjstva je razumio monstruoznost totalitarnih ideologija XX vijeka. Njegov otac je bio za vrijeme rata u talijanskom logoru i njemačkom zatvoru, a stric ubijen u dvadesetoj godini od Njemaca. Obitelj njegove majke je međutim stradala od komunista, njegov djed je poslije rata bio osuđen od komunista na smrt, a zatim je kazna promijenjena i u zatvoru je teško mučen. Osamnaestogodišnja majčina sestra je bila na samom početku rata ubijena od komunista.

Živeći u ambijentu Boke, gdje se harmonično spajaju maestozna priroda sa djelima arhitekture iz raznih epoha razvio je od djetinjstva rafinirani estetski senzibilitet. U obiteljskoj kući, drugim palačama starih bokeljskih porodica, crkvama, samostanima i muzejima susreo je umjetnička djela, od grčkih amfora, rimskih kipova, bizantinskih ikona, djela gotike, renesanse i baroka kao i ona suvremene umjetnosti, što je obogatilo njegovu umjetničku kulturu.

Isto tako, ovaj prostor na granici zapadne i istočne civilizacije, bremenit poviješću, njenim vidljivim tragovima, arheološkim lokalitetima, utvrdama, urbanim cjelinama iz raznih epoha, arhivima, bibliotekama kao i onim spiritualnim i intelektualnim, mitovima i legendama, razvio mu je interes i osjećaj za povijest. Taj interes je također kultiviran od strane katoličkih svećenika koji su bili povjesničari, pisci i poznavaoци umjetnosti (Don Niko Luković, Don Gracija Brajković, Don Ivo Stjepcević, Mons Gracija Brajković i drugi). Kao đak kotorske gimnazije Branko se aktivno uključio u rad Društva istoričara u Kotoru.

Razvija i ljubav prema književnosti, čitajući djela domaćih i svjetskih književnika, a kasnije pokušavajući

sa prvim vlastitim proznim, dramskim i poetskim sastavima od kojih većina nije privedena kraju a brojne pjesme nije imao hrabrosti da objavi. Običavao je da prijateljima raznim prigodama umjesto banalnih poklona daruje svoje sonete, njima posvećene.

Od ranog djetinjstva osjetio je vokaciju da postane svećenik. No roditelji su, iako vjernici, budući da nisu bili sigurni da li se radi o privremenom i prolaznom mladalačkom zanosu ili dubokoj i promišljenoj odluci, insistirali da on prvo završi neki fakultet, pa da se zatim, ako njegova vokacija bude i dalje jaka, posveti studijama teologije i svećeničkom pozivu. Da bi zadovoljio želju roditelja, ne odustajući od svoje namjere, Branko upisuje 1970. godine Medicinski fakultet u Beogradu. No, na drugoj godini studija morao je da se podvrgne teškoj operaciji na Vojno medicinskoj akademiji u Beogradu i zbog duge rekonvalescencije napravio je pauzu od jedne godine na studijama. U tom periodu odlučuje da ne nastavlja sa studijama medicine već da ostvari svoju želju da počne sa studijama koje ga pripremaju za svećenički poziv. 1973. se upisuje na Teološki Fakultet u Zagrebu, a sljedeće godine nastavlja studije na Filozofskom fakultetu u Beču. Kompletira studije teologije na Lateranskom univerzitetu u Rimu. Za vrijeme studija u Rimu boravi u Litvanskom kolegiju a zatim u poznatom isusovačkom kolegij Rusikum. Pored filozofskih i teoloških studija Branko u Beču i Rimu ima prilike da razvije svoju opću kulturu, osobito muzičku i umjetničku, da usavrši znanje jezika (latinski, ruski, talijanski, njemački, engleski), da putuje po Europi, da upozna niz značajnih protagonista kulturnog, religioznog i intelektualnog života Europe toga vremena, uključujući i kardinala Karola Wojtilu prije nego je postao papa. Boravak u kolegiju Rusikum, koji praktikuje liturgiju po istočnom obredu i gdje su boravili na usavršavanju i studijama brojni značajni svećenici i episkopi pravoslavnih crkava (uključujući i Amfilohija Radovića Mitropolita Srpske pravoslavne crkva na Cetinju i Mihaila Dedeića, Mitropolita Crnogorske pravoslavne crkve), omogućio mu je da produbi svoje poznavanje pravoslavlja.

Zaređen je za đakona kotorske biskupije u avgustu 1978. godine a za svećenika 1979. na Otoku Gospe od Škrpjela. Nastavlja specijalizaciju u Rimu a 1982. preuzima svećeničku službu u župi Sv. Mateja, a zatim Svetog Eusathija u Dobroti.

Pored svoga svećeničkog poziva, preuzima težak i odgovoran posao obnove crkava i spašavanja i restauracije velikog umjetničkog blaga kotorske biskupije, ugroženih zemljotresom 1979. Istovremeno organizira koncerte klasične muzike, razvija plodnu mecenatsku aktivnost i inspirira i naručuje likovna djela od poznatih umjetnika (Vasko Lipovac, Vojo Stanić, Edo Murtić, Kosta Angeli Radovani i drugi) za

crkve kotorske biskupije.

Osamdesetih godina sve je više prisutan u intelektualnom životu, učestvujući na javnim tribinama i televizijskim emisijama u Hrvatskoj, Srbiji i Crnoj Gori, u vrijeme kada se produbljuje jugoslavenska kriza.

Velike energije ali slabog zdravlja, 1986. je preživio težak oblik hepatitisa C, a 1989. tuberkulozni meningitis koji ga je za nekoliko mjeseci paralizirao. Uprkos tome, poslije kraćeg liječenja on nastavlja sa svojim brojnim aktivnostima.

Ne praveći kompromise i slijedeći kršćanski moral, zauzima stavove koji su bili u suprotnosti sa eskalacijom agresivnog nacionalizma, etničkom i religioznom mržnjom.

Oštro osuđuje agresiju na Sloveniju i Hrvatsku sto izaziva napade, prijetnje i kampanje u sredstvima javnog informiranja pod kontrolom tadašnjeg režima u Srbiji i Crnoj Gori, tako da je na jesen 1991. prisiljen da napusti Crnu Goru. Odlazi u Italiju gdje u Padovi upravlja crkvenom organizacijom koja se brine o izbjeglicama iz prostora bivše Jugoslavije zahvaćenim ratom i sakupljanjem humanitarne pomoći. Redovno piše za hrvatske novine ("Slobodna Dalmacija", "Večernji List" itd). Njegovi članci i javni nastupi, koji osuđuju rat, zločine i agresiju, pozivaju uvijek na praštanje, ljubav, dijalog i stiče veliku popularnost kod čitalačke publike, ali ne uvijek i simpatije kod nacionalistički obojene publike.

Vraća se u Boku 1996. i ponovo preuzima svoju dužnost župnika Svetoga Eustahija. Nastavlja sa obnovom crkava i uspijeva da uspješno privede kraju kompliciranu restauraciju katedrale Svetog Tripuna, najvažnijeg umjetničkog spomenika Crne Gore.

Istovremeno je aktivan u prikupljanju i dijeljenju humanitarne pomoći, rukovodeći Caritasom kotorske biskupije. Nastavlja i sa svojim javnim djelovanjem, pišući članke u štampi, dajući intervjue, nastupajući u televizijskim emisijama, zauzimajući uvijek nekompromisne i neoportune stavove, slijedeći uvijek iste kršćanske principe bez obzira da li se oni sviđaju publici a osobito političkim moćnicima, imajući na umu da je, kako piše u Svetom Pismu, ono što je ludo u očima ljudi mudro u Božjim očima i ono što je mudro u očima ljudskim ludo je u Božjim očima. To mu donosi niz problema, tako da biva često optuživan od srpskih nacionalista i odredbenih struktura Srpske pravoslavne crkve, kao i od hrvatskih nacionalista i određenih struktura katoličke crkve u Hrvatskoj, izložen prijetnjama te hapšen od vlasti u Crnoj Gori. U vrijeme rata na Kosovu neprekidno dovodi humanitarnu pomoć, izložen više puta rizicima, prijetnjama i maltretiranju od strane federalne vojske.

U junu 2004. izabran je za kapelana Suverenog

Vojnog Malteškog reda (reda malteških vitezova) a početkom 2006. za duhovnika ambasade Malteškog reda u Srbiji i Crnoj Gori.

Pored organiziranja izložbi i koncerata u prostorijama kotorske biskupije, osnivač je i počasni predsjednik KotorArta, ljetnjeg festivala klasične muzike. Učesnik na brojnim naučnim skupovima, konferencijama i okruglim stolovima na Balkanu i Evropi, poznanik i sugovornik brojnih istaknutih intelektualaca i umjetnika, sugovornik diplomata, državnika i novinara, autor stotina novinskih članaka, članaka objavljenih u stručnim i naučnim časopisima, knjige Kurosavin nemir svijeta i koautor knjige Stara književnost Boke.

I pored ovako brojnih aktivnosti, pored redovnih svećeničkih dužnosti u parohiji i biskupiji, nalazio je uvijek vremena i energije da se angažuje u rješavanju raznih životnih problema ljudi, bez obzira na njihovu vjersku i nacionalnu pripadnost ili politička uvjerenja. Vrata njegove župne kuće u Dobroti uvijek su bila otvorena za svakoga. Ta neobična i pomalo haotična kuća, pored barokne crkve Svetog Eustahija, sa prozorom Brankove spavaće sobe koji gleda na groblje (da bi se podsjetio na prolaznost ovozemaljskog života), sa desetinama hiljada starih i novih knjiga, starim dokumentima, spisima i novim rukopisima, koji se stalno gomilaju, ikonama, slikama bokeljskih jedrenjaka i njihovih kapetana, brojnim djelima modernih slikara je uvijek bila puna gostiju raznih nacija, religija, koji su govorili različitim jezicima, različitih intelektualnih i socijalnih profila, a Branko se trudio ne samo da ih ugosti, da ih zabavi svirajući im na orguljama ili na klaviru, već je bio osobito ponosan na svoju kulinarsku vještinu i pripremao uvijek nova i egzotična jela uz pomoć svoje domaćice Dare Popović.

Iako je izabrao svećenički poziv, ostao je uvijek vezan za svoju obitelj, roditelje, braću, snahe i nećake.

Podržavao je otvoreno i javno projekat nezavisne države Crne Gore, pod uslovom da bude ostvarena demokratskim i mirnim putem zato što je bio dubokom uvjeren da se na taj način obezbjeđuje najbolja budućnost ne samo za Crnu Goru, već za sve susjedne države i da je to uslov za stabilnost u cijelom regionu. No nije nikada zaboravio da je, kako kaže Sveti Pavle, naša prava domovina na nebesima.

Osoba vulkanske energije, a slabog zdravlja, nije se nikada štedio, svjestan kako je zapisano u Svetom Pismu da je i sto godina, što je za ljude jako dugi vijek, pred vječnošću samo jedan tren. A on je svoj život projektovao prema vječnosti.

Genocid, holokaust, ratni zločin

STIPE MESIĆ

“I ove smo se godine okupili na području nekadašnjeg koncentracijskog logora Jasenovca. Došli smo da komemoriramo herojski proboj logoraša prije više od šest desetljeća.

Došli smo da kažemo i pokažemo kako ne zaboravljamo užase što su ovdje počinjeni.

I – napokon – došli smo da potvrdimo našu odlučnost da se nešto slično nikada ne ponovi – ni ovdje, ni bilo gdje.

Upravo ovo posljednje – da se više nikada ne ponovi – ponekad izgleda, u svijetu u kojemu živimo, kao uzaludan, pa i isprazan zavjet. Jer, ponavlja se. I mi smo, na prostoru bivše Jugoslavije, u ratovima u kojima se zajednička država raspala, bili suočeni s etničkim čišćenjima, ratnim zločinima i genocidom.

No, to nas ne smije obeshrabriti.

Upravo suprotno: to nam mora biti dodatni poticaj da ne posustanemo u borbi za svijet ravnopravnosti, uzajamne tolerancije, uvažavanja različitosti, za svijet mira i sigurnosti za sve.

Da bismo tu borbu mogli uspješno voditi, da bismo u njoj mogli imati uspjeha, mi najprije moramo stvoriti uvjete u kojima se istina o onome što se događalo, i to o svemu što se događalo, neće sakrivati. Mi se s istinom moramo suočiti i moramo se s njom trajno suočavati – iz dana u dan. Ne zato, što bismo mi, današnja generacija, bili odgovorni za ono što se ovdje događalo prije više od 60 godina, nego zato da oni koji bi tako nešto mogli pokušati ponoviti, u svojim zločinačkim naumima ne uspiju.

Jasenovac je bio poprište i genocida, i holokausta, i ratnih zločina.

U Jasenovcu su, sukladno politici što ju je vodio zločinački ustaški režim, Židovi bili ubijani zato što su Židovi, Srbi – zato što su Srbi, Romi – zato što su Romi. I to samo zato. A ubijani su i Hrvati koji se s takvom politikom nisu mogli, ni htjeli složiti.

I danas ću ponoviti: ubijani su Hrvati, ne zato što su bili neprijatelji hrvatske države, nego zato što su bili protivnici zločinačke politike koja se vodila pod plaštem hrvatskoga imena.

Pravi zastupnici hrvatstva nisu bili oni koji su zločine naređivali i provodili, nego oni koji su se protiv zločina i zločinaca borili.

Čast hrvatskoga naroda u tim su danima spasili antifašistički borci i na tome im vječno moramo biti zahvalni.

Reći ću i ovo: i na antifašističkoj strani našlo se

pojedinaца i skupina koji su se okaljali zločinima. To valja priznati. Ali, zločin nikada nije bio politika antifašističkog pokreta. S druge strane, oni koji su ubijali ovdje, u Jasenovcu, ali i u brojnim drugim logorima i gubilištima u tzv. Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, ti su ubojice i zločinci provodili sustavnu i proklamiranu politiku. Tu razliku nikada ne smijemo ispustiti iz vida.

Naša je dužnost da mlade generacije s time upoznajemo. Naša je dužnost da ih upozoravamo na pogubnost ideja fašizma i nacizma, na apsolutnu neprihvatljivost ma i najmanjih natruha diskriminacije i segregacije na rasnoj, nacionalnoj, vjerskoj ili bilo kojoj drugoj osnovi. Ako gradimo civiliziranu i demokratsku zajednicu, a to jest naš cilj, onda moramo znati da u društvo zemalja privrženih demokraciji i zasnovanih na standardima svojstvenim modernoj civilizaciji, nikada nećemo ući koketirajući s ustaštvom, nacizmom ili fašizmom. Ponavljam: nikada.

Zato moramo učiniti sve, kako bi se razbile bile kakve nedoumice oko karaktera režima odgovornoga za užase počinjene u Jasenovcu. Moramo se izboriti za istinu u školskim knjigama, u znanstvenim raspravama, ali i ovdje – na poprištu zločina.

Jasenovac nije muzej, a najmanje je bilo koji muzej. Stoga ga se tako ne može ni tretirati. Jasenovac je, reći ću još jednom, poprište zločina. Oni koji ovamo dolaze i koji će dolaziti u godinama što su pred nama, moraju se upravo ovdje suočiti sa svom strahotom i politike koja je stvorila Jasenovac, i samoga Jasenovca.

Zločin se ne može prikazati na lijep i ugodan način. Ali se mora prikazati. Ako se ljude ubijalo samo zbog njihove nacionalne, rasne ili vjerske pripadnosti, onda to svakome posjetitelju Jasenovca mora biti jasno. Ako se ovdje događao i holokaust, i genocid, i ratni zločin, onda i to svakome posjetitelju mora biti jasno. A ako se nedužne, ponavljam: nedužne ljude ubijalo upravo na patološki način, ako su zločinci u svojim krvavim orgijama čak još i uživali, onda i to svakome posjetitelju mora biti jasno.

Jer, to je istina.

Mi se zbog te istine sramimo, ali mi je ne skrivamo. Zločini drugih, bilo kojih i bilo kada, ne mogu niti umanjiti, niti poništiti zločine počinjene na našoj strani.

Zločinci i žrtve imaju nacionalnost, zločin je nema. Svaki zločin zaslužuje osudu i kaznu, a svaka žrtva ima pravo da je se sjećamo i da joj odamo počast.

Danas i ovdje sjećamo se svih znanih i neznanih koji su ovdje patili i koji su pobijeni. Sjećamo se i onih koji su potražili spas u proboju iz logora u posljednjim danima rata. Svima odajemo dužnu počast.

Kao predsjednik Republike, odajem tu počast u ime demokratske Hrvatske, zasnovane na antifašističkim vrijednostima i tradicijama, u ime Hrvatske koja zna koji su njezini korijeni i gdje je njezina budućnost.”

(Govor predsjednika SR Hrvatske, Stipe Mesića, na komemoraciji u Jasenovcu, 30. april 2006)

Forma protiv suštine

PIŠE: SANJA VUKČEVIĆ

Europski sud za ljudska prava u Strazburu, odlukom u slučaju Zadrance Krstine Blečić obeshrabrio je tisuće izbjeglica iz Hrvatske kojima je ratnih godina, osobito u velikim hrvatskim gradovima, oduzeto stanarsko pravo. Slučaj Blečić poput bombe odjeknuo je u Hrvatskoj, ali i u međunarodnoj javnosti. Toj osamdesetogodišnjoj umirovljenici i hrvatskoj državljanki crnogorskog porijekla, Veliko vijeće Europskog suda za ljudska prava proglasilo se nenadležnim u predmetu njene tužbe protiv države Hrvatske od koje je tražila povrat stanarskog prava na stan u Zadru kojeg je napustila ratne godine 1991, i u koji joj je onemogućen povratak. Krstina Blečić od tada živi kod kćeri u Italiji.

Njen odvjetnik Toni Vukičević razočaran je ovom sudskom odlukom jer sud nije ušao u odlučivanje o materiji koja je vrlo aktualna i koja mori tisuće ljudi na ovim područjima. No, hoće li ova odluka imati snagu presedana i znači li to da se drugi koji čekaju da njihov predmet dođe pred Europski sud već sada mogu oprostiti od bilo kakve nade? Vukičević o tome kaže:

“Ona je sigurno presedan, a osnovni razlog tome je činjenica što je zahtjev stranke odbijen iz procesnih razloga, jer je Sud stao čvrsto na stanovištu da bi nemogućnost raspravljanja o meritumu stvari, ležala u činjenici da su se svi događaji dogodili prije momenta ratifikacije Europske konvencije o ljudskim pravima u studenome 1997. godine”.

Vesna Piljuci, kći Krstine Blečić koja živi u Rimu, do rata je redovito ljeti dolazila majci u posjet u Zadar.

“1991, moj suprug nije htio čuti da dolazimo u Zadar na ljeto i onda smo rekli mami da dođe k nama. Mama je s koferom ljetne robe došla k meni u Rim i tu ostala. Pokušavali smo na sve načine, kad smo čuli da su ljudi poslije tri mjeseca ušli u mamin stan, da je transportiramo. Telefonirali smo u stan i taj čovjek je rekao mami: ‘Gospođo, kad god hoćete dođite, stan je vaš’. Međutim, nakon 15 dana, taj čovjek je, kada je mama ponovo nazvala, rekao kako ne treba dolaziti jer je on dobio rješenje da je to sad njegov stan”, kaže Vesna Piljuci o tome kako joj je majka Krstina Blečić postala prisilna Rimljanka.

Prije godinu i po dana prvostupansko Malo vijeće suda u Strazburu je dalo za pravo hrvatskoj državi koja je oduzela Krstini Blečić stanarsko pravo, ocjenjujući da

“eskalacija oružanog sukoba ne opravdava napuštanje grada, jer je ta situacija jednako pogodila sve građane”. Tu tezu dovodi u sumnju splitski odvjetnik Jadran Frančeski koji se bavi sličnim slučajevima.

“Sud se vjerojatno rukovodio činjenicom da su pred zakonom svi jednaki. Međutim, faktično, jesu li svi bili jednaki u to vrijeme, teško je kazati. To je bio period kada se ulazilo u stanove na nasilan način i pod određenom prijetnjom”, kaže Frančeski.

Za cijelu priču o Krstini Blečić nije nebitno to što je ona crnogorske nacionalnosti. Saborski zastupnik srpske manjine Milorad Pupovac o tome kaže:

“23.000 otkaza stanarskih prava od strane sudova u toku ratnih godina, od toga samo 4700 u Zagrebu, pokazuje da to nije normalno stanje, da su se ljudi u okolnostima rata iz razloga osjećaja nesigurnosti, ugroženosti njihovog doma, morali skloniti, kao što su, uostalom, to radili i brojni Hrvati u drugim sredinama, ali njima to stanarsko pravo nije uskraćivano po istom zakonu, po istoj normi i po istoj logici. Sudovi su zapravo samo, kad već država nije mogla jamčiti ljudima fizičku i sigurnost u domu, dodatno oduzimali ono što zbog ratnih okolnosti nisu mogli uživati, a to je miran život u svojem domu. Iz tih razloga će se nastaviti traženje rješenja za problematiku stanarskih prava i od strane međunarodnih organizacija i od strane organizacija Srba u Republici Hrvatskoj, jer je to jedna od elementarnih pretpostavki za povratak ljudi. Ako im se oduzme mogućnost da se vrate u svoje, naprosto je pitanje kako i na koji način se onda uopće mogu vraćati, ističe Pupovac.

Stanarsko pravo je Krstini Blečić formalno bilo oduzeto zato što u njemu nije boravila šest mjeseci, kako je to tadašnji zakon regulirao. Sama gospođa Blečić tvrdi da su drugi prekršili zakon, a ne ona.

“U svim hrvatskim očitovanjima kroz cijelo suđenje, oni su se smo vadili na član 99. Zakona o stambenim odnosima, da sam ga prekršila, jer nisam nakon šest mjeseci došla iz Italije. Međutim, to je netočno zbog toga što su oni nakon tri mjeseca i 10 dana dali rješenje Marinku Fraki da useli u moj stan. Dakle, oni su prekršili taj član 99, a ne ja. I to je bilo glavno uporište da mi oduzmu stanarsko pravo, a kada je to pravo oduzeto, oduzeto mi je sve što sam imala u mom domu, moja osobna imovina, sve što smo stekli moj pokojni muž i ja. Ostao mi je samo jedan kofer s kojim sam došla u Italiju”, kaže Krstina Blečić.

“I to bi bio meritum ovog slučaja, ali drugostupanjsko Veliko vijeće Europskog suda za ljudska prava nije o njemu raspravljalo - ono se proglasilo nenadležnim većinom glasova. Jedanaest sudaca je bilo za takovu odluku, a šestorica protiv. Tako je presuda ostala nepotpuna u definiranju obveza Hrvatske prema bivšim nositeljima stanarskog prava”, kažu u Međunarodnom komitetu za ljudska prava iz Sarajeva koji je prvi reagirao na stav suda u Strazburu. U ovaj slučaj je bio uključen i savjetnik tog komiteta Masimo Morati.

“Mi smo očekivali da Sud uđe u meritum stvari, ali je

izabrao put izvan (*way out*). Nisu htjeli ući u meritum, jer su shvatili da je to vruć krompir, da je to teško pitanje, ocjenjuje Morati.

Sud se proglasio nenadležnim zato što je Hrvatska Europsku konvenciju o ljudskim pravima potpisala tek 1997. godine, a događaji iz žalbe su se zbili prije tog vremena. Predsjednik Hrvatskog helsinškog odbora Žarko Puhovski o tome kaže:

“To jasno pokazuje doktrinarni stav Suda da se oni time ne mogu i ne trebaju baviti i upućuje one koji su puni jugonostalgije na to da Jugoslavija nikada nije ratificirala neke od bitnih konvencija za zaštitu ljudskih prava. Po mom sudu, jedino je pitanje može li se politički, da ne kažem moralnim pritiskom postići nešto da država shvati sebe kao odgovornu za te stvari i poduzme nešto da pomogne tim ljudima, ali osobno ne vjerujem da je to nešto što možemo očekivati”, pesimističan je Puhovski.

Odvjetnik Krstine Blečić, Toni Vukičević, smatra da je Sud trebao ući u meritum ovog slučaja, jer se radi o kontinuiranom kršenju ljudskih prava, što jest započelo 1991. godine, ali je i nastavljeno poslije 1997, kad je Hrvatska ratificirala Europsku konvenciju. Vukičević podsjeća i da je Županijski sud u Zadru bio presudio u korist Krstine Blečić, ali je tu presudu kasnije oborio Vrhovni sud RH.

“Svakako da smo apostrofirali tu jednu nejednakost tretiranja od strane naših pravosudnih tijela, međutim, i tu postoje intrigantni momenti, ne samo na nivou Europskog suda u tom predmetu, nego i na nivou domaćih sudova. S jedne strane, imamo odluku Županijskog suda u Zadru, a radi se o sucima koji su u to vrijeme živjeli pod ratnim režimom u Zadru, koji su otvoreno kazali da su uvjeti života bili takvi da je jednostavno bilo opravdano da neki građani nisu mogli biti u Zadru. Ne zaboravimo, gospođa Blečić se zatekla u Italiji, te da je postojala blokada zbog koje se nije mogla vratiti. Zadarski suci su to jasno kazali, a suci Vrhovnog suda, dakle suci koji žive u Zagrebu i koji na svojoj koži nisu mogli osjetiti rat, usprotivili su se tome stavu i zauzeli stanovište da je sustav funkcionirao u to vrijeme i da je svaki građanin u tom momentu u Zadru bio izjednačen, te da nije bilo razloga da gospođa boravi izvan onog roka od 6 mjeseci koje je zakon propisao izvan svog stana. Na taj su način oni jednostavno preinačili odluku Županijskog suda u Zadru koja je išla njoj u korist. Dakle, već na tom nacionalnom nivou vidimo jednu disharmoniju u pogledu stava, a normalno je i da se Europski sud priklonio pravilu koje kaže da je država bolje pozicionirana da procijeni neke činjenice, nego sam sud. Zbog toga Europski sud ne prakticira ulaziti u meritum, nego taj dio honorira na način kako je domaći sud utvrdio. Iznimno je ako nisu neki veliki propusti”, tvrdi Vukičević.

Ovdje je važno napomenuti da je Europski sud imao u svojoj praksi odluke gdje je naglasio da, ukoliko su kršenja prava nastupila prije ratifikacije, a ona se kontinuirano nastavljaju i nakon momenta ratifikacije, da se u tom

slučaju može izvršiti razmatranje zahtjeva.

Krstina Blečić je bila prva od onih koji su tijekom rata izgubili stanarsko pravo i koja je sa svojim žalbama stigla do Strazbura. Unatoč tome, stanovnica zadarske ulice Miroslava Krleže, do daljnjeg će nastaviti svoje petnaestogodišnje gostovanje u rimskom domu svoje kćeri. Kći Krstine Blečić, Vesna je ogorčena stavom suda u Strazbru:

“Apsolutno je Strazbur ovdje podbacio. Sada nećemo govoriti o Hrvatskoj. Imali su mogućnosti da naprave presudu kako treba, imali su sve dokumente o onome što se dešavalo, crno na bijelo. Oni to nisu uzeli u obzir, a imamo osjećaj da to uopće nije ni došlo do ljudi koji su trebali to čitati. Jer, nije moguće da se takva presuda donese na bazi dokumenata koje su imali”.

Je li pravosuđe, ne i pravda, reklo svoje kad je u pitanju sudbina Krstine Blečić, pitali smo odvjetnika Vukičevića.

“To je, nažalost, stvar o kojoj mi više ne možemo raspravljati pred Europskim sudom. Eventualno možemo razmišljati o nekakvim drugim pravnim institutima. U ovom momentu su to instituti na međunarodnom nivou, a jedini preostali je iniciranje postupka pred Vijećem za ljudska prava Ujedinjenih naroda čije su odluke više deklaratorne i političke naravi, ali ne i obvezujuće, a gospođi Blečić ne mogu uspostaviti situaciju koju je ona htjela, kaže Vukičević.

Dvadeset i tri tisuće ljudi, odnosno obitelji, poput Krstine Blečić, po hrvatskim zakonima nemaju pravo povratka u stan u kojem su živjeli. Mnogi su bezuspješno pokušali ostvariti svoja prava sudskim putem. Dubrovački odvjetnik Vlaho Mujo:

“Kroz dosadašnju praksu, odluke sudova u Hrvatskoj, a u zadnje vrijeme i inozemnih sudova, odnosno Europskog suda za ljudska prava u Strazburu, pokazalo se da sama činjenica, da su se na ovom području odvijale ratne operacije i da su oni napustili svoje stanove za vrijeme rata, nije opravdan razlog zbog kojega oni nisu kroz taj zakonom određeni period prebivali u svojim stanovima. Dakle, nama kao odvjetnicima i njihovim punomoćnicima, preostaje jedino provjeriti da li je u tome postupku učinjena neka postupovna povreda koja bi onda za svoju posljedicu imala nezakonitost same odluke otkaza stanarskog prava. Ukoliko je taj postupak proveden korektno i u skladu sa zakonom, onda su šanse osoba koje su na takav način izgubile stanarsko pravo nikakve”, tvrdi Mujo.

No, ljudi koji ne mogu vratiti stanarska prava imaju pravo na povratak u Hrvatsku, odnosno mogli su tražiti dodjelu drugog stana u najam ili građevni materijal za gradnju kuće. To je zatražilo gotovo 10.000 izbjeglica. Državni tajnik u Ministarstvu mora, turizma, prometa i razvitka Damir Špančić, kaže da njihov povratak neće uslijediti tako brzo, već bi trebao biti završen u slijedeće tri do četiri godine. Povratak je spor, ali ipak brži od pravde za Krstinu Blečić.

Borbina borba

PIŠE: IVAN MRĐEN

Povodom dvadesetogodišnjice dolaska
S. Marinkovića za glodura ovog dnevnika

U ponedjeljak 19. juna ove godine navršice se tačno dve decenije od dana kad je Predsedništvo Savezne konferencije Socijalističkog saveza radnog naroda Jugoslavije imenovalo Stanislava Stašu Marinkovića za glavnog i odgovornog urednika lista "Borba". "Borba" je u to vreme štampana u 19.000 primeraka, od čega je najveći broj primeraka odlazio u kasarne JNA i na adrese državnih i društveno-političkih institucija i živela je od dotacija iz saveznog budžeta i internih dotacija u okviru tada jedinstvene NIGRO "Borba". Pet godina kasnije "Borba", uz laskava priznanja "List godine 1987." i "List istine", prvi put u svojoj istoriji uspeva da dve godine zaredom (1991. i 1992.) živi od sopstvenih prihoda, a tiraž od 135.000 primeraka posle događaja od 9. marta 1991. godine ostaće zapamćen kao normalna posledica uređivačke orijentacije i profesionalne hrabrosti ekipe koju je okupio i vodio Staša Marinković.

Gotovo je sasvim izvesno da u (sadašnjoj) "Borbi" koja, opet bez uticaja, tiraža i ikakve perspektive, odbrojava poslednje dane - neće imati ni volje, ni snage da vidnije i značajnije obeleže ovaj datum. Pitanje je u kojoj meri će to učiniti i mnogobrojni samozvani baštinici i naslednici Marinkovićeve novinarske filozofije u listovima koji su sada prisutni na tržištu štampe, ali i u oba novinarska udruženja, iako je u Udruženju novinara Srbije bio prvi dobitnik nagrade "Dimitrije Davidović", a u Nezavisnom udruženju novinara Srbije više od polovina članova radila je u njegovoj "Borbi" ili listovima koji su nastali pod značajnim uticajem ljudi koji su se u tom periodu, krajem osamdesetih godina prošlog veka, okupili na drugom spratu zgrade broj 7, na tadašnjem Trgu Marksa i Engelsa. Najmanje bilo kakvo adekvatno podsećanje i vrednovanje značaja tadašnje Marinkovićeve borbe u "Borbi" treba očekivati od aktuelne vlasti u Srbiji, iako bi se većini sadašnjih lidera i njihovim strankama strpljivim istraživanjem njihovog političkog delovanja mogao naći period kad ih, jednostavno rečeno, nigde ne bi bilo da nije bilo prostora koji su dobijali u "Borbi", kako oni lično, tako i način razmišljanja i politička orijentacija koja se godinama podvodila pod jalovu i nedelotvornu sintagmu "opozicija u Srbiji".

"Borba" je te 1986. godine bila savezno glasilo i opstanak Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije bio je jedan od temeljaca njenog postojanja, pa bi se, iz tog ugla gledano, danas kad se približava raspad i partljaka njenih poslednjih ostataka (ovaj tekst napisan je dvadesetak dana pre referenduma o nezavisnosti Crne Gore, zakazanog za 21. maj 2006. godine) moglo postaviti pitanje njene uspešnosti: nema Jugoslavije, nema Saveza komunista i ostalih društveno-političkih organizacija, bratstvo i jedinstvo nestalo je u krvavom piru nacionalističkih strasti i rata, nema samoupravljanja, nema društvene svojine, nema udruženog rada, zaboravljena je nesvrstana spoljna politika... Drugim rečima, nije ostao ni kamen na kamenu od onoga za šta su se zalagali pisci čuvenih komentara na drugoj strani Marinkovićeve "Borbe", pa bi dežurne cepidlake mogle da pitaju zbog čega bi se sada, 20 godina kasnije, bilo ko u Srbiji mogao osećati prozvanim ako zaboravi ili jednostavno zabašuri spomenuti datum iz biografije Stanislava Marinkovića.

Apsurdno je, međutim, baš to što živimo u vremenu i u sredini gde se ponovo objektivno i konstruktivno sagledavanje političkih i društvenih zbivanja gura na marginu i kad je sve više onih kojima nikako ne bi odgovaralo da se i samim podsećanjem na značaj i ulogu koju je Marinkovićeve "Borba" imala krajem osamdesetih i početkom devedesetih godina prošlog veka pokrene neka nova energija i jače nego ikad u ovim dvehiljaditim postave pitanja vizije i strategije, političkih formata i sposobnosti, te objektivne odgovornosti elita i pojedinaca... Upravo na način na

koji se to moglo i kako se to negovalo na stranicama tadašnje "Borbe".

Iako taj period "Borbinog" delovanja zaista zaslužuje mnogo više od bilo kakvog prigodničarstva (u šta, ruku na srce, spadaju i ovi redovi), iako njen značaj, uticaj i posledice treba posmatrati u znatno širim koordinatama, pa bi u tom smislu trebalo organizovati čitava istraživanja i ozbiljne naučne rasprave, iako smo već istakli da ne treba gajiti nadu da će se bilo ko ozbiljnije time pozabaviti – potreba za tom vrstom društvenog samosagledavanja se ne može trajno ignorisati.

"Mi smo otvorili stranice 'Borbe' umnijim glavama iz cele zemlje. Mislim da nema novina koje se mogu pohvaliti sa više priloga koje su napisali umetnici, književnici, političari, naučnici i novinari od neospornog jugoslovenskog autoriteta. Sada je toliko mnogo onih koji pišu u 'Borbi' da se postavlja problem selekcije" - rekao je Stanislav Marinković u jednom intervjuu početkom 1988. godine i dodao da je "Borba" stekla "poverenje u našoj javnosti zbog političkog poštenja, jer se nije vezivala za pojedince ili za grupe, za ovu ili onu sredinu".

Činjenica da je "Borba" imala redakciju u Beogradu i da je, po raspadu prethodne Jugoslavije, nastavila da deluje prevashodno u Srbiji, te da su tragovi njenog angažmana imali najveće posledice po srpsku političku scenu i ovdašnje novinarstvo, godinama je opterećivala i taj period "Borbine" istorije i realno sagledavanje doprinosa Stanislava Marinkovića i njegovih saradnika i sledbenika floskulom o "antisprskoj politici". Krajem osamdesetih to je bilo zbog korektnog iznošenja stavova političke i intelektualne elite iz svih tadašnjih republika i pokrajina nasuprot uniformisanog i neprincipijelnog delovanja "republičkih glasila", početkom devedesetih zbog dosledne antiratne orijentacije nasuprot ratnohuškačke kamarile u svim ostalim beogradskim dnevnim listovima, kasnije - zbog prostora koji je ustupan opozicionim gledištima i ličnostima... Taj kontinuitet je grubo presečen početkom 1995. godine, ali se "zaraza" proširila u više novih dnevnih listova, u kojima su dominantnu reč imali upravo "borbaši".

Kad je u proleće 1998. godine, pripremajući teren za "konačno rešenje kosovskog pitanja" i famozni Šešeljev zakon o javnom informisanju, režim Slobodana Miloševića počeo da saslušava urednike neposlušnih listova, jer su koristili izraz "Albanci", a ne "šiptarski teroristi" svih pet privedenih glavnih i odgovornih urednika (iz "Naše borbe", "Danasa", "Blica", "Demokratije" i "Dnevnog telegrafa") bili su nekadašnji urednici i novinari Marinkovićeve "Borbe". Pritisak na njih nije pojačan zbog pojedinih izraza, nego zbog činjenice da je tih pet listova u tom trenutku prvi put imalo veći ukupan tiraž nego prorežimski dnevni listovi ("Politika", "Ekspres politika", "Večernje novosti", crvena "Borba" i novosadski "Dnevnik"). Sa

takvom konstelacijom snaga nije se moglo u "boj na Kosovu" i inačenje sa celim svetom, pa je uz pomoć Šešeljevog zakona i brutalnom silom, uključujući i ubistvo vlasnika i urednika "Dnevnog telegrada" Slavka Ćuruvije i gušenje njegovih novina (a pre toga i "Naše borbe" i "Demokratije") zadat jedan od najtežih udaraca promarinkovićevskoj profesionalnoj novinarskoj orijentaciji. Peti oktobar 2000. godine dočekali su samo "Danas", "Blic" i "Glas javnosti" u gotovo nemogućim uslovima za rad i normalno štampanje, ali i oni sa Marinkovićevim ljudima na čelu i urednicima i najboljim novinarima koji su stasali u njegovoj "Borbi".

Taj neprocenjivi i neizbrisivi trag koji je Stanislav Marinković ostavio u srpskom novinarstvu uočio je i Miloš Mišović u intervjuu za "Blic News" početkom 2000. godine: "Stašino najznačajnije delo je reforma nekadašnje 'Borbe'. Da je to bio pravi potez može se zaključiti iz tužne sudbine tog lista. Od tih pozitivnih gena iz njegove 'Borbe' izrodilo se čitavo jato listova koji se sa većom ili manjom upornošću bore da objektivna informacija stigne do čitalaca."

Sam Marinković je, prilikom primanja nagrade "Dimitrije Davidović", ovako okarakterisao ono što je on u tom periodu učinio u "Borbi" i za "Borbu": "Nekoliko je uređivačkih novina, koje su 'Borbu' učinile savremenom novinom. Pre svih, ističem naše opredeljenje da istinito, nepristrasno, precizno, pravovremeno i objektivno informišemo čitaoce o svemu što se dešava u svetu. Ali i u zemlji, kako nakon čitanja 'Borbe' ne bi morao da uzima druge novine ili da od tri lista sastavlja celinu onoga što se desilo u Jugoslaviji. Dalje, 'Borba' je odustala od onih komentara uopštenog tipa, nastojeći da serioznim komentarima rasvetli stvari iz više uglova i da govoreći otvoreno, koncizno i sveobuhvatno ukaže i na dalji razvoj događaja i na moguća rešenja."

Mnogi misle da danas nema dnevnih novina u Srbiji čiji bi urednici mogli da na ovaj način, bez ostatka (ali i bez "vađenja" tipa "drukčija su vremena" i "tržište danas traži nešto drugo") ocene sopstveno uređivanje, što dodatno pojačava argumentaciju da bi bilo izuzetno korisno iz više uglova, otvoreno, koncizno i sveobuhvatno sagledati ulogu i značaj Marinkovićeve 'Borbe' u istoriji, ne samo ovdašnjeg novinarstva, već i čitavog društva. Stanislav Marinković je umro 26. decembra 1989. godine i od tada mu svi koji su sa njim radili i koji su se u svom radu na bilo koji način pozivali na taj period njegove "Borbe" svakim danom sve više duguju.

Novi Pazar: Politički košmar

PIŠE: SAFETA BIŠEVAC

Građani desetak mesta u Srbiji poslednjih meseci imali su priliku da se izjašnjavaju o opozivu predsednika svojih opština. Referendum o opozivu po pravilu je pokretala većina odbornika u skupštini lokalne samouprave nezadovoljna radom predsednika opštine, ili vođena jednostavnom željom da svog "čovaka" smesti u fotelju gradonačelnika. U nekim slučajevima opoziv je uspeo, u drugim nije, a građani Novog Pazara 14. maja trebalo bi da se izjasne o svom predsedniku opštine Sulejmanu Ugljaninu, lideru Stranke demokratske akcije i koalicije Lista za Sandžak. Za razliku od ranijih slučajeva koji su uglavnom prolazili mirno, raspisivanje referenduma o opozivu predsednika opštine Novi Pazar, izazvao je niz reakcija i komplikovanje ionako složene situacije u ovom gradu.

NOVOPAZARSKI KOŠMAR: Nekoliko dana po raspisivanju referenduma, Vlada Srbije, na predlog Ministarstva za lokalnu samoupravu i državnu upravu, raspustila je Skupštinu opštine i uvela privremene mere. Usledilo je bacanje Molotovljevog koktela na sedište Sandžačke demokratske partije i eksplozije kašikara ispred zgrade opštine i kuće Fevzije Murića, predsednika Stranke za Sandžak. Počinioci još nisu otkriveni, a tamošnje partije međusobno se optužuju za izazivanje napetosti i destabilizaciju prilika. Ovi nemili događaji podsetili su javnost i na kampanju za lokalne izbore 2004. godine u Novom Pazaru kada su u oruzanom sukobu pristalica Sulejmana Ugljanina i Rasima Ljajića ranjene dve osobe. Jedan od ranjenih, penzionisani prosvetni radnik, sada je u invalidskim kolicima.

Aktuelni novopazarski politički košmar traje od poslednjih lokalnih izbora održanih u septembru 2004. godine. Ugljanin je tada izabran za predsednika opštine, ali je njegova "Lista za Sandžak" osvojila 21 odborničko mesto čime je izgubila većinu u opštinskoj Skupštini. Preostalih 26 odbornika SDP Rasima Ljajića, Stranke za Sandžak, Srpskog demokratskog saveza i Srpske radikalne stranke formiraju novu opštinsku vlast, koju Ugljanin ne priznaje, kao ni odluke Skupštine opštine. Pat pozicija je dovela do blokade funkcionisanja opštine, Ugljanin i većina u SO nikako nisu mogli da uspostave komunikaciju, a najveće žrtve postali su radnici javnih preduzeća koji mesecima nisu primali plate, jer Ugljanin nije hteo da potpiše nalog za isplatu. A on nije potpisivao jer ne priznaje rukovodstva preduzeća koje je postavila tadašnja SO.

Višemesečno natezanje trebalo je da preseče odluka SO na kojoj je 25 odbornika SDP, SZS i SRS prihvatilo

inicijativu za pokretanje opoziva Ugljanina. U inicijativi za opoziv oni su tvrdili da Sulejman Ugljanin ometa rad javnih preduzeća, da protivzakonitim delovanjem narušava rad lokalne samouprave, a budžetska inspekcija je utvrdila da je u Novom Pazaru od 2000. godine, otkako je na čelu opštine, nenamenski utrošeno 12 miliona eura; Ugljaninova Lista za Sandžak uzvratila je kontraudarom i od Ministarstva za državnu upravu i lokalnu samoupravu zatražila raspuštanje SO Novi Pazar i uvođenje privremenih mera. Kao razlog su naveli to da budžet opštine nije usvojen u zakonskom roku koji je istekao 31. marta, da SO nije ispoštovala raniju presudu Ustavnog suda i da su usvojili niz nezakonitih odluka. Skupština opštine Novi Pazar usvojila je, međutim, budžet 24. marta, ali Ugljanin tu odluku ne priznaje jer on nije sazvao sednicu Opštinskog veća, niti potpisao predlog budžeta.

Na sednici održanoj uoči praznika, Vlada je imenovala Privremeno veće u koje su ušla tri predstavnika Liste za Sandžak i po jedan iz DSS i Nove Srbije. Očekuje se da Privremeno veće preduzme prve korake, među kojima je i izbor nove opštinske izborne komisije koja bi trebalo da se stara o referendumu za opoziv predsednika opštine Sulejmana Ugljanina i organizuje prevremene izbore za lokalni parlament, koji bi trebalo da budu održani za tri meseca. Pitanje je da li će referendum biti, tačnije da li će biti poštenog izjašnjavanja građana. Predsednik Stranke za Sandžak Fevzija Murić izjavio je da će njegova partija bojkotovati referendum ukoliko Privremeno veće, kako se očekuje, ukine sve odluke prošlih lokalnih vlasti i promeni opštinsku izbornu komisiju. Rasim Ljajić je nešto umereniji. "Referenduma će biti ako budu ispoštovani osnovni uslovi. Minimum ispod koga nećemo ići je da sastav opštinske izborne komisije odgovara glasovima osvojenim na izborima, što znači da odgovara sastavu raspuštene Skupštine opštine", kaže Ljajić.

BITKA ZA CRNU GORU: Iako je Vlada odluku o privremenim merama obrazlagala nezakonitim odlukama SO, Ugljaninovi protivnici u tome vide političku pozadinu. Rasim Ljajić smatra da je uvođenje prinudne uprave politički motivisana odluka "dela Vlade" čiji opstanak zavisi i od podrške dva Ugljaninova poslanika, ali i zbog mišljenja da bi Ugljanin mogao da motiviše crnogorske Bošnjake da glasaju za zajedničku državu. Budućnost zajedničke države Srbije i Crne Gore pitanje je oko koga su podeljeni Bošnjaci u dve republike. Dok je ogromna većina Bošnjaka u srbijanskom delu Sandžaka bezrezervno za opstanak državne zajednice, njihovi sunarodnici u Crnoj Gori listom su za nezavisnost te republike. To se može tumačiti i uspehom koji je Milo Đukanović imao u privlačenju bošnjačkih birača, ali i dalje prisutnom rezervom prema politici zvaničnog Beograda.

Lider DPS i crnogorski premijer Milo Đukanović se među prvima distancirao od politike Slobodana Milosevića, čime je stekao simpatije Bošnjaka, koji su mu "oprostili" greške sa početka političke karijere.

Njihovu naklonost zadržao je sve do sada, insistiranjem na građanskoj orijentaciji DPS i uključivanjem Bošnjaka u najviše partijske organe. Na taj način potpuno je marginalizovao SDA, koja se podelila na više stranaka. Za izborne uspehe Mila Đukanovića i DPS, glasovi Bošnjaka, koji u Crnoj Gori čine 15 odsto populacije, bili su presudni na mnogim izborima. Nacionalne partije Bošnjaka na poslednjim izborima doživele su debakl, a među crnogorskim Bošnjacima bitniji politički uticaj nemaju ni Novi Pazar ni politički lideri među sandžackim Bošnjacima.

“Želje su jedno, a mogućnosti drugo. Ja i moja stranka, kao i ostale partije u srbijanskom delu Sandžaka smo za opstanak SCG, ali mi nemamo nikakav uticaj

Što izgubiš na izborima, Vlada ti vrati

Odlukom Vlade Srbije o uvođenju privremenih mera u Novom Pazaru i u Sjenici, Sulejman Ugljanin je uspeo da povrati vlast svoje koalicije Lista za Sandžak u ove dve opštine gde je većinu u opštinskim parlamentima izgubio na lokalnim izborima, u septembru 2004. godine. Na istim izborima, SDA je u većinski bošnjačkim opštinama, samo u Tutinu zabeležila potpuni uspeh osvajanjem i mesta predsednika opštine i većine u lokalnom parlamentu.

U Novom Pazaru je rezultat SDA bio polovičan jer je izgubljena većina u lokalnom parlamentu, mada je Ugljanin u drugom krugu porazio kandidata Ljajićeve SDP za predsednika opštine. Za razliku od novopazarskog, sjenički slučaj je potpuno čist. Predsednik opštine je Esad Zornić iz SDP, Skupština opštine nije usvojila budžet, te privremene mere automatski slede. U Sjenici je lokalnu vlast najpre pokušala da formira Lista za Sandžak uz podršku Narodnog pokreta Sandžaka Džemaila Suljevića, ali je koalicija brzo propala. Nije bio uspešan ni kasniji pokušaj SDP da sjenička lokalna vlast profunkcioniše.

među crnogorskim Bošnjacima, koji su uglavnom za nezavisnost Crne Gore. Ugljaninova koalicija je na poslednjim izborima u Crnoj Gori osvojila 0,7 odsto glasova. Kakav on onda ima uticaj među crnogorskim Bošnjacima”, primetio je Ljajić, koji je ubeđen da će ovaj potez Vlade i ono malo Bošnjaka u Crnoj Gori koji su za opstanak SCG opredeliti da glasaju za nezavisnu Crnu Goru. U Listi za Sandžak očigledno smatraju da mogu nešto da učine, te njihovi predstavnici revnosno obilaze Crnu Goru i ubeđuju Bošnjake da glasaju za zajedničku državu kako u Sandžaku ne bi nikla državna granica.

KOALICIONI KAPACITET DSS: DSS je prošle jeseni potpisala koalicioni sporazum sa Ugljaninom i za sada su vrlo zadovoljni saradnjom. Potpisivanju sporazuma o koaliciji “slučajno” je prethodila odluka dva poslanika SDP Nebojše Čovića da povuku podršku Vladi Srbije.

U DSS su se “setili” da Ugljanin ima takođe dva poslanika, koji su ubrzo napustili poslanički klub DS i počeli da podržavaju vladu Vojislava Koštunice. Ovim sporazumom Ugljanin je od nepoželjnog sagovornika, separatiste i ekstremiste u viđenju DSS postao faktor mira i stabilnosti, ali i očuvanja zajedničke države. Generalni sekretar Liste za Sandžak Nermin Bejtović i ostali funkcioneri Ugljaninove koalicije tvrde da je “u Sandžaku u poslednjih godinu dana uloženo više nego u proteklih 15 godina, jasno je da je Koštuničina vlada demokratski orijentisana i zainteresovana za nas”, te je zato i razumljiva koalicija Ugljanin-Koštunica.

U odnosu prema bošnjačkim strankama došao je do izražaja široki koalicioni kapacitet DSS, što im, u ovom slučaju, znatno komplikuje situaciju. Osim zvanične koalicije sa Ugljaninom, Koštuničina DSS je, donedavno bila u dobrim odnosima i sa Ljajićem i njegovom strankom. Ljajić je na Koštuničino insistiranje ostao ministar za ljudska i manjinska prava, a dva odbornika DSS do polovine prošle godine podržavali su većinu u novopazarskoj SO predvođenu Ljajićevom strankom. Sadašnji premijer Srbije nije krio da ceni “smisao za interes države koji ima Ljajić”, ali, kada je zatrebalo pokazao je zavidan nivo pragmatizma, pa se priklonio Ugljaninu.

Mada u DSS tvrde da žele saradnju sa oba sandžacka politicara, to nije moguće. Iako nisu kumovi, Ljajićevo i Ugljaninovo političko neprijateljstvo može se porediti jedino sa gotovo mitskim sukobom Vuka Draškovića i Vojislava Ssešelja. Položaj DSS ne olakšava ni potpuno različit odnos javnosti Srbije prema nesumnjivo vodećim političkim predstavnicima Bošnjaka. Kako nekom simpatizeru DSS, seljaku iz okoline Ljiga ili profesoru iz Beograda, objasniti odluku vrha njegove stranke da stane na stranu Ugljanina, koga dobar deo srpske javnosti, zasluženo ili ne, i dalje vidi kao separatistu, naspram Ljajića koji ima imidž “dobrog momka”, koji u interesu države radi i poslove kojih se prosečni srpski političari gade?

Na ovaj način Vlada se direktno umešala u unutarbošnjačke političke sporove, od čega su se naknadno ogradili Miroslav Labus i Mladen Dinkić. Ono što se desilo u Novom Pazaru, poslužilo je pojedinim političkim predstavnicima Albanaca iz Preševa da zaključe da, “ono što su uradili Rasimu” pokazuje da zvanični Beograd nije iskren u nameri da etničke manjine uključi u državne institucije već da će ih (zlo)upotrebiti po potrebi. Ova odluka Vlade uticaće i na opredeljenje bošnjačkih birača. Kratkoročno Ugljanin je zabeležio važnu pobjedu u sukobu sa Ljajićem, ali dugoročno je teško prognozirati. Ako se sutra Bošnjaci budu izjašnjavali između Ugljanina čiji je koalicioni partner Koštunica i Ljajića koji se približava Tadiću, šanse lidera SDP nisu male. A različite kalkulacije pokazuju da bez partija manjina buduća Vlada Srbije neće biti lako sastavljena.

Kikinda: Povratak Panonskog mora i SPS

PIŠE: GORDANA PERUNOVIĆ FIJAT

I treća žrtva u Kikindi *pala* je posle suviše bliskog susreta sa policijom: Mihalj Kaločanj, 28 godina, ostao je bez slezine pošto ga je policijska patrola prebila. Unutrašnji organi bili su mu u takvom stanju da su kikindski hirurzi morali da odstrane slezinu. Na stranu sad detalji, da li je Kaločanj učestvovao u tuči, ili samo pozvao policiju da interveniše kad je tuča već počela, i koliko je učesnika bilo, i ko je kriv, i da li je uopšte neko kriv, ili se samo tako desilo, a naročito ne zalazeći u pitanje, ko je prvi počeo, ali jedan donedavno potpuno zdrav momak od 28 godina više nije ni fizički isti onaj koji je bio pre susreta sa policijom. Prvi je organima reda (i straha) podlegao Zdravko Trivan, koji je od batina umro; drugi je bio Robert Vaštag, koji se usudio da javnosti pokaže svoje fotografije sa modricama posle prebijanja, i, evo, još jedan je povređen. Mihalj Kaločanj je ostao bez slezine, a kikindski SUP bez još jednog od načelnika, koje nam, eto, svaki čas smenjuju, jer se uvek desi ovakva neka nezgoda, uvek neko od građana bude povređen, policijskim kolima ili pendrecima, čak toliko da *ostane mrtav*, pa onda cela varoš uzdiše po kafanama i kancelarijama, žaleći smenjene, otpuštene, ponekad, ali samo ponekad, čak i pritvorene policajce, “onako fine ljude”, koji samo imaju tu lošu sreću da (citirajući) “u svom poslu vide svašta, kako tu čovek da se ne iznervira”, itd., niko da se seti da mi bedni poreski obveznici izdržavamo i plaćamo tu istu policiju da bi čuvala našu sićušnu sigurnost i još sićušniju imovinu, a ne da bi mlatila obične građane, koji imaju još i tu lošu sreću da budu nezaposleni kao Kaločanj, na primer. Čak i oni koji su *skočili da protestuju* posle smrti Zdravka Trivana nisu se osobito glasno javili kad je Kaločanj povređen, i priča o tome obišla sve dnevne medije, da bi ubrzo umukla, ugušena pod teretom novih šokova koje kikindska stvarnost tako svakodevno i tako neizbežno nudi. Povodom ovog slučaja smenjeno je 12 visokih policijskih oficira i mnogo više pozornika, a da li će se nešto izmeniti u kontaktu policije i građana, tja, ne znamo, ne može niko da tvrdi. Ozbiljna, hrabra, dosledna analiza rada institucija – sa svim kritikama koje bi takvoj analizi *neminovno pripadale* – nezamisliva je u Kikindi danas, upravo kao u Miloševićevo doba, ili u neka još davnija doba kad se znalo ko koga sme da kritikuje.

Radikali koji sa SPS vrše pravu stvarnu vlast u gradu nisu se osobito angažovali povodom slučajeva u policiji, imali su važnija posla, jer je, prema rečima Tome Nikolića, koji je nedavno gostovao ovde, “u Kikindi na delu radikalsko čudo, kao i u svim gradovima gde su radikali na vlasti”. Da je čudo, vidimo: grad odavno nije gore izgledao. Naročito čudo predstavljali su autobusi, ukupno njih sedam, koje je lokalna vlast dobila na dar od

bratske radikalske novosadske vlasti. Gledam autobuse, poznati mi nešto, izgleda da su to upravo oni mastodonti i krntije kojima sam se u toku svojih studentskih dana vozila po Novom Sadu, ha, *nedavno*, pre jedva nekih tričavih četvrt veka. Autobuse je inače novosadska gradska vlast otpisala, namenila za otpad ili reciklažu, pošto su u pitanju pravi krševi, a onda se predomislila, pa ih poklonila Kikindi. Pravo čudo. Ali, zato nam ne manjka tribina patriotske sadržine i drugih dešavanja. U Domu omladine organizovana je škola slikanja ikona (zlatnom bojom, prema starim vizantijskim kanonima, da se razumemo), škola origamija (?!), škola trbušnog plesa (?!), škola hebrejskog jezika, škola za male manekene (mislim, stvarno, male – predškolskog uzrasta), organizuju se tribine o stradanjima Srba, tribine o tome kako prepoznati da vam je dete narkoman, koncerti duhovne muzike i hor, jedino se ne organizuju sadržaji koji bi bili zanimljivi omladini, kao, na primer, koncerti muzike koju omladina sluša. Zato omladine u Dom omladine uglavnom *i ne ulazi*: tamo dolaze roditelji sa malom decom koja učestvuju u aktivnostima za malu decu, i samo je nejasno zašto se ustanova i dalje zove “Dom omladine”. Premda se ni mala deca nisu baš najbolje provela: onomad, “Pozdrav proleću”, manifestacija koju Dom organizuje uz učešće velikog broja dece iz zabavišta i nižih razreda osnovnih škola, zakazana je za jedan datum krajem marta. Trebalo je da deca igraju balet i folklorne igre na trgu ispred Doma omladine, a istovremeno je osmišljena, na istoj lokaciji, i *trka malih beba u brzom puzanju!* Divno, sjajno, *ah, so herzlich*, jedino nije jasno kakve veze imaju bebe brzopuzači sa ulogom Doma omladine, osim, možda, kao budući korisnici; ali, ne lezi, vražje, upravo tog dana udarila je takva kiša i hladnoća, da je manifestacija morala da bude otkazana. I upravo tu leži zec, to jest sva esencija besmisla: organizatori i organizatorice jedva su se, teška srca, odlučili/odlučile da decu poštede manifestacije po hladnoći! Da se nisu pobunili poneki roditelji, već siti ovako ambicioznih projekata, genijalno zamišljenih u ambijentu gde se deca *neminovno prehladuju*, možda bi “Pozdrav proleću” i bio održan onako i onda kako je, o strahote, planiran. Scena za pamćenje: dečica igraju na trgu u centru grada, red folklor, red baleta, na dečici lake narodne nošnje i svilene baletske haljinice, kiša pljušti, kao što je padala još danima pre i posle termina za manifestaciju, vetar duva, dan hladan da bubašvabu ne isteraš napolje, tamo na potpuno mokrom tepisonu bebe puze, koja će brže, okolo cvokoću majke, bake i poneki otac ili nastavnik, dok organizatori i direktorka radikalka bodre učesnike. Stvarno scena za pamćenje, i za večnu sramotu svima nama koji to nismo sprečili, da pukom srećom ipak nije otkazano.

Otkazana je, onomad, i akcija velikog čišćenja grada pod parolom “Zelena kikindsko proleće” u organizaciji SRS. A baš je lepo zamišljena, za 15. april. Onda se neko u opštini – 14. aprila! – setio da je 15. april za pravoslavce Vrbica, a za katolike i protestante – Velika subota, uoči

Uskrša, 16. aprila, pa je veliko čišćenje brzom brzinom otkazano, o čemu su odmah, superbrzo, obavješteni i mediji koji su akciju već najavili. Ostale akcije velikog čišćenja, koje su radikalni organizovali maltene, pa svake subote okupile su uglavnom njihovo članstvo i podmladak, a pokušaj da se kao radna snaga iskoriste omladinci iz kikindskih NVO bedno je propao.

“Mi smo i do sada pokazali da ne učestvujemo ni na jednoj akciji koja ima političku pozadinu, tako smo odbili da učestvujemo u nekim čišćenjima grada koja organizuju političke stranke, kao onomad kad su radikalni od nas tražili da čistimo groblja u Kikindi. Prvo građansko udruženje “Staro jezero”, “Kikindska inicijativa mladih”, đачki parlemanti u školama i drugi naši saradnici tako ne zamišljaju ekologiju u jednom gradu. Takođe, najavljujem veliku akciju u kojoj će se preispitati odluka da se upravo u Kikindi napravi jedan vojvodanski otpad

Ko je kome “in”

Dan posle radikalnog skupa o Haškom tribunalu i planetarnoj istini u Kikindi, grad je osvanuo oblepljen sasvim novim, još po užasu neviđenim plakatima: crna pozadina, a iz nje se izdvaja beli kroki lika Ratka Mladića. Na plakatu jedna reč, velikim upadljivim slovima, “Srbin”. Slova s, r i b su ispisana ćirilicom, “in” je na latinici. Vidi se ko je kome “in”.

za šest opština. Naš stav po tom pitanju je jasan: nikako i nikada takav jedan otpad u najzagađenijoj opštini u Banatu, pogotovo što očekujemo da uskoro uđemo u EU, čime će ovaj proctor biti otvoren za sav otpad u okruženju. Kikinda, koja već ima ogromne zagađivače ne može da podnese toliku količinu otpada koji se ne može preraditi, zato će se u ovu akciju uključiti mnogo više NVO”, kaže Mirko Babić, predsednik građanskog udruženja “Staro jezero”. Radikalni se nisu previše rastužili kad su videli da ne mogu da iskoriste NVO za čišćenje grada: jednostavno su posekli sve one bedne ostatke šume oko Kikinde, i to proglasili ekološkom akcijom. Smeće je naravno ostalo gde je i bilo, uprkos glasinama da komunalci primaju sasvim lepe plate, i novoj savremenoj automatskoj čistilici, mašini koju su radikalni nabavili i veoma su ponosni na nju. Ponosni su bili i kad su organizovali skup o Haškom tribunalu, u hotelu “Narvik” u Kikindi, sve sa učešćem Aleksandra Vučića i Jadranke Šešelj, uz promociju Šešeljeve knjige, i lokalna televizija je sve prenosila, samo je publike nešto bilo malo, osim onih koji rade u firmama gde su pretpostavljeni radikalni, pa su morali da dođu. A dok je mlaćena prazna politička slama, i grad i dalje tonuo u siromaštvo i afere, sasvim nevidljivo i nezapaženo događao se jedan mnogo opasniji proces, na koji su poneki odavno upozoravali. Uporedo sa poplavama, koje su ove godine ojadile Vojvodinu, u svim njenim delovima koje poplava nije pogodila, kao što je Kikinda, na primer, rasle su i rasle podzemne vode. Davno ukroćene, nikada

onesposobljene, one i dalje predstavljaju opasnost, jer je kanalska mreža, uređena još u doba Mrije Terezije i njenih potomaka, tokom poslednjih godina jednostavno ostavljena da se *sama snalazi*. Odvodni kanali ispred kuća u svim selima Banata – “jendeci”, kako se ovde kaže – zatrpani su, poravnavani, jer, izgleda, više nisu bili “po ukusu” stanovništva, nisu lepo izgledali, a njihova prava funkcija je zaboravljena! Zahvaljujući tome, mnoge ulice u Kikindi i selima “plivaju” posle svake jače kiše, jer voda nema kuda da ode, a kišne i ostale kanalizacije jednostavno ne mogu da iziđu na kraj sa tolikom vodom. Metaforički, a ponekad i sasvim realno, vidljivo, povampirilo se u ovim krajevima Panonsko more, vraćaju se davne vode i vodotokovi, onakvi kakvi su bili pre nego što se civilizacija obračunala sa njima.

“Uništiti smo šume, uništiti smo kanale koji su nas branili od močvara; nije čudo što se priroda sveti”, kaže rezignirano Siniša Jakonić, novinar, pisac i poštovatelj prirode. Samo, ovakvi apeli retko se čuju dok voda i bukvalno ne dođe do grla: imena dve ulice u Kikindi, “Gornja vodoplavna” i “Donja vodoplavna”, nisu data iz neke šale, nego zato što su bile sagrađene odmah “nuz vodu”, pa su, u slučaju bilo kakvog porasta reke ili močvara koje su kasnije ostale od reke – prve bivale poplavljene. Tu lekciju izgleda niko nije shvatio – lekciju o stalnoj opasnosti koja čas posla iskoristi neoprez ili samozadovoljstvo ljudi, da bi im se opet prikrala. Upravo kao što niko u svoje vreme nije shvatio da *ne treba više glasati za SPS i SRS* koji se sada sasvim komotno baškare na lokalnoj vlasti u Kikindi. Bila je to i ostala opasnost, samo je niko nije shvatao: od oktobra 2000. do izbora 2004. godine te snage su zaista delovale tako slabo i neorganizovano, da niko ne bi poverovao da će se u Kikindi, godinama važnom uporištu SPS, vratiti u *punom sjaju*. U međuvremenu, te snage su držale važne pozicije, kao što ih i sada drže na državnom nivou (ironija sudbine), a mali gradovi, baš kao i veliki, ostali su njihovi taoci. Jave se u Kikindi i drugi glasovi, eno, gostovali su i Teofil Pančić i Petar Luković i ekipa “Peščanika”, mediji i NVO objave po neko istraživanje ili protest, političke stranke koje čine opoziciju povuku po neki inventivan potez koji se onda danima prepričava u gradu (barem po nekoliko dana, da se razumemo), ali sve to zajedno nije dovoljno. “Imam utisak da se nalazimo na nekom ostrvu”, rekla je jednom Olga Zirojević, prilikom gostovanja u Kikindi, davnih devedesetih godina, kad je grad, posle pobeđe tadašnje opozicije, izgledao zaista kao *ostrvo nade* u neprijateljskom okruženju. Šta je ostalo od ostrva nade, ima li načina da se nekako opet okupe ta i takva ostrva, da nešto preduzmu, ili da potonu u političkoj poplavi, to ovde u Kikindi još uvek i dalje zavisi – *samo od nas*. Ili neki projekat koji će se suprotstaviti mraku, beznađu, daljem rušenju svih vrednosti, ili, obnavljanje lekcija *iz plivanja*. Trebaće nam, jer ovo nije prva poplava u kojoj smo morali da proplivamo.

Šansa za Zapadni Balkan

PIŠE: LJUBIŠA SEKULIĆ

Osnivanje regionalnih integracionih grupa (RIG) jedna je od najdubljih karakteristika savremenih međunarodnih odnosa. One su se sporadično pojavljivale u raznim delovima sveta, a Evropska unija (EU) predstavlja najuspešniji i najambiciozniji poduhvat te vrste. Međutim, do masovnog stvaranja ovih grupacija došlo je tek u drugoj polovini prošlog veka, a mnogi autori govore o njihovoj pravoj eksploziji: može se reći da nema države, od najveće do najmanje, koja se u jednoj, ili drugoj formi ne integriše sa svojim bližim i daljim susedima. Jedini izuzetak je region Zapadnog Balkana (ZB) koji u ovom procesu još ne učestvuje.

Treba, međutim, očekivati da će ova situacija biti prevaziđena jer je, nedavno, na inicijativu EU, u Bukureštu održan sastanak predsednika vlada osam zemalja na kome je odlučeno da se 31. maja počne sa pregovorima o uspostavljanju Zone slobodne trgovine (ZST) među zemljama učesnicama: Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Hrvatska, Makedonija, Moldavija, Rumunija, Srbija i Crna Gora. Predviđeno je da se pregovori okončaju do kraja decembra ove godine, a potom, posle ratifikacije, sporazum bi trebalo da stupi na snagu.

Do sastanka u Bukureštu nije došlo ni lako ni jednostavno. Kada je EU u januaru lansirala svoj dokument, nazvan "Zemlje Zapadnog Balkana na putu ka evropskoj integraciji", kojim je preporučeno osnivanje ZST, poziv je izgledao prihvatljiv svima kojima je bio upućen (zemlje bivše Jugoslavije, plus Albanija, minus Slovenija). Brzo se, međutim, ispostavilo da je Hrvatska oštro istupila protiv predloga, obrazlažući to stavom da ona nije zemlja Zapadnog Balkana, a čuli su se i glasovi da bi to moglo da uspori njeno pristupanje EU.

Da bi se problem prevazišao, na inicijativu Hrvatske, cela inicijativa je prebačena na CEPTA - Centralnoevropski sporazum o slobodnoj trgovini – zaključen još 1992. godine, između Poljske, Čehoslovačke i Mađarske, kome su kasnije pristupile još Slovenija, Bugarska, Rumunija, Hrvatska i Makedonija.

Za Hrvatsku je ova institucionalna forma bila prihvatljiva iako su, u suštini, uključene iste zemlje ZB, s obzirom da je precizirano da će Rumunija i Bugarska istupiti iz sporazuma krajem ove godine, kada bi trebalo da budu primljene u EU. Pregovori o ZST će biti organizovani u okvirima Pakta stabilnosti za jugoistočnu Evropu, uz punu podršku EU, čija su dva komesara (za proširenje i za trgovinu) učestvovali na sastanku u Bukureštu.

Ugovor o uspostavljanju ZST svakako predstavlja veoma pozitivan korak u ekonomskom povezivanju zemalja ovog regiona. Da je do toga došlo mnogo ranije, bilo bi još bolje za region.

Pregovori će biti oslonjeni na već zaključene bilateralne

ugovore između svih zemalja ZB, kojima su uspostavljene bilateralne ZST, ukupno 31 takav sporazum, koji su već u primeni. I oni su zaključeni na inicijativu EU, ali je karakteristično da se u Deklaraciji, koja je tim povodom usvojena nigde ne spominje da oni mogu da prerastu, ili da treba da prerastu u jednu jedinstveni ZST. Ovo je bio povod za kritike ovog projekta, uglavnom u smislu da su bilateralni sporazumi u spoljnoj trgovini relikv prošlosti i da se svi osnovni principi za koje se zalaže međunarodna zajednica u spoljnoj trgovini, mogu svesti na multilateralizam, liberalizaciju i nediskriminaciju. Sve ove konsideracije bile su posebno aktuelne zato što je u to vreme bilo dosta indikacija da EU ne podržava stvaranje jedne multilateralne zone ZST na Balkanu.

Iako je bilo uočljivo da bilateralne ZST samo komplikuju, a veoma malo doprinose razvoju spoljne trgovine, među zemljama učesnicama nije bilo predloga da se to stanje prevazilazi nekim multilateralnim aranžmanima. Tu se verovatno radilo o inerciji koja vlada u ovom regionu kada je reč o unapređenju saradnje. U poslednjoj deceniji prošlog veka, na primer, kada je osnovano osam međunarodnih organizacija za unapređenje saradnje u ovom regionu, samo jedna među njima bila je osnovana na predlog iz regiona. I tada i sada uglavnom se čekalo i čeka na inicijative, pre svega EU. Uzrok za to je, verovatno, nepoverenje koje još uvek vlada u regionu, izazvano ratnim razaranjima i konfliktima u vezi sa tim.

Zato je sada prava prilika da zemlje ZB što efikasnije priđu svim potrebnim radnjama, kako bi se, u prihvaćenom roku, zaključio sporazum o uspostavljanju ZST, jer je to najveća šansa da se krene ne samo u intenzivnu saradnju, već, što je mnogo važnije, u proces ekonomskog povezivanja svih zemalja regiona.

U dokumentu usvojenom u Bukureštu već je najavljeno da sporazum neće obuhvatiti samo uspostavljanje ZST, već, i harmonizaciju odredaba "moderne trgovinske politike", što uključuje pravila konkurencije, državne pomoći, javnih nabavki, zaštite intelektualne svojine, trgovine uslugama, kao i regulisanje onih pitanja iz drugih ekonomskih oblasti, koja su vezana za spoljnu trgovinu. Predviđeno je i donošenje pravila o poreklu robe, koja su od bitnog značaja za dobro funkcionisanje ZST.

Može se, takođe, predvideti da će tokom primene sporazuma o ZST dolaziti do deficitnih ili suficitnih situacija u pojedinim zemljama, pa nije isključeno da će se za te probleme pronalaziti nova sporazumna rešenja, kao što su omogućavanje transferabilnosti aktivnih trovinskih salda i slično. Može, takođe, doći do ugovaranja investicionih aranžmana, a i mnogih drugih, koja praksa bude zahtevala, u interesu svih zemalja učesnica u ZST.

Sve ovo ukazuje da osnivanje ZST nosi sa sobom mnoge elemente koje dosadašnja, uobičajena saradnja među zemljama ovog regiona nije imala. Otvaraju se dobre perspektive za postepenu ekonomsku integraciju celog područja, kao i mogućnost njegovog izrastanja u jedinstven ekonomski entitet.

Ovakve promene na ZB bi znatno doprinele njegovom bržem ekonomskom razvoju i bržem osposobljavanju za priključenje EU. Jer, bez obzira na razne političke i

slične promene, postizanje većeg stepena razvoja i na toj osnovi veće konkurentnosti privrede, jeste, ipak, jedan od najvažnijih preduslova ili kriterija za prijem novih zemalja u EU.

Ukoliko bi ovo područje jačalo kao ekonomski entitet vremenom bi došlo do harmonizacije ekonomskih politika i tokova u celom regionu. To bi doprinelo unapređenju pregovaračke pozicije ZB ne samo u periodu do njegovog učlanjenja u EU, već i posle toga, kada ceo region bude u sastavu EU. Kao jedan ekonomski entitet, ZB bi imao mnogo veću političku težinu u samoj EU što je već slučaj sa nekim grupama zemalja iz Skandinavije, Baltika i bivših članica CEPTA. Već smo imali prilike da vidimo da se neke manje zemlje članice EU povremeno sastaju kako bi zajednički štatile i unapređivale svoje interese u široj zajednici EU. Ovakvi pokušaji za uspostavljanje veće ravnoteže interesa ne ugrožavaju koherentnost i funkcionisanje EU kao celine, već, naprotiv, mogu doprinositi njenom učvršćenju, životvornosti i daljim koracima u integraciji. Iako nije sasvim uporedivo može se reći da se, na primer, redovni godišnji samiti između Francuske i Nemačke pokazuju veoma delotvornim, pa su čak dobili epitet lokomotive razvoja EU.

Svi ovi pozitivni aspekti inicijative EU za osnivanje ZST na ZB, praćeni su, međutim, nekim događanjima i interpretacijama, koje nisu ohrabrujuće za realizaciju celog projekta. Ima, naime, tumačenja da poduhvat ima za cilj odlaganje uključivanja zemalja ZB u EU, sve dok se ne reše neki problemi veoma značajni za njeno dalje funkcionisanje.

Posle neuspelog referenduma o ustavu EU u Francuskoj i Holandiji, došlo je do izvesne nedoumice, šta bi bilo umereno dalje činiti. U tom kontekstu, uz mnoge probleme koji stoje pred EU, izgleda da je najlakše bilo postaviti pitanje da li je uputno u relativno bliskoj budućnosti primati u članstvo nove zemlje. Neki misle da je, u ovoj fazi, iscrpljen apsorpcioni kapacitet EU i da još uvek nisu prevaziđeni problemi nastali nedavnim naglim proširenjem Unije sa deset novih zemalja članica. Takođe, ima mišljenja da EU treba u narednoj fazi da se koncentriše na rešavanje internih problema, a ne na svoje dalje proširenje. U tom pogledu, osim zemalja ZB, najčešće se spominju Rumunija i Bugarska, zatim Turska, i još neke zemlje, jer granice širenja još uvek nisu definisane. Zemlje ZB su u posebnom fokusu, najviše zato što je pre tri godine na samitu u Solunu njihova evropska budućnost bila garantovana.

Interesantno je da zvaničnici iz rukovodećih struktura EU, među kojima i komesar za proširenje, veoma uverljivo govore da se odluke Solunskog samita moraju poštovati i da se procedura za prijem zemalja ZB mora odvijati onako kako je predviđeno. Na istom stanovištu stoje i neke druge zemlje, a posebno Austrija, u svojstvu predsedavajućeg EU. Ima, međutim, i suprotnih stavova. Tako, pažljivi posmatrači primećuju da EU, na samitu u Salzburgu ove godine, nije donela zaključke o prijemu zemalja ZB, već samo izjavu i u tome vide izvesno distanciranje od odluka samita u Solunu. Tim pre, što je u međuvremenu, došlo do izjava mnogih državnika i funkcionera iz zemalja

članica EU koji otvoreno govore da za izvesno duže vreme treba da se odgodi, pre svega prijem zemalja ZB. Tako je na najvišem nivou u Nemačkoj rečeno da ovim zemljama umesto članstva treba ponuditi tzv. strateško partnerstvo. Francuski ministar spoljnih poslova je poručio da EU ne može beskonačno da se proširuje, da se mora stati i razmišljati o daljim planovima u tom pogledu a u međuvremenu se pozabaviti prevazilaženjem problema u sadašnjem sastavu EU. Jedan od zagovornika ulaska zemalja u EU, inače predsednik spoljno-političkog odbora Evropskog parlamenta, izjavio je jednom beogradskom dnevniku da zemlje ZB svakako imaju evropsku perspektivu, ali da treba, u isto vreme, uzeti u obzir apsorpcioni kapacitet same unije, koja se neće širiti sve dok se ne usvoji novi ustav. Kada će, međutim, slediti novi pokušaj sa ustavom, još uvek je teško predvideti, jer do sada ništa ozbiljnije nije učinjeno. Očekuje se da će se prve diskusije o tome obaviti na samitu EU u junu ove godine. Veoma je značajna odluka Evropskog parlamenta da se ove godine preduzmu odlučujući koraci za definisanje granica proširenja Unije i njenog apsorpcionog kapaciteta uopšte. Treba, najzad, spomenuti tumačenja, koja se čuju u krugovima EU, a prema kojima se dalje proširenje EU može odvijati isključivo na osnovu odluka samita EU u Madridu, tj. samo do ukupno 27 zemalja članica. To znači da bi do donošenja novog ustava samo Bugarska i Rumunija mogle postati nove članice EU.

Celokupna situacija u vezi sa poslednjim proširenjem Unije veoma je fluidna i nije uputno izvlačenje nekih pouzdanijih zaključaka. Bez obzira na podozrenja, pregovori zemalja ZB za prijem u EU nastavljaju se prema ranije utvrđenom planu i proceduri i u tom pogledu, se ne opažaju nikakvi obeshrabrujući znaci. Naravno, Srbija i Crna Gora imaju problem saradnje sa Tribunalom u Hagu i dok se ovaj tekst priprema nije poznato da li će se, kada i kako oni rešiti.

U celini, pada u oči da zvaničnici iz Komisije nastoje da svu aktivnost EU sprovede prema ranije donetim odlukama i to na što intenzivniji način. Pri tome, stiče se utisak da se mnogo ne razmišlja o problemima i posledicama koje je izazvao neuspeh referenduma. To se, verovatno, ostavlja vladama zemalja članica da čine i izgleda da je dalje proširenje EU za sada najaktuelnija otvorena tema.

Za Srbiju i Crnu Goru je veoma važno da njihov prijem ne bude ometan nekim vanrednim merama EU, iako se one ne mogu u potpunosti isključiti.

U nastupajućem periodu EU će teško moći da odlaže dalje oblikovanje nekih važnih segmenata, koji opredeljuju njeno ustrojstvo, sadržinu i institucionalne forme. To bi istovremeno značilo postepeni izlazak iz krize nastale odbacivanjem ustava i pripreme za usvajanje novog teksta tog neophodnog dokumenta. Srbija i Crna Gora, naravno, ne mogu uticati na ove aktivnosti. Ono što bi one mogle najkorisnije da čine, bilo bi da dalje sprovedu reforme i da bezrezervno podržavaju u učestvuju u pregovorima za uspostavljanje ZST na zapadnom Balkanu. ■

Savremena razmatranja

PIŠE: NENAD DAKOVIĆ

Iz mnoštva utisaka našeg zagađenog društvenog života, ovom zagađenju doprinosi i svojevrсна politika medija, a ne sami mediji, tako da je postojanje Centra za kulturnu dekontaminaciju veoma opravdano, pošto je veoma rašireno mnjenje o senzacionalizmu medija, kao da je ovaj ružni senzacionalizam sama njihova priroda a nije, pa se tako naklapa o nekakvoj "krivici medija", jer ja mislim da ovde nisu krivi mediji nego politika i upotreba medija, a možda je naš najvažniji medij upravo sociologija kao nekakva nauka ili logos o ovom društvenom okruženju koje je veoma zagađeno. Zato iz ovog mnoštva utisaka, koji nisu svi ekranižovani u poznatom "Utisku nedelje" izdvajam seriju predavanja u kojoj su priliku imali "mladi sociolozi" u beogradskom Domu omladine, da bi naša javnost bila obavještena o rezultatima njihovih istraživanja i o trenutnom stanju ovog teorijskog pogona i njegovoj upotrebi. Jer, naše društvo samo po sebi veoma je pogodno za istraživanja i to nije teško zaključiti, čak i ako se ne bavite sociologijom. E, da, prošlo je vreme Gurvičeve "sociologije" i mirnog akademskog života, ne mogu više da pronađem ni Koraćevu "Marksizam i savremena sociologija" koja je u vreme marksističkog internata bila udžbenik, iako to nije bio udžbenik nego solidna panorama socioloških ideja, koja nije dogmatizovala Marksa, već ga je stavljala u savremeni kontekst. Tako početak naše sociologije nije bio dogmatski nego rascepljen na dijalektički materijalizma i ovu praxis sociologiju. Pedesetih godina prošlog veka, kada je na Beogradskom univerzitetu konstituisana sociologija, kao zasebna naučna disciplina, vladalo je uverenje da je marksizam jedina stvarna društvena nauka, da je "sociologija" kao zapadna nauka buržoaska izmišljotina i ideloška opozicija vladajućem marksizmu. To vreme je prošlo. Ne znam da li se na sadašnjoj Katedri za sociologiju još uvek proučava marksizam, ili je ovo, nekada vladajuće učenje sasvim potisnuto iz nastave, kao da se više nikada neće vratiti. To ne znam, ali, eto, savremena sociologija se oslobođena od marksizma nalazi pred velikim zadacima društva u previranju, posle nesumnjivog sociocida poslednjih godina: rat, razaranja, društvena raslojavanja, velike migracije, u kojima stradaju ljudi, ali i njihove vrednosti i uverenja. Da li je naša sociologija u stanju da odgovori na ove društvene izazove, šta se promenilo od vremena marksizma i socijalističke izgradnje? Postoji li između društvenog kretanja i istraživanja koja ga prate nekakav paralelizam, prati li sociologija kretanja i pojave u ovoj uskomešanoj i uzavreloj društvenoj laboratoriji u kojoj se snalazi kako ko zna i ume. Ili, i ona beži negde u stranu, očekujući pogodan trenutak i distancu za svoja posmatranja i zaključke. Izgleda da je velika nelagoda naših istoričara i sociologa i uopšte, društvenih naučina i istraživača, pred brojnim društvenim previranjima, kao da ne postoji Ničeov nauk o "nesavremenim razmatranjima" i uopšte "radosnoj nauci". No, ja neu

biti tako strog kao Niče prema svojim savremenima i neću reći: "Bez smisla, bez cilja, bez sadržaja, jedno javno mišljenje...", ali je izazov koji ostavlja stvarni društveni život doista velik i možda nemoguć za neko teorijsko pokriće. Nedavno sam posmatrao jednog istoričara kako se muči da objasni pojave koje ga prestižu i ove prilagodi i obuhvati, ili ukroti u svoje "patriotske" mengele. I neću dalje o tome pošto je stvarnost doista ružna i samo njen mali deo možda ima nekog smisla. Ko zna da li je sociologija još uvek logos društvenog života, ili taj život nema nikakvu logiku. U svakom slučaju, ova predavanja, ili istraživanja mladih sociologa, pokazuju uočljivu razliku koja je, verujem, pozitivna u odnosu na vreme kada sam ja studirao sociologiju. Ta razlika je očigledna na prvi pogled. U pitanju su istraživanja na osnovu takozvanih društvenih uzoraka i anketa same društvene stvarnosti. Čini se da je teorija u drugom planu, da više ni nema "teorije" koja bi unapred odredila i kontrolisala zaključke ovih istraživanja. Ovaj "gubitak teorije" i pozitivizam je ono što savremenu sociologiju i kod nas razlikuje od filozofije koja je još uvek, bez obzira na postmoderna kretanja – teorijska disciplina na veliko, ali još uvek teorijski disciplinovano mišljenje. Ne kažem da je tako po mom ukusu, ali je tako. Imajući u vidu Ničeovu "distancu" i "patos" može se reći da su ova sociološka istraživanja posve savremena i neteorijska. Da je to jedno stanje, ovaj "gubitak teorije" koje daje obeležje savremenoj sociologiji uopšte, i drugim društvenim naukama. Dok smo nekada živeli u teoriji, sada smo potpuno uronjeni u društveni život, bez obzira na to koju ulogu obavljamo, da li radimo na nekoj benzinskoj pumpi, ili u nekom sociološkom institutu. Zato tako teško dolazimo do svojih teorijskih ubeđenja. Teorije su skrajnute u neku korpu iz koje ih pozajmljujemo prema potrebi i onda kada nam izgleda da je to prigodno. Da li je ova sloboda i odrešenost od teorije nešto pozitivno ostaje da se vidi. Da li je to "kraj sociološke teorije" i da li je to prednost sociologije u odnosu na filozofiju, koja deluje tako anahrono? To je pitanje. Da li je ovaj "teorijski nihilizam", ili nezainteresovanost nešto pozitivno, kao kad se ostaje pri dnevnom svetlu i opisuje ono što se vidi. Kako izaći iz ovog vrtloga, kao da to više nije pitanje, ili ono izlega odveć nesavremeno? Međutim, bez obzira na ova pitanja, dovoljan je pogled na teme kojima su se bavili mladi sociolozi da bi se uvideo njihov značaj. Tako je Jelena Pešić istraživala društvenu strukturu i pokretljivost, Ana Birešev sociološke aspekte dominacije, Srđan Barišić međureligijski dijalog u Beogradu, Dalibor Petrović društvene odnose na internetu, Ljubomir Maširević nasilje i film, Gazela Pudar nacionalizam u Srbiji devedesetih godina, a Isidora Jarić politiku i svakodnevni život iz ugla mladih, 1990-2006. Naša savremena sociologija oslobođena teorijskih dogmi ne ulepšava više stvarnost, sociologija se više ne uči, njena saznanja su informacije koje se pokazuju i proveravaju. Ona govori o sadašnjosti, a ne o budućnosti. Ona je ovo savremeno razmatranje, koje ne može bez kompjuterske obrade podataka, ali i jedna tužna, a ne "radosna nauka" koja uprkos svemu brani život. Jer, to pitanje: kako promeniti život – danas je sasvim odbačeno.

Sudska podrška nasilniku

PIŠE: BOJAN TONČIĆ

Jasmina Cvetković iz Velikog Trnjana kod Leskovca žrtva je zlostavljanja u porodici: nju je zverski u više navrata tukao bivši suprug Nebojša Antanasijević sa kojim iz braka, zaključenog 1989 – razvedenog 1998, ima dvoje dece. Antanasijević je, uprkos dokazima da je reč o zlostavljanju, presudom Opštinskog suda u Leskovcu kažnjen na samo pet meseci zatvora, uslovno na dve godine.

Presuda doneta 28. februara ove godine podseća na scenario za horor film; u presudi, naime, stoji da je Antanasijević kriv “što je u toku 2003. i 2004. u Velikom Trnjanu, u porodičnoj kući oštećene, upotrebom sile i ozbiljnom pretnjom da će napasti na život i telo, ugrožavao telesni i duševni integritet oštećene”. U dva navrata, Antanasijević je, po slovu presude, “nakon svađe udario oštećenu pesnicama po glavi i telu, stavio joj pištolj ispod grla, da bi joj nakon toga skinuo odeću, pretio da će joj nožem iseći dojke i drvetom udario po telu”.

“Lake telesne povrede”, kako je Veće Opštinskog suda u Leskovcu kojim je predsedavao Dejan Stamenković, okarakterisalo posledice zlostavljanja su “nagnječne povrede nosa, naprsnuće nosne kosti bez dislokacije, više manjih krvnih podliva na vratu, nagnječenja sa krvnim podlivom u predelu leve nadlaktice, nagnječenja sa krvnim podlivom u predelu leve butine, nagnječenja u predelu grudne kosti i ključne kosti”.

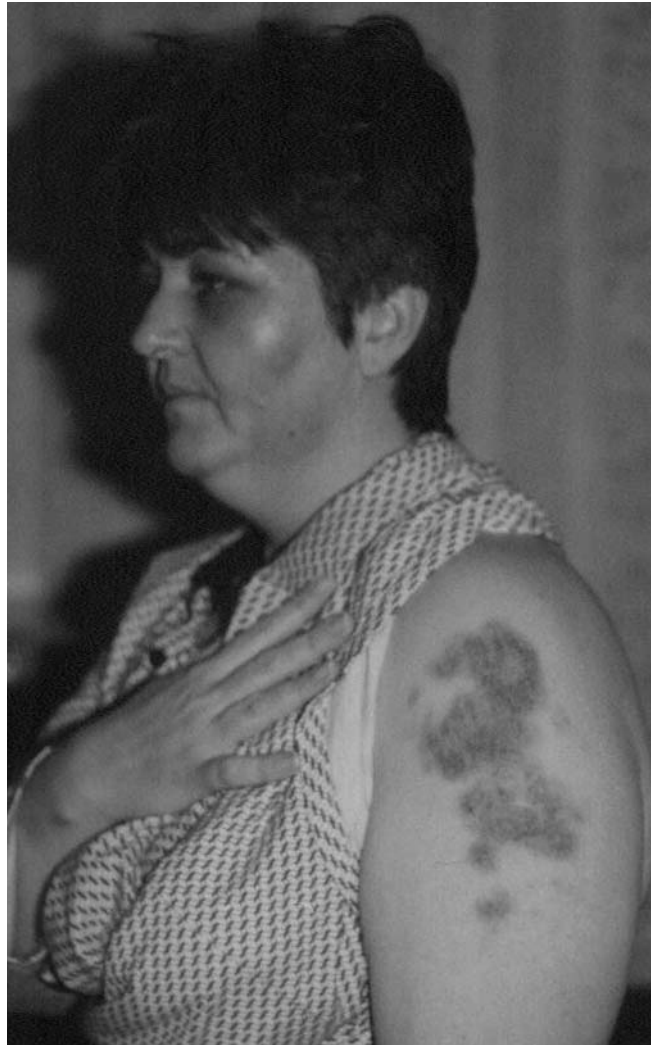
Na prvostepenu presudu Jasmina Cvetković je uložila žalbu. Nasilničko ponašanje Antanasijević je nastavio pretnjama žrtvi, njenom zastupniku Dragutinu Vidosavljeviću iz leskovačkog Odbora za ljudska prava i predsedniku Odbora Dobrosavu Nešiću.

“Ovakva kazna je ponižavajuća za žrtvu, nepravična je i smatram da se njome promovise nasilje u porodici”, kaže

Dragutin Vidosavljević. On u podnesku kojim zahteva da opštinski javni tužilac izjavi žalbu na prvostepenu odluku, naglašava da Sud nije na pravičan način procenio “činjenicu da je okrivljeni pokazao posebnu svirepost i bezobzirnost u izvršenju dela”, odnosno, “činjenicu da je krivično delo učinio sa direktnim umišljajem”.

“Tukao me i pre braka i dok sam bila u devetom mesecu trudnoće. Posle razvoda ostao je da živi u mojoj kući, proterao me, uzeo mi decu, iako su sudskom odlukom pripala meni. Pretivši mi pištoljem izbacio me iz kuće. Potpisao je sa mojim ocem ugovor o doživotnom izdržavanju”, kaže za Povelju Jasmina Cvetković.

Ona ističe da 15 meseci nije videla svoju decu. “Deca su pod velikim pritiskom oca, nazivaju me pogrđnim imenima kada ih čujem. Bivši suprug me proganja, promenila sam četiri adrese i uvek je uspevao da me pronade, dajući oglase i obećavajući nagradu. Navodno ukraden mu je automobil, a davao je opis i registarski broj automobila čoveka sa kojim živim. Zapaljen je taj automobil, pucano na kuću u kojoj smo podstanari, ja sumnjam da je on to uradio. Bez ikakve reakcije policije, zbog toga, kako sam čula, ima dobre veze u leskovačkom SUP”, kaže Jasmina Cvetković.

Predsednik Odbora za ljudska prava Leskovac Dobrosav Nešić naglašava da je u ovom slučaju Odboru neophodna pomoć ženskih nevladinih organizacija.

Dileme iz novog zakonika

“Reč je o problematici koja postaje aktuelna, nakon što je na snagu stupio Porodični zakon i Krivični zakonik koji daju mogućnost ženama žrtvama nasilja da prijavljuju slučajeve nasilja koje su godinama trpele i da zahtevaju adekvatnu zaštitu. Nosioci pravosudnih funkcija se, međutim, malo teže i sporo snalaze na tom terenu”, kaže Dragutin Vidosavljević.

Članom 194. Krivičnog zakonika predviđeno je da ugrožavanje telesnog integriteta, spokojstva ili duševnog stanja uz korišćenje oružja ili oruđa bude sankcionisano zatvorom od tri meseca do tri godine. “Zbog toga što je Krivični zakonik nedavno stupio na snagu kod nosilaca pravosudnih funkcija postoji dilema ko se sve smatra članom porodice. Zakon je jasan: članom porodice smatraju se i bivši supružnici i njihova deca, kao i roditelji bivših supružnika”, ističe Vidosavljević.

“Švaleracija”

“Policija je dolazila na naše pozive, ali kada vidi ko je u pitanju, odbija da vodi istragu. Pošto je čovek sa kojim živim bio policajac, ‘prijateljski’ su mu bivše kolege rekly da neće da se mešaju u ‘švaleraciju’. Poslali smo dokaze o napadu Ministarstvu unutrašnjih poslova a leskovački SUP im je rekao da nema nikakve podatke ni o jednom slučaju nasilja u porodici. U kontaktu sam sa Ministarstvom za ljudska prava, njima je Centar za socijalni rad rekao da se ne preporučuje da deca komuniciraju sa mnom, jer su posle razgovora ‘vidno uznemirena’”, kaže Jasmina Cvetković.

Tužilaštvo: Sačuvati brak

U žalbi Tužilaštva ističe se da prvostepeni sud “nije cenio društvenu opasnost ovog krivičnog dela”, odnosno stepen krivične odgovornosti, način izvršenja i posledice. Tužilaštvo smatra da je dat preveliki značaj olakšavajućim okolnostima i da se presudom “ne može postići svrha kažnjavanja”.

Opštinski javni tužilac Ljubiša Nikolić kaže da Tužilaštvo razgovara sa svakom žrtvom nasilja u porodici, a da se često dešava da žrtve odustaju od krivičnog gonjenja počilaca, izgovarajući se pomirenjem sa nasilnikom “zbog dece”.

“Mi nastojimo da sačuvamo brak. Postoje dva pristupa pravnika ovom problemu, neke kolege smatraju da nasilnika treba krivično goniti bez obzira na svedočenje žrtve, da treba uzeti u obzir svedočenja komšija, ljudi iz neposredne okoline. Neke kolege sa dugogodišnjim iskustvom, a to je i moje mišljenje, smatraju da treba sačuvati brak i odustati od gonjenja”.

“Mi ćemo zastupati žrtvu, ali trebalo bi da reaguju NVO koje se bave zaštitom žrtava nasilja u porodici. Da upozore predsednika Opštinskog suda na dalekosežne posledice presude koja podsticajno deluje na ovakve odluke. Povrede koje smo videli kod Jasmine Cvetković i njeno stanje šokantni su”, kaže Nešić.

Čuvari bogomolja

PIŠE: OLGA ZIROJEVIĆ

Treba istaći da još u vreme vladavine cara Dušana postoje manastirski čuvari. Tako je u Dušanovoj hrisovulji manastiru Sv. Arhandela kod Prizrena bilo određeno nekoliko sela da čuvaju manastir kako naredi iguman i da prate igumana kad god pođe na put.

U vreme turske vladavine među hrišćanskim nosiocima vlasti, u prvom redu kneževima, treba tražiti zaštitnike crkava i manastira. Tako je 1583. godine Jovan Hrabren branio od muslimana imanje manastira Žitomišljica.

Slično manastiru Svete Katarine na Sinaju, koji se pozivao na ahdnamu (*Schutzbrief*) samog proroka Muhameda - u suštini jedan ne naročito uspeli falsifikat (uprkos tome bio je od velike koristi sinaistima) - i u Bosni se, zbog opasnosti od turskih nasrtaja na hrišćanska imanja, rano javila potreba da se imenom sultana Mehmeda Osvajača i njegovim povlasticama brane lični i crkveni posedi.

Kada je reč o zaštiti crkava i manastira odnosno njihovih imanja, ona je, najzad, stizala, kako to potvrđuju mnogobrojni turski zvanični dokumenti, i od strane nosilaca vlasti, počevši od kadija, pa do samih sultana. Sačuvani dokumenti, naročito oni iz arhiva Fojničkog samostana (u Bosni), to nedvosmisleno potvrđuju. Obračanje turskim vlastima za nadoknadu zbog pretrpljene štete, učinjene od strane domaćeg muslimanskog stanovništva, uobičajeni je postupak i njemu su pribegavala sva oštećena lica, grupno ili pojedinačno. Zanimljivi su i indikativni posebno oni dokumenti koje monasima izdaju turske vlasti na njihovo traženje, a u cilju zaštite od eventualnih nasrtaja na same manastire, manastirska imanja ili njihove živote. Nije redak ni slučaj da su pripadnici jedne hrišćanske vere tražili od turskih vlasti zaštitu od druge vere (katolici od pravoslavaca).

Pored plaćenih čuvara manastira, koji su se po potrebi mogli iznajmljivati, na području Metohije i Drenice javlja se i posebna vrsta čuvara - poznate manastirske vojvode. Narodna tradicija pamti čuvare manastira Pečke patrijaršije, Dečana i Deviča. Vojvode treba da

su čuvale i crkvu sv. Vrača u Vračevima, manastir Sokolicu kod Kosovske Mitrovice, Sopoćane, pećinsku crkvu u štavičkom selu Paljevu i manastir sv. Petra Koriškog u Crnoj reci. Na pojavu ovih čuvara odnosno vojvoda (alb. *vojvodat e kišes* ili *vojvodat e manastirve*) uticale su, smatra se u znatnoj meri, odredbe Kanuna Leke Dukadina. Ovaj Kanun obavezuje, naime, svaku parohiju, barjak ili fis da se brine o bezbednosti crkve, njenog imanja i samog naroda. Jer "crkva nema ognja ni mača", drugim rečima, nema čime da se brani. Protiv prestupnika propisuju se vrlo oštre kazne. Fis ili selo odabrali bi pojedine, kako se tada govorilo, arbanaške porodice da budu vojvodske kuće. Vojvodu su zatim predstavljali igumanu manastira, a taj izbor obično su potvrđivale i turske vlasti. Vojvoda je bio obavezan da, u ime fisa ili sela, i uz njihovu pomoć, brani manastir po cenu života. Ovo zvanje je obično bilo nasledno, to znači vojvoda je uvek bio iz iste kuće, sve dok ga ne bi fis ili selo opozvali i odredili drugog. Vojvoda je pratio i igumana kada je ovaj poslom kuda putovao, dočekivao ili pratio goste koji su dolazili na crkvenu svetkovinu, ili se s nje vraćali. Čuvao je čak i letinu na manastirskim imanjima ako je ona bila ugrožena. U slučaju opasnosti od nekog napada na manastir ili njegovu imovinu, vojvoda je pozivao i svoje saplemenike da mu dođu u pomoć. Tako su 1878. godine Dečani bili u opasnosti od ozlojeđenih Arbanasa, tada proteranih iz Toplice, pa je dečanski vojvoda pozvao svoje saplemenike da mu pomognu ako bude trebalo da se manastir brani. Pominju se i konkretni slučajevi da su vojvode, čuvajući tako tuđe bogomolje, imali od svojih sunarodnika ne samo prekora i neprilika, već su ponekad čak i stradali na toj dužnosti. Zna se i za slučaj iz 1906. godine kada je na poziv manastirskog vojvode došao u Patrijaršiju veći broj naoružanih Rugovaca da je, ako bude trebalo, brane. Saznajemo i da su Rugovci, zbog toga što je njihov suseljanin čuvao Patrijaršiju, imali pravo da noće u manastirskim konacima "jer se nekako smatralo da je Patrijaršija pod zaštitom, ne samo vojvode, Rugovca, već i *rugovskog barjaka*". Za obavezu čuvanja vojvode su od manastira bile ne samo plaćane, već su kasnije (posle 1918) dobijali zahvalnice, odlikovanja ili penzije.

Zna se da je Pečku patrijaršiju čuvala porodica Žuja Rugove iz sela Štupelja (koja vodi poreklo od Klimenata, koji su pre prelaska na islam bili katolici)). U ovoj porodici nabrajaju pet generacija koje su obavljale ovu službu. U vreme Drugog svetskog rata vojvoda Patrijaršije bio je mladi Ram Kaplan (posle rata neko vreme i predsednik opštine u Rugovi). Dečane je čuvala porodica Saliha Ruste, a Devič porodica Behrama Vojvode, iz susednog sela Lauše (po jednom predanju ova porodica je srpskog porekla).

Opet po narodnom predanju prve i konkretne čuvare nekog manastira treba da je odredio jedan od skadarskih vezira. Budući da su se neki od njih odmetali od centralne vlasti u Carigradu, ovo bi tumačenje moglo biti i prihvatljivo jer bi takvim postupkom vezir pridobijao

raju za svoju politiku.

"Zatim - kaže dalje naš poznati etnolog Mirko Barjaktarović - u pokušaju da se objasni ustanova manastirskih čuvara i ovako se razmišlja: Čuvar manastira jednostavno je plaćeni čovek. Čuvajući manastir i njegovu imovinu vojvoda je, ustvari, branio i čuvao svoje lične interese. Ali, on je za taj, i baš takav posao dobijao na ugledu u društvu. On je za to obično imao i podršku svoje zajednice. Zato je on zaista mogao i predano da brani manastir, jer radeći to, on je, ustvari, vršio časnu dužnost i u svoje, i u ime svoje zajednice". "Postojanje manastirskih vojvoda u Kosovsko-metohijskoj oblasti - smatra Mark Krsasnci - "proizvod je psihologije arbanaških gorštackih plemenika, njihovo specifično shvatanje časti, poštenja i junaštva, održavanje date reči, poštovanje odredaba Kanuna Leke Dukadina, kao i kult patrijarhalnog čoveka prema svakoj bogomolji. Dakako" - nastavlja potom - "tome treba dodati i dovitljivost manastirskih starešina, koji su umeli da pridobiju za sebe susedne Arbanase, iz čije sredine su ponikle manastirske vojvode. Zahvaljujući uglavnom tome, danas imamo neoštećene pomenute kulturno-istorijske spomenike u Kosovsko-metohijskoj oblasti, iako su preko njih prešli veoma burni vekovi, puni opasnosti po njihov opstanak".

Čuvari i zaštitnici crkava i manastira bili su, najzad, i hajduci. Oni su tu, po potrebi, nalazili i sklonište u slučaju nevolje.

Iz razloga koji nije teško odgonetnuti, crkve su često bile meta napada, u prvom redu muslimana, ali, ne retko, i žrtve pohlepe hrišćana; dok seljaci nanose štete manastirskim imanjima, hajduci napadaju na same crkve i manastire.

Literatura:

S. Novaković, *Crkvene vojvode*, Godišnjica Nikole Čupića, XI, Beograd, 1889.

M. Krasnići, *Manastirske vojvode*, Glasnik Muzeja Kosova i Metohije, III, Priština, 1956.

O. Zirojević, *Crkve i manastiri na području Pečke patrijaršije do 1683. godine*, Beograd, 1984.

M. Barjaktarović, *Čuvari tuđih bogomolja (manastirske vojvode)*, Novopazarski zbornik, 20, 1996.

Povodom stalnih napada "patriota" na nevladine organizacije

PIŠE: RADE VUKOSAV

"Patriotima" je, za sve naše nedaće uvek neko drugi kriv, a ne njihov doprinos u kreiranju katastrofalno pogrešne politike od strane naših režima, koja nas je dovela do ove bede i košmara, iz koga se ne vidi povoljan izlaz. Posebno su se okomili na nevladine organizacije (NVO) koje neprekidno ukazuju na greške i insistiraju na istini i katarzi. Smetaju im Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji i Fond za humanitarno pravo.

Politika čiji osnovni interes nije istina, a to je politika naše političke elite – na gubitku je, što mnogi kod nas neće da vide, neće da znaju, nego uporno plasiraju propagandne neistine i demagogiju kao "državni i nacionalni interes", u njihovoj težnji za nemogućom Srbijom: homogenom, unitarnom i proširenom sa "svim Srbima u jednoj državi", kakvu su naši nacionalisti vizirali i povelili, što je uzrokovalo katastrofalni fijasko sa nesagledivim posledicama na unutrašnjem i međunarodnom planu. Zbog posledica Miloševićeve militantne populističke politike, čiji su mitinzi zastrašili i uznemirili susede Hrvate, Bošnjake i druge, te ratova sa počinjenim masovnim zločinima u naše ime, Srbija se nalazi u dosad nezapamćenoj konfuziji i nezavidnom međunarodnom položaju. Samozvane patriote to vide okrenuto naglavačke, držeći se toga kao pijan plota. Ko im ukaže na greške, etiketiraju ga kao izdajnika, plaćenika... Korumpirano rukovodstvo (čast izuzecima), je Srbiju dovelo u toliku nevolju, u besperspektivu u kojoj Srbija troši i jede samu sebe.

Da Milošević nije hteo rat – rata u SFRJ ne bi bilo. Odbijajući svaki valjan dogovor, on je zajedno sa JNA, od koje je napravio svoje vlasništvo, razbio Jugoslaviju na najgore mogući način, a mogla je opstati kao konfederalna država, ili se razdružiti mirnim putem kao Česi i Slovaci – ljudski i pošteno, bez ratnih

razaranja, masovnih grobnica i etničkog čišćenja. Mi u Miloševićevo doba nismo imali jednog De Gola, nego njega, Miloševića, počinitelja najvećeg zla koje je Srbiju i ceo Jugo-region snašlo.

Za katarzu i izvinjenje za učinjene zločine u naše ime, nemamo jednog Konrada Adenauera i Vilija Branta. Imamo političare opstruirante koji tvrdoglavo odbacuju svaku krivicu učinjenu „zaslugom“ Miloševićeva režima; a sad od ratnih zločinaca prave narodne heroje mađionisanjem privida, kao da ih, eto, moramo prodati, a ne predati u Hag zbog ucene Zapada, jer smo u teškom položaju! Zar se, i ovoga puta, istorija nije narugala upravo onome kome je Tribunal u Hagu „deveta rupa na svirali“, pa je baš na njega, bahatog, došao red da poliče ono na što je već bio pljunuo. Da su uvažavani stavovi NVO, Srbija ovog košmara ne bi imala. „Patrioti“, mudraci, još ostaju pri svome. Neko, nedavno, u jednom razgovoru reče: „Milošević brani Srbiju u Hagu“. Odgovoreno mu je da Milošević time Srbiji pravi medvedu uslugu i da Srbiju treba braniti od Miloševića, što nije shvaćeno. Za neke nazovi patriote još nije prošlo ono vreme kad je Milošević matematički vrednovan: „Milošević = srpski narod“. Vidljivo je da Milošević sudijama Tribunala sada priča ono što je nama pričao 13 godina. Nažalost, u nas je, posle ubistva premijera Đinđića, opet postalo sve isto samo Miloševića nema. „Sve je isto, samo njega nema“.

Na vratu nam još stoji tužba BiH za agresiju, koju Međunarodni sud pravde treba rešiti. Jer, ne radi se ovde o tome da platimo ratnu štetu (odakle ćemo je platiti – mogu samo dušu uzeti), koliko se radi o istorijskoj istini, o oceni karaktera ovoga rata. Jasno se zna da ovaj rat u BiH nije bio „građanski“, nego Miloševićeva i Tuđmanova agresija da podele BiH – po dogovoru u Karadžićevu. Ako Sud donese realno rešenje da je izvršena agresija, što je bitno za istoriju, onda se ubuduće to ne sme ponavljati, a za „građanski rat“ niko ne odgovara po onoj Miloševićevoj: „Za rat u Bosni su kriva sva tri naroda podjednako“. Samo on i Tuđman nisu, pa, ko bi bio kriv da se takav rat ponovi. Način izvršenja same agresije je uveliko izazvao i komponente građanskog rata, što je tačno. Zar Hitlerova agresija u mnogim državama Evrope nije uzrokovala i komponente građanskih ratova. Da nije bilo agresije, ne bi bilo ni građanskih ratova, kako u II svetskom ratu, tako i u BiH. Da se kod nas našao jedan Vili Brant da se izvini Bosni i prizna krivicu, verovatno da do tužbe ne bi ni došlo. Cilj tužbe je – istina, a ne novac.

Mogu gospoda "patrioti" pričati šta hoće, ali da su radili po pameti nevladinih organizacija, a ne po pameti Miloševića, rata ne bi ni bilo, a mi bismo već do sada bili u EU. Zato NVO nastavljaju borbu za novu, ekonomski jaku i demokratsku Srbiju, Srbiju od koje naši susedi neće zazirati.

Nacionalne manjine u Vojvodini i njihova prava

PIŠE: RADE VUKOSAV

Srpski političari i Srpska pravoslavna crkva svojom politikom u zemlji i prema susedima stvaraju nacionalistčku napetost u zemlji i regionu

Protutnjali su strašni, ubilački i samoubilački ratovi „za srpske zemlje“ i za „sve Srbe u istoj državi“, Ratovi za srpsku državu u Hrvatskoj i ratovi za podelu Bosne i Hercegovine (BiH) po dogovoru Milošević – Tuđmanm, možemo ih ovako nazvati; ratovi u kojima nije bilo vanjskog agresora, osim „zarađenog“ NATO bombardovanja 1999. godine. Mnogo izbeglica koji su ostali bez igde ičega, kao rezultat učinaka od strane pomahnitalih zločinaca sa pomračenim umovima. Ekstremni srpski nacionalisti, posebno Srpska radikalna stranka (SRS) Vojislava Šešelja je potiskivala mnoge Hrvate i Mađare iz Vojvodine, zastrašivanjima pa i fizički. Najviše srpskih izbeglica iz Hrvatske i s drgih strana je stiglo u Vojvodinu, što je kod srpskog stanovništva izazvalo pojačanu ksenofobiju i sve više, hronično opterećivanje mitomanijom, a kod nacionalnih manjina strah, pošto su ekstremni nacionalisti prema njima postali grublji, a vršeno je i progonstvo pripadnika nacionalnih manjina iz Vojvodine od strane tih ekstremista, bilo zastrašivanjem, bilo fizičkim metodama. Nakon toga, eskaliralo je Kosovo i bombardovanje Srbije od strane NATO avijacije, što je izazvalo još veću napetost. Od Miloševića i njegovog populizma pa do danas smo se, preko naših masmedija, od naših političara i inih „intelektualaca“, naslušali kojekavih „mudrosti“ okrenutih naglavačke i sve je to postalo i uzrok i posledica jednog bolesnog stanja i zbunjenosti građana, što ekstremnim „patriotima“ ide u korist.

Najnovije nezadovoljstvo kod jednog dela srpskog stanovništva u Vojvodini je izazvala pravosnažna presuda Okružnog suda u Novom Sadu o uvođenju

tradicionalnih višejezičnih naziva naseljenih mesta u zvaničnu upotrebu. Kad se radi o dvojezičnim i višejezičnim nazivima toponima, neki Srbi to ne mogu ni „svariti“ ni razumeti. Sve što nije srpsko smeta im, jer se dominantni krugovi u intelektualnoj eliti Srbije i ekstremni elementi nisu odrekli homogene Srbije. Zaboravili smo 1918. godinu, kada je Srbija dobila Vojvodinu za zelenim stolom, iako su Srbi u Vojvodini tada bili u velikoj manjini – tek nešto oko četvrtine ukupnog stanovništva Vojvodine – izmenjalo dotadašnje nazive gotovo svih gradova i ostalih naselja, bez pitanja većine. Romi su hronično u najnezavidnijem položaju i u pravima i u obrazovanju, jer su najsiromašniji, najnezaposleniji, odbačeni i neželjeni. Slučaj u Sivcu, kad je od dečaka Roma poginuo pripadnik srpske nacionalnosti, Romima je zaprećeno da se sele. Podsetimo da su Romi vekovima zapostavljeni i ugroženi. U poslednje se vreme više priča o potrebi poboljšanja njihovog stanja, a vrlo malo se radi na tome. Ako Srbin ubije Srbina, Mađar – Mađara, Hrvat – Hrvata, ostali njihovi sunarodnici ne moraju da se sele. Ubije, na žalost, brat brata, sin oca i sl, a kad se slučaj desi da žrtva bude od počinioaca nedela druge nacionalnosti, odmah nastaje mržnja prema svim pripadnicima tog naroda, što je za osudu i što je znak da još nismo zreli za građansku demokratiju. Trebamo shvatiti da mi nismo superiorni, nego smo građani kao i pripadnici drugih naroda i da su oni kao i mi i da trebamo imati ista prava.

Uzmimo primer Kosova, Kosovo je decenijama nazivano „svetom srpskom zemljom“, zanemarujući da tamo žive i drugi osim Srba, što je vređalo Albance i ostale, a neki političari i ekstremni nacionalisti nisu imali ni mere ni takta prema nacionalnim manjinama. Srbi kao većinski narod, slušajući svoje političare i medijska sredstva, su prvo, verujući im, potčinili im se i osećali se žrtvom „međunarodne zavere“, jer nisu mogli, a neki nisu hteli sagledati pravu istinu, pa tako viktimizma nije nedostajalo ni na jednoj strani. Sve ovo sada iskorištavaju retrogradne snage, trujući sredinu mržnjom, stvarajući nepoverenje i nestabilnost u našoj zemlji.

Srpska pravoslavna crkva (SPC), u simbiozi sa državom, meša se u makedonska i crnogorska unutrašnja prava: insceniranjem afere sa vladikom Jovanom i nepriznavanjem Makedonske pravoslavne crkve, čuvajući time iluziju o „južnoj Srbiji“, te mešanjem u unutrašnje stvari Republike Crne Gore, osporavajući im pravo na ranije ukinutu autoklefalnost njihove crkve, te nasilnim, uz pomoć vojske, instaliranjem limene crkve na Rumiji, nasuprot protivljenja crnogorskih vlasti, SPC se sve više meša u vlast kako u CG tako i u Srbiji, time i u AP Vojvodini. Pokazalo se da se, bez protivljenja SPC i struktura srbijanskih vlasti

i zajedničkim prećutkivanjem, žestoko i vandalski napada Hrišćanska adventistička crkva (HAC), kao i premlaćuju njeni sveštenici. U poslednje vreme napada ima sve više (Novi Sad, Zrenjanin, Bačka Palanka, Beograd Smederevska Palanka...).

Klima i atmosfera za sve navedene nepodobnosti ekstremistima je pogodna.

„Teško da je danas većina pripadnika tih zajednica (manjina i inih crkava – R.V.) srećna kad pročita da istraživanja javnog mnjenja pokazuju da je Srpska radikalna stranka (SRS) u Srbiji, a Šešelji i Milošević su najpopularniji među političarima. Oni su to postali i zbog priča da je DOS ‚kidnapovao‘ Miloševića i isporučio ga Hagu. Ili da su lideri DOS ‚kriminalci‘. SRS to sistematski govori i za Kasu. I onda se svi čude kada ‚nepoznato lice‘ baci bombu pred njegovu kuću u Subotici... Nedostatak kritičkog odnosa prema Miloševićevu političkom nasleđu“ (Žarko Korać u banjalučkom „Nezavisnom“, preneo „Danas“, Beograd, 19. X 2005).

„Kada osećamo da na naš jezik gledaju s prezrenjem, da je naša vera izvrgnuta ruglu, a naša kultura devalorizirana, reagujemo kočoperno, ističući znake svoje različitosti; kada osećamo, naprotiv, da smo poštovani, kada osećamo da imamo svoje mesto u zemlji u kojoj živimo, onda reagujemo drugačije“ (Alim Maluf novinar i pisac u „Danasu“ od 12. VII 2005). Treba ovde napomenuti i sramnu promociju knjige u Požarevcu, ratnog zločinca, koga traži Tribunal u Hagu, Radovana Karadžića. To nije samo ružno i odvratno nego i zastrašujuće za sve normalne građane ove zemlje, a za pripadnike nacionalnih manjina da i ne govorimo.

Rezolucija Evropskog parlamenta o Vojvodini od 30. septembra 2005. godine u kojoj se izražava duboka zabrinutost zbog ponovljenih slučajeva kršenja ljudskih prava u pokrajini, poziva vlasti Srbije i SCG na hitnu akciju kako bi se to sprečilo i predlaže slanje posmatrača EU u pokrajinu kao i da ponovo uspostavi autonomiju Vojvodine, kakva je bila pre 1990. godine (ustvari, od 1988. – R.V.).

Uz ocenu da se u Vojvodini i dalje beleže slučajevi kršenja ljudskih i manjinskih prava, u Rezoluciji se navodi da lokalne i centralne vlasti Srbije nisu uspele da unaprede poštovanje tih prava, niti da počiniocima ekscesa privedu pravdi. Dodaje se da su se prošlogodišnja rezolucija Evropskog parlamenta o Vojvodini i poseta parlamentarne delegacije pozitivno odrazili na situaciju u Vojvodini, ali da nije ostvaren stvarni napredak u sprečavanju pogoršavanja položaja nacionalnih i etničkih manjina u Vojvodini.

Vlastima Srbije se zamera što, uprkos obećanja, nisu formirani komiteti koji bi se bavili pojedinačnim etnički motivisanim incidentima i etničkim odnosima uopšte.

Podseća se takođe, da je puno poštovanje konvencije o ljudskim pravima međunarodna obaveza SCG i preduslov za dalji napredak ka integraciji u Evropsku uniju („Danas“, Beograd, 15-16. X 2005. godine).

Pojavljuje se i netrpeljivost između starosedelaca Vojvodine i brojnih izbeglica koji su u toku ovoga rata, takoreći, masovno došli u Vojvodinu, zbog ugrožavanja zapošljavanja vojvođanskih starosedelaca. Zamislimo kako se osećaju oni građani Vojvodine i Srbije kad na zidovima zgrada, gde žive, svaki dan čitaju za njih preteće i ponižavajuće grafite, koji im poručuju da nisu poželjni u ovoj sredini. Ovo je sramotno i jako ružno. Legendi Novog Sada, pokojnom Janiki Balašu, čuvenom tamburašu sa orkestrom od osam tamburaša, Novi Sad se odužio podizanjem spomenika, na Trgu neznanog junaka. U ovih nekoliko godina od podizanja spomenika spomenik je oskrnavljen više puta premazivanjem raznim bojama, prvo zelenom, samo zato što je ovaj umetnik visokog renomea - Mađar. Nakon čišćenja spomenika, farbanje je ponavljano. Poslednje skrnavljenje je učinjeno tako što mu je fleka crvenom bojom namazana tamo gde su genitalije. Kako oceniti ove sramne postupke? Srećom i to je zasad otklonjeno.

„Retrogradne snage, koristeći pasivnost državnih organa, sve aktivnije i agresivnije šire mržnju i proizvode atmosferu medijskog linča, čije su žrtva u prvom redu braniteljke ljudskih prava i zagovornice mira“, kaže za „Danas“ Staša Zajović. „Srbija postaje sve više klerikalna sredina i da Skupština mora garantovati sekularni karakter države“.

Možemo zamisliti kako se oseća većina građana Vojvodine, a posebno nacionalne manjine kad se u Skupštini i informativnim sredstvima AP Vojvodina oslovljava kao „severna srpska pokrajina“ neudostojena da se oslovi njenim pravim imenom i prezimenom: Autonomna pokrajina Vojvodina (APV), a i Kosovo se oslovljava kao „južna srpska pokrajina“. Ovo je maliciozno i uvredljivo za građane tih pokrajina, kao i za institucije istih. Drugo, isto tako i u parlamentu i u medijima se srbijanske institucije nazivaju, umesto srbijanskim, srpskima: „srpska skupština“, „srpska vlada“, „srpski ministar“ (i ministarstvo) itd. Građani Srbije koji nisu Srbi reaguju: Ako je naša država Srbija, onda su sve njene institucije po jezičkom zakonu srbijanske. Ako su samo srpske, a gde sam tu ja, kao pripadnik nacionalne manjine, kao građanin Srbije? Država Srbija u kojoj svi živimo je i moja država, a ne samo srpska, pa bi trebao taj prisvojni pridev glasiti „srbijanski“, a ne samo za građane koji su Srbi – „srpski.“ Ovo je karadževićevsko nasleđe, koji su od obrenovićevske „srbijanske“ politike napravili i povelu pogubnu „srpsku“ („gde god ima Srba tu je Srbija“) politiku, koja nas je decenijama vodila kroz ratove i

dovela do svih ovih posrnuća i stradanja.

Poneki nesvesno viktimizirani građani srpske nacionalnosti, gledjući kroz nacionalističke naočare, smatraju da koliko god manjinama dajemo njihova prava, da time Srrbi, kao većinski narod, za toliko gube, što je nedovoljno razumevanje ljudskih prava i demokratije i ljudskih soboda

Potrebno je naglasiti da AP Vojvodina nema zakonodavne nadležnosti i ne pruža dovoljnu zaštitu nacionalnim manjinama u skladu sa međunarodnim pravima da zaštiti ljudska i manjinska prava. Kompetencije pokrajinskih vlasti su male i Vojvodina nema ingerencije nad sudstvom i policijom koje je ranije imala, a Beograd je daleko, pa izgrednici uglavnom ostaju nekažnjeni.

Pravo pripadnika nacionalnih manjina u Vojvodini na obrazovanje: Vojvođanski centar za ljudska prava u Novom Sadu opširno je obradio Analizu empirijskog istraživanja koje je provedeno u osnovnim, srednjim, višim školama i fakultetima u Vojvodini u kojima se nastava izvodi na jezicima nacionalnih manjina. Istraživanja su pokazala različite rezultate i to opširno, pa se ovde mogu neki od njih prikazati samo u sažetom obimu. Nastava na jezicima nacionalnih manjina se uglavnom odvija uspešno sa nekim objektivnim, a i subjektivnim poteškoćama. Neki pripadnici nacionalnih manjina dramatišu stanje, čime preteruju, iako bi stanje trebalo i moglo biti bolje.

Nastavni sistem u Vojvodini

Osnovne škole

226 škola na srpskom jeziku

8 škola na mađarskom jeziku

71 škola na srpskom i mađarskom jeziku

5 škola na slovačkom jeziku

13 škola na srpskom i slovačkom jeziku

4 škole na rumunskom jeziku

14 škola na srpskom i rumunskom jeziku

1 škola na rusinskom jeziku

2 škole na srpskom i rusinskom jeziku

Srednje škole

114 škola ukupno (u svima se nastava odvija na srpskom jeziku)

77 škola na srpskom jeziku

32 škole na srpskom i mađarskom jeziku

2 škole na srpskom i slovačkom jeziku

2 škole na srpskom i rumunskom jeziku

1 škola na srpskom i rusinskom jeziku

Visoko obrazovanje

Postoje univerzitetske katedre na jezicima nacionalnih manjina

Viša škola na mađarskom jeziku. (Ovo su podaci od Pokrajinskog sekretarijata za obrazovanje i kulturu, Novi Sad.)

Osnovne poteškoće su nedovoljan broj stručnog nastavnog kadra sa poznavanjem jezika, istorije, književnosti, kulture, umetnosti i tradicija dotične narodnosti na čijem jeziku održavaju nastavu, za šta treba dosta vremena, sredstava i volje da se takav nastavni kadar školuje, osposobi i pripremi. Neki (kao pripadnici mađarske nacionalne manjine) tvrde da se u poslednje dve godine ništa nije promenilo. Druge poteškoće su udžbenici. Udžbenici su manjkavi i treba ih zameniti sadržajnijim. Treba i više literature na jezicima manjina. Uglavnom se koriste stari i došampavani udžbenici koji ne obuhvataju sve što treba da bi u potpunosti odgovarali upotrebi. Ima poteškoća i sa izdavačima udžbenika i njihovom pripremanju, što se ubuduće može i mora postepeno prevladavati. Pozitivno je što postoji mreža gore navedenih škola za jezike nacionalnih manjina, čak i tamo gde je mali broj učenika.

Ima, kaže se u analizi, prigovora za nestanak kombinovanih odeljenja u kojima su se učili jezici nacionalnih manjina kao jezici sredine u srpskim razredima, smanjenja predmeta koji pripadaju nacionalnom jeziku i slično. Ipak se kreće. Panta rhei.

(Izlaganje na Forumu „Primenjena Okrivna konvencija i položaj nacionalnih zajednica u multietničkim sredinama“ – u Novom Pazaru 7. XII 2005. godine. Organizator, Sandžački odbor za zaštitu ljudskih prava i sloboda iz Novog Pazara)